

The Project Gutenberg eBook of Sorretun voitto: Historiallinen kertomus, by Eva Ljungberg

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Sorretun voitto: Historiallinen kertomus

Author: Eva Ljungberg

Release date: January 17, 2014 [EBook #44687]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SORRETUN VOITTO: HISTORIALLINEN
KERTOMUS ***

Produced by Tapio Riikonen

SORRETUN VOITTO

Historiallinen kertomus

Kirj.

EVA LJUNGBERG [nimim. Draba Verna]

Suom. —mp—

G. W. Edlund, Helsinki, 1889.
Hufvudstadsblad'in kirjapainossa, Fabianink. 6.

"Sorretun voitto" perustuu todellisuuteen; ja tämän kertomuksen sankaritar lienee vasta muutamia vuosia sitte jättänyt maailman, vietettyänsä viimeiset vuosikymmenensä tavattoman vaihettelevasta ja pitkästä elämästänsä hiljaisessa yksinäisyydessä meren ympäröimällä Ahvenanmaalla. Ainakin tahtoo kansantaru yhdistää samaksi henkilöksi puheena-olevan vanhusvainajan ja nuoruutensa aikana romantillisista elämänsä vaiheista tunnetun ahvenanmaalaisen naisen, neiti Mörckin, jonka elämäntapaukset peruspiirteissään ovat jo kauan olleet muistoon kirjoitetut, vaikka arkamaisuus on tähän saakka estänyt niiden pukemista romanin muotoon.

Neiti Mörckin nuoruus sattui samaan aikaan kuin v. 1808-1809 sota, ja vaiherikkain osa hänen elämästään oli se aika, jonka tämä ihana tyttönen vietti tavallansa pakollisessa vankeudessa ankaran venäläisen kenraalin Demidoffin talossa Turussa, missä tämä äsken päätyneessä sodassa pahaksi tunnettu sotilas oli erään Suomeen sijoitetun venäläisen jalkaväki-osaston päällikkönä. Vaikka kirjallisia lähteitä samalta ajalta ei enää liene tallella, jotka voisivat todistaa kertomuksen sanat tosiksi, ulottuvat kumminkin muistoonpanot nuoren suomalaisen naisen elämän vaiheista niin kauaksi takaisin ajassa, ettei ole epäilemistä niiden todenperäisyydestä.

Tämän taruna säilyneen kertomuksen perustuksella on kirjantekijä Draba Verna laatinut novellinsa, joka nyt nimellä "Sorretun Voitto" jätetään yleisölle.

Suomentaja.

I.

Oli kaunis elokuun ilta v. 1810. Jyrkkänä vastakohtana edellisten sotavuosien kauhuille ja hävityksille, jotka eivät olleet säästäneet Ahvenanmaan saaristoakaan, vallitsi siellä nyt rauha ja hiljaisuus. Petollista ja pintapuolista oli kumminkin tämä tyyneys, sillä tänne majoitetut venäläiset sotajoukot muistuttivat yhä menneitä tapauksia ja olivat sekä epäluulon että pelon aiheena, kuten voittajat ainakin kukistamansa kansan mielessä.

Syyskuun 17 päivänä 1809 oli tosin rauha solmittu Venäjän ja Ruotsin välillä, mutta vuosikymmeniä oli vierivä ennenkuin Suomi, joka vuoti tuhansista haavoistaan, oli jälleen toipuva utteraan työhön ja vapaasen kehitykseen. Kauppa ja elinkeinot olivat sorretut, vainiot tannertuneet vihollisen jaloissa, ja katkeralta ja tuskalliselta tuntui Suomen ero emämaasta, Ruotsista, joskin silloinen jalo ruhtinas Aleksander I lempeillä toimillaan ryhtyi työskentelemään maan parhaaksi, pitäen arvossa kansan oikeudet, joita harvoin voitetulle kansalle suodaan.

Mutta kuten sanottiin, vuoti vielä kotkan kynnen raastama haava. Suomen kansalla oli kumminkin kallis perintö, jota se oli säilyttänyt sodan, sorron ja puutteen päivinä, ja joka sukupolvesta sukupolveen vähentymättömällä voimalla on tullut näkyviin. Se oli sen suora uskollisuuden tunto. Tällä uskollisuudella taistelivat Suomen pojat 1808-1809 vuodenkin sodassa vihollisen ylivoimaa vastaan ja vuodattivat verensä isänmaan edestä. Runoilija onkin pystyttänyt ihanimman muistopatsaan näille sankareille laulaessani:

"Ma kansan näin mi kunnian
Edestä kaikki koitti,
Nälissään palellessahan
Kumminkin vielä voitti."

* * * * *

Lumoavan ihanana välkkyi mainittuna iltana Kastelholman vanhoja linnanraunioita ympäröivä lahti. Sen tyynellä vedenkalvolla, johon illan tuulahdus väliin synnytti vireitä, kuvastui laskevan auringon valossa vesikaaren lukuisat värit. Milloin oli se helakansininen kuni taivaskin, milloin purppurassa ja kullassa, milloin taas tummemmissa väreissä, ja ihanassa, joskin jylhässä kauneudessaan väikkivät sen kuvastimessa graniittikallioiden punaisenruskeat harjat rannoilta.

Runsaasti on luonto tuhlanut lahjojaan Ahvenanmaan saaristolle ja erittäinkin näille luonnonkauneudestaan rikkaille seuduille. Jaloja puulajeja kasvavat kunnaat ja laaksot, lainehtivat viljavainiot ja viheriät niityt viehättävät kauneudellaan.

Pähkinäpensasten ympäröimällä kummulla seisoi nuori tyttö, katsellen ihastuksella tätä kaunista maisemaa. Hän oli noin neljäntoista vuoden iässä, vaikka näyttikin ulkomuodoltaan vanhemmalta, sillä hänen ruumiinsa oli tavattoman aikaiseen kehittynyt. Sitä paitsi oli hän erinomaisen kaunis: otsa korkea ja valkoinen, nenä suora ja säännöllinen, suu kaunis ja siro, silmät tummat, palavat.

Ajan tavan mukaan oli hän puettu lyhyeen, ruumiinmukaiseen, valkoraitaan pumpulihameeseen. Päässä oli hänellä leveä olkihattu ja ristissä poikki rinnan valkea musliiniliina.

Viivytyään hetkisen jatkoi tyttö kulkuaan. Keveästi kuin naarashirvi hyppeli hän kivien ja muiden eteensä sattuvien vastuksien ylitse, kunnes polku kävi tasaisemmaksi. Suloista olikin astuskella tuota

kaitaa metsätietä pitkin. Puitten tuuhean lehdistön läpi virtasi vielä auringon valoa, synnyttäen valoisia ja tummia kohtia sammaleiseen maahan, ja viileä ja tyyni oli ilma.

Vihdoin loppui polku. Mahtavina seisoivat siinä Kastelholman vanhan linnan rauniot, jossa uljaat ritarit ja korkeasukuiset rouvat ja neidot olivat ennen asuneet, ja jonka suuret salit olivat kaikuneet kilpataisteluista ja juomasarvien kalskeesta. Mutta vihollisen ryöstöt ja tulipalot olivat hävittäneet linnan raunioiksi, ja ainoastaan naakat ja harakat kirkuivat nyt siellä, rakennettuaan pesänsä muurien komeroihin.

Tarkoin tuntien paikan astui tuo nuori tyttö sorakasojen ylitse ja läpi tiheän pensaston ensin linnan ulkopihalle ja katseltuaan haeskellen ympärilleen, kiiruhti hän sisempään pihaan. Täällä istui entisen linnankaivon luona keski-ikäinen talonpoikaisvaimo kutoen sukkaa. Nähdessään hänet pääsi tytöltä hiljainen huuto.

"Et siis pettänytkään minua, Briitta muori!" sanoi hän iloisesti. "Tuskin luulin tulevan loihtukeinoistasi mitään tänä iltana, kun en löytänyt sinua linnan ulkopihalta, missä olimme päättäneet yhtyä."

"Loihtukeinoistako!" — vaimo näytti hiukan loukatulta — "niin ei tulisi teidän sanoa, Anna. Onhan isänne opettanut meille, että semmoiset ovat syntiä ja saatanan vehkeitä, mutta jos luonnon antamilla välikappaleilla tiedustamme mikä meille on hyödyllistä, ei se ole väärin."

Tyttö heittäysi nurmelle vaimon jalkoihin ja katseli korkeudessa hohtavia pilviä. "Ja missä on tuo hiuksen hienoinen raja?" hän virkkoi. "Luonto ympärillämme on totinen ja puhdas, totinen niinkuin se perikuva, jonka kädestä se kerran on lähtenyt, eikä ole siis pidettävä taikauskon välikappaleena, ja kumminkin pyrkii ihminen kohoittamaan sitä salaperäistä huntua, jolla kaikkivaltias Jumala on verhonnut salaisuudet."

Briitta muori taukosi neulomasta ja katsoi miettiväisenä ylös. Nuo sanat oli hän joskus ennen kuullut tuolla hiljaisessa kodissa mieheltä, jota hän kaikkein enimmän kunnioitti. Silloin tuntuivat ne käsittämättömiltä, nyt palasivat ne lapsen sydäimestä selkeinä ja elävinä.

Mutta taikausko, joka niin syvään oli juurtunut Briitan koko ajatuskantaan, ei ollut ensi tempauksella hävitettävissä. Hän ei sentähden enempää puuttunutkaan tytön sanoihin, vaan vastasi hymyillen:

"Älä pidä asiaa niin ankarana, lapsi; eihän tämä koske elämää eikä kuolemaa, se koskee vaan — kadonnutta lammasta."

Puhuteltu ei kuitenkaan vastannut, vaan näkyi kokonaan vajonneen katselemaan riemuitsevia pääskysiä, jotka nopeasti lentelivät tummansinisellä iltataivaalla. Briitta muori alkoi siis jälleen neuloa äänetönnä sukkaansa.

Nämä kaksi naista oli jyrkkänä vastakohtana toisilleen. Toisen hentoisessa, kauniissa olennessa yhdistyi klassillinen arvokkuus ja lapsellinen sulo, toinen taas näytti kokeneen, mitä elämän taistelut ovat. Suuri ja roteva oli Briitta vartaloltaan, eikä hänen ihonsa suinkaan ollut hienointa laatua; suu oli leveä ja otsa matala. Mutta rumaksi ei häntä oikeastaan voinut sanoa. Hänen valkoisten hampaittensa tähden unhoittui helposti tuo suuri suu, ja hänen vaaleissa silmissään asui sama hyväntahtoisuus kuin koko hänen olennessaan.

Briitta muorilla oli yllään suuriruusuinen karttuuni hame ja valkoinen suuri etuliina, johon oli ommeltu puoli kyynärää korkea reunus punaisesta, viheriästä, keltaisesta ja sinisestä. Tämä värien sekoitus oli kumminkin täydellisesti niiden kuosikasten mallien mukainen, joita turmeltumattoman, yksinkertaisen luonnonaistin ilmauksia myöhempi aika on ruvennut käyttämään, Otsikko ja myssy, sen ajan tavallisin ja mieluisin päähine, oli hänellä päässä. Otsikko, korttelia leveä kaistale valkeaa Rauman pitsiä, oli röyheltä ja somasti laskettu vaalealle, sileäksi kammatulle tukalle ja ulottui korviin asti; pieni punasinervästä silkkisarssista tehty myssy ruusuineen oli takaraivalla päätä.

Nuori tyttö, johon Briitta muori usein hellästi katsahti, oli Sundin seurakunnan silloisen arvossa pidetyn sielunpaimenen ainoa lapsi, nimeltä Anna Mörck. Luonteeltaan vakaa isä oli muuttunut yhä umpimielisemmäksi, kun hänen nuori vaimonsa, synnytettyään tyttären, kuoli, ja vainajalle osoitettu rakkaus ja suosio tuli nyt Annan osaksi, joka oli isän ylpeys ja ilo. Tämä ylpeys olikin oikeutettu, sillä lapsen mielenlaatu näytti olevan sopusoinnussa luonnon lahjoittaman ulkonaisen kauneuden kanssa. Haaveksiva sielu, selkeä ymmärrys, syvä tunteellisuus ja sydämen hyvyys olivat Annan huomattavimmat ominaisuudet. Kasvettuaan hovin läheisyydessä, jonka suuruus ja lakkaamatta vaihtelevat näköalat aina olivat häntä miellyttäneet, oli Annan sielu saavuttanut semmoisen lennon, että sen oli vaikea viihtyä elämän jokapäiväisissä oloissa.

Kun isän monet virkatoimet eivät sallineet hänen oleksia mielensä mukaan Annan parissa, olisi tyttären lapsuus käynyt hyvinkin yksinäiseksi, joll'ei hänen imettäjänsä ja uskollinen holhojansa, Briitta

muori, olisi hellimmällä tavalla pitänyt äidittömästä pienosesta huolta. Raskaimpia päiviä tuon kelpo vaimon elämässä olikin se, jona pastori Mörck Ahvenanmaan säätyhenkilöiden tavoin vei tyttärensä eränsen Tukholman kuuluisaan tyttökouluun. Jo vuoden perästä keskeytti kumminkin silloin syttyvä sota Annan koulunkäynnin ja palautti hänet takaisin kotiin, Briitta muorin mielestä kyllin taitavana ja oppineena.

Tuskin tarvitsee mainita, että tämä luulo oli puolueellinen, mutta nekin opinnot ja oleminen vieraassa paikassa olivat kehittäneet Annan ymmärrystä ja luonnetta.

Palatkaamme nyt, tehtyämme tämän poikkeuksen kertomuksestamme, jälleen tuohon luvun alussa mainittuun kauniiseen elokuun iltaan, jolloin tapasimme Briitta muorin ja Annan Kastelholman riutuneilta linnanraunioilta.

"Älkää ihmetelkö, lapsi", jatkoi ensinmainittu äskeitä puhettaan, "että lampaan katoaminen vaivaa mieltäni —"

"Sitä en teekään", keskeytti tyttö hänet hilpeästi, laskien hyväileväisesti kätensä hänen polvelleen, "olettehan aina katsonut talon parasta, Briitta muori."

Täysin leppyneenä silitteli tämä nyt suosikkinsa tummaa, kiiltävää tukkaa ja jatkoi: "Ohi ovat nyt Jumalan kiitos, nuo vääryyden ja vihan kovat ajat, jolloin vihollinen riisti leivän suustamme ja teurasti karjamme, katsoen ne omikseen, mutta hitaasti saapuu varallisuus meidän taloomme, sillä aulis isäntämme näkisi kernaasti itse nälkää, voidakseen jakaa leipänsä tarvitsevaisille — antaisipa ainoan takkinsakin ensimmäiselle, joka sitä pyytäisi. Ja kumminkin on hänen vaatteensa hankkiminen minun toimenani." Briitta muori kohensihe ylpeästi. "Kankaan kutominen onkin aina ollut iloni, kehrättyäni pitkät talviset illat, mutta kuinka pyörii rukin kehrä, koska ovat tyhjinä villavakat ullakossa ja lammasten lukua tuskin on ensinkään? Kaiketi on joku pahansuopa siepannut tämänkin tuuhea- ja hienovillaisen lampaan, josta minä toivoin niin paljon, ja kärsit sinä nyt, pikku karitsani, sekä nälkää että janoa!"

"Hyvä Briitta", rukoili Anna, "älä vaan epäile ketäkään viatonta!"

"En epäilekään", vastasi tämä, "ja siksiä koetan nyt tavalla, jota kotipitäjässäni käytettiin, saada tietää, kuka syyllinen on. Mutta jo pitenevät varjot. Älkäämme siis laiminlyökö sitä silmänräpäystä, jolloin viimeinen säde auringon kultaisesta kiekosta näkyy merenpinnan yli, sillä silloin on loihtimisen hetki käsissä. Rientäkäämme ulkopuoliselle linnanpihalle, sillä sen läntiseltä, sortuneelta muurilta tulee teidän, Anna, antaa tieto, koska sammuu päivän tähti."

Tätä sanoessaan oli Briitta muori noussut seisolle. Hän oli nuoruudessaan sairastanut lannetautia, josta syystä käynti oli vähän ontuvaa, olipa hänen hiukan vaikeakaan seurata nuorta kumppaliaan, mutta kävi se sentään helpommaksi, kun tämä ystävällisellä huolella raivaili edelläpäin polkua.

Briitta muori ryhtyi nyt salaperäisiin valmistuksiin, ja Anna kiipesi eräälle kanuunaportille, joita entisen mahtavuuden muistomerkkiä oli siellä täällä muurissa, ja siitä saattoi hän vapaasti nähdä yli seudun.

"Mitä näette, tyttö?" kuului Briitta muori kysyvän.

"Mitäkö minä näen? Oi, minä näen taivasta ja merta, maata ja vettä! Rannalla laskevat kalastajat verkkojaan, laulaen iltavirttä. Korkeat metsäiset kunnaat kuvastuvat tummina vasten taivaan äärtä, ja vuorien kukkulat punoittavat vielä. Sinun, Briitta muori, pitäisi nähdä kaikki tuo, sitä kelpaa todellakin katsella."

"Älkää puhuko tämän paikkakunnan luonnonkauneudesta minulle, joka olen kotoisin viljavalta Kokemäeltä, missä maa on tasainen ja sileä kuin kammarin lattia ja missä silmä koko kantamansa näkee ainoastaan peltoja ja niittyjä, joiden halki tuo lohi- ja siikarikas joki virtaa pitkin välkkyvää tietään. Se ansaitsee katsomista!"

Tuskin huomasi Anna Briitta muorin puhetta, vaan jatkoi haaveksien:

"Kuinka kaunis on valkoinen vaahto tuolla kaukana ryhmyisen kallion liepeellä, ikäänkuin vanhuksen päässä harmaa tukka! Ja ylhäällä liitelevät tuulessa suuret valoisat pilvet, kuni komeat joutsenet levittävätkin ne valkeat hohtavat siipensä ja kiiruhtavat kauas etäisyyteen. Ken saisi seurata heitä! — Vaan nyt on taivas kuin tuulessa, Briitta muori, ja minun on siis aika tulla alas."

Kohta seisoikin hän holhojansa vieressä, uteliaisuus ja salainen ilo kasvoissa, sillä vaikk'ei hän uskonutkaan Briitta muorin taikatemppeja, vaikuttivat ne kumminkin hänen lapselliseen mielikuvitukseensa.

Tasaiselle kivelle oli Briitta muori asettanut seulan laidalleen pystyyn, ja sen sisässä oli hänen äitivainajansa vanha virsikirja ja hänen oma vihkisormuksensa. Syyllisen nimeä mainittaessa piti seulan salaisilla voimilla kääntyä.

Tämä salaperäinen toimitus keskeytyi kumminkin, kun torven toivotus yht'äkkiä kajahti läpi tyynen ilman, ja ohikulkevan sotamiesjoukon säännöllinen astuminen alkoi kuulua.

Hämmästyksissään päästi Briitta muori seulan käsistään, virsikirja putosi maahan, sormus vierii johonkin rakoon, ja sikseen jäivät koko loihittimismenot, eikä koskaan tullut ilmi, mihin tuo kadonnut lammas oli joutunut.

Vielä toisen kerran tänä iltana kiipesi Anna muurille ja katseli uteliaasti, joskin hiukan vastenmielisesti, venäläisiä sotureita, jotka olivat Ahvenanmaalle majoitettua sotaväkeä ja kulkivat nyt Sundin kirkonkylään.

Joukon etupäässä ratsasti päällikkö valkealla hevosella. Pitkältä välimatkalta ei Anna voinut erottaa hänen kasvojaan, mutta hänen vartalonsa oli ylevä ja ryhdikäs ja liikkeet uljaat ja miellyttävät, hänen ohjatussaan tulista ratsuaan.

Jos sotamiesten harmaat sinellit olivatkin kolkon ja yksinkertaisen näköiset, oli heidän päällikkönsä univormu sitä vastoin loistavampaa laatua, ja miekanolus, kullalla siroteltu takinkaulus ja olkapoletit osoittivat sekä hänen ylhäistä sukuaan että korkeaa asemaansa armeijassa.

Anna pyyhkäsi kädellään otsaansa. Tuommoiseksi oli hän unelmissaan kuvailut todellisen ritarin. Vihdoin katosi joukko metsän taa. Kotia kohden läksivät Briitta muori ja Annakin äänettöminä astumaan ja iloisiksi kävivätkin, kun alkoi punaiseksi maalattu pappila valkeine ikkunaluokkuineen pilkoittaa heille puiden välistä.

Pastori Mörck istui avoimen akkunan ääressä, joka antoi metsäiselle kirkkomaalle päin, missä seisoivat valkea risti hänen vaimonsa haudalla. Hänellä oli edessään pöydällä avattu raamattu, ja vaikk'ei hän pimeään tähden enää nähnyt lukea, oli hän vielä kumarruksissaan yli kirjan, mietiskellen syvissä ajatuksissa tuota pyhää sanaa, jonka tulkki hän oli. Nähdessään Annan palajavan nousi hän ja meni häntä vastaan ulkopuoliseen huoneeseen. Hän tervehti häntä hajamielisesti hymyillen ja sanoi:

"Oletpa viipynyt kauan kävelylläsi, lapseni. Ei ole hyvä kuljeksia myöhään ulkona näinä aikoina, kun venäläisiä sotamiehiä kihisee seudulla. Taaskin ovat uudet majokkaat saapuneet kylään ja mekin olemme saaneet määrätyn osamme", jatkoi hän. "Olen käskenyt järjestää itäisen vinnikamarin muukalaista varten, ja vaikka vielä äsken olimmekin vihollisia, tulee meidän osoittaa vieraanvaraisuutta hänelle."

Aavistuksensekaisella hämmästyksellä kuunteli Anna isänsä sanoja ja aikoi juuri kysyä jotakin odotetusta vieraasta, kun Briitta muori astui kiiruusti sisään, kantaen kahta sytytettyä kynttilää.

"Uusi majokas, herra pastori", kuiskasi hän nopeasti.

Samassa kuuluikin jo kannusten helske ja ovella seisoivat kapteeni Vladimir Mustofin. Hänen ylevästä vartalostaan tunsivat Anna hänet heti saman joukon päälliköksi, jonka hän äsken oli nähnyt kulkevan Kastelholman raunioiden ohitse.

II.

Arvokkaasti meni pastori Mörck vierasta vastaan, ja ojentaessaan hänelle kätensä lausui hän kohteliaasti: "Terve tultuunne talooni, kapteeni Mustofin!"

Papin käytöksestä tajusi tämä hänen sanainsa merkityksen ja puristaen kunnioituksella ojennettua kättä vastasi hän sulavasti venäjänkielillä: "Kiitän teitä, pastori Mörck, ja pyydän anteeksi, että minun täytyy käyttää hyväkseni vieraanvaraisuuttanne."

Mutta kun hän pastori Mörckin päänpuistiksesta huomasi, ett'ei tämä ymmärtänyt venäjänkieltä, joutui hän neuvotonna katselemaan ympärillensä ja huomasi silloin Annan. Hän kumarsi syvään tuolle kainosti punetuvalle tytölle, ja ihastuksen huudahtus oli vähällä päästä hänen huuliltaan.

Nyt vasta muisti pastori Mörck tyttärensä olevan saapuvilla ja esitettyään hänet vieraalle sanoi hän:

"Lapseni, kenties nuo vähäiset, Tukholman tyttökoulussa oppimasi tiedot saksankielessä ovat meille hyödyksi. Puhuttele vierastamme tällä kielellä; hänen ulkonäöstään ja käytöksestään voin päätätä, että hän on sivistynyt mies, ja ehkäpä sinun kauttasi voimme puhella keskenämme."

Vaikka lapsellinen kainous ja hämmennys taistelivat Annassa, kiiruhti hän heti täyttämään isänsä pyytöä, mutta tuskin oli hän lausunut ensimmäiset sanat, kun Mustofin, ilosta loistavin silmin äkkiä huudahti:

"Äitini kieltä! Sen sointu on minulle tuttu ja rakas, vaikka onkin siitä kauan — kauan kun sitä kuulin."

Nuoren soturin kasvoissa kuvastui hänen tätä sanoessaan syvä surumielisyys, mutta pian voitti hän mielenliikutuksensa ja jatkoi iloisesti:

"Kiitetty olkoon pyhä Nikolaus, kaikkein uskovaisten venäläisten suojelija! En tarvitse siis oleksia täällä yksinäni ja mykkänä, sillä rupeattehan te, neiti Mörck, tulkikseni?"

"Kernaasti kapteeni Mustofin", vastasi Anna ystävällisesti, saatuaan ensin isältään myöntävänaisen silmänluonnin.

Heti rupesikin nyt pastori Mörck puhelemaan vieraansa kanssa, niin että Anna jo paikalla sai täyttää lupaustaan niin hyvin kuin taisi.

Toimielias Briitta oli tällä aikaa laatinut illallisen ruokasaliin, ja yksinkertaiselta, melkein puutteelliselta näytti tuo avara matala huone, johon pastori ja hänen tyttärensä nyt saattoivat vieraansa, mutta niin siistiä ja puhdasta oli siellä kaikki, että ylellisyydessä kasvanutta Mustofiniäkin se oikein miellytti ja hartaasti teki hän ristinmerkin kuunnellen tajuamatta lyhyttä rukousta, jonka isäntä aterian alussa vakavasti lausui. Yksinkertainen oli Briitan laitoskin, mutta ei suinkaan ylenkatsottava. Olihan siinä Ahvenanmaan kuuluisaa juustoa, kullankeltaista voita, mehevää maitoa ja kypsiä, maukkaita vattuja.

Ei kellään näyttänyt kumminkaan olevan oikeaa ruokahalua, eikä mielialakaan ollut juuri vilkas, sillä vaikka vieraan kohtelias ja hieno käytös miellyttikin pastoria ja vaikk'ei hän hetkeksikään unohtanut isännän velvollisuuksia, kangistivat hänen povessaan taistelevat ristiriitaiset tunteet tavallista jäykemmäksi hänen vakavan olentonsa. Annaa taas rasitti liiaksi nuoruuden kainous, tottumaton kun oli seuraelämäänsä, eikä hän omasta puolestaan rohennut sanoa mitään vieressään istuvalle nuorelle soturille, joka väliin ihannellen katsahti häneen.

Ilta olikin jo käynyt myöhäksi, ja kohta aterian jälkeen kysyi sentähden pastori, eikö kapteeni Mustofin, joka päivän vaivaloisesta matkasta oli väsyksissä, halunnut päästä levolle. "Rauhallinen uni", sanoi hän, "on meille suotu tuudittamaan sielumme lepoon ja virkistämään väsyneet jäsenemme."

Kernaasti seurasi Mustofin isäntänsä ystävällistä kehoitusta ja toivotettuaan hänelle hyvää yötä, suuteli hän Annan pienoista kättä, joka suosionosoitus, niin tavallinen kuin se tähän aikaan olikin, nosti hienon punan neidon kasvoille.

Kun kapteeni sitten lähti huoneesensa, johon Briitta pieni lamppu kädessä häntä saattoi, kohtasi hän portailla uskollisen palvelijansa Feodorin.

Feodorissa oli tuota melkein orjallista uskollisuutta, joka on omituista venäläisissä palvelijoissa. Herransa edestä oli hän valmis menemään vaikka tuleen, kärsimään nälkää, vilua, mitä tahansa; eikä se kumminkaan ollut matelevaa nöyryyttä, ei, se oli vapaata todellisesta rakkaudesta versovaa uskollisuutta.

Vaan eipä ollut hänen herransakaan kuten moni muu tirannin julmuudella koskaan ruoskinut maaorjiaan ja palvelijoitaan, vaan aina kohdellut heitä oikeudella ja hyvyydellä. Ei ollut siis ihme, jos alustalaiset hänen laajoilla tiluksillaan pitivätkin häntä korkeampana olentona ja melkein jumaloitsivat häntä.

"Feodor", sanoi hän nytkin suopealla äänellä; "sinä olet saanut kauan odottaa ja olet kaiketi väsynyt. Ota eukolta lamppu ja seuraa minua kamariin, niin saat sitten mennä."

Kapteenille annettu kamari oli yhtä yksinkertainen kuin muutkin pappilan huoneet, mutta pienine mukavuuksineen, joille kenttäelämäänsä tottunut Mustofin tiesi antaa arvon, tuntui se hänestä varsin miellyttävältä ja hauskalta. Oli siellä kimppu tuoreita ruusujakin asetettuna lasiin pöydälle, ja ne saivat hänen sydämensä kovemmin tykkimään, kun hän vertaili niitä mielessään tuohon suloiseen kukkaan ihmishahmossa, jonka hän oli löytänyt täältä maansydämmen yksinäisyydestä.

Palvelijan poistuttua, sammutti Mustofin kynttilän ja avasi akkunan. Kaukaa kuului meren aaltojen hiljainen kohina, kun ne tyrskyivät kallioita vasten. Lehdet värisivät korkeissa puissa kartanon ympärillä, ja koko luonto oli peittynyt yön tummaan, salaperäiseen verhoon, jonka läpitse pilkoittivat tuikkivat tähdet sinertävältä taivaalta.

Jos milloin niin tuommoisessa tilaisuudessa vaipuu mieli unelmiin ja syviin ajatuksiin, ja niinpä istui Mustofinkin kauan nauttien yön ihmeellistä suloa.

Hän oli rikkaan ja mahtavan ylimyksen poika ja oli saanut hyvän kasvatuksen. Mieleltään ylevä ja ritarillinen oli hän ulkomuodoltaankin miehekäs ja uljas. Jo aikaisin oli nuori Vladimir antautunut sotilaan uralle, jonka hän katsoi miehelle ihanimmaksi, vaikkei se ollut vastannutkaan hänen idealista käsitystään. Sotilaanvirka hillittömyksineen ja julmuuksineen ei ollut toki saastuttanut hänen luonnettaan, vaan oli hän kaikkialla lempeällä käytöksellään voittanut puoleensa kunnioitusta ja luottamusta. Kun sodan vaihtelevat tapahtumat nyt olivat siirtäneet hänet tähän rauhaiseen pappilaan Ahvenanmaalla, näki hän äkkiä uuden sivun elämänsä kirjasta aukenevan eteensä.

Hän ei huomannut miten tuuli lempeästi jähdytti hänen päätään, ajatukset ne vaan liitelivät ja mielessä kuvastui kuluneen illan tapaukset, tuon kunnian-arvoisen papin valoisa ja hiljainen koti, johon hän oli saapunut kuni laiva myrskyiseltä retkeltä tyyneen satamaan, ja ennen kaikkea hänen hengeä, kaunis tyttärensä, joka niin ihalasti oli koskettanut hänen mieltään.

Tavallista myöhempään oli Annakin tänä iltana valveilla. "Mustofin on kaiketi hyvä ja jalo nuorukainen", oli hänen isänsä sanonut eikä Annakaan tuntenut laisinkaan pelkäävänsä häntä, kuten ennen niitä upseereja, joita hän oli sodan aikana nähnyt. Hän luki hartaasti iltarukouksensa ja luotuaan silmänsä taivaalle, josta hänen äitinsä tähti lempeästi säteili hänelle akkunan läpitse, heittäytyi hän vuoteelle ja vaipui pian nuoruuden rauhalliseen, huolettomaan uneen.

Nuoren soturin tulo teki tavattoman muutoksen pappilan hiljaisessa elämässä, eikä se suinkaan ollut vaikuttamatta Annan herkkään, haaveksivaan mieleen. Mitä useimmin hän oli kapteenin parissa, sitä lujemmin rupesi hän uskomaan, että Mustofin oli ritarillinen mies ja tässä uskossaan oli hän onnellinen.

Hilpeällä ja reippaalla mielellä asteli Anna eräänä lokakuun iltana meren rannalle. Vaikka kauniit kesäpäivät jo olivat menneet menojaan, oli luonto vielä miellyttävä ja suloinen. Syksyn loistavissa väreissä koreili metsä ja humisi vienosti, mutta tyyneenä lepäsi meri kuni äitinsä rinnoille nukkunut lapsi.

Nojautuen vihantaa leppää vasten katseli Anna ulapalle, odotellen palajavaksi purtta, jolla hänen isänsä aamupäivällä oli lähtenyt virkatoimelle, kun laulun ja kanteleen säveleitä alkoi kuulua. Vaikka sanat olivat hämäriä ja outoja, kuvastui sävelissä kuitenkin selvästi haikea synkkämielisyys ja tuommainen vaikeroiva tuska, joka on omituinen venäläisissä kansanlauluissa. Huoli ja kodinkaipaushoito siinä sitten lieneekään niin helkähdellyt.

Anna kuulteli kuultelemistaan, hänen silmänsä kostuivat kyneleistä, huulet vavahtelivat ja koko hänen hilpeytensä haihtui.

Heti oli hän tuntenut kapteeni Mustofinin syvän äänen ja taidokkaan soiton. Vaikk'ei Anna ollut saanut kehittää musiikillista taipumustaan, ymmärsi hän kumminkin ja rakasti lämpimästi laulua ja soittoa, joiden mukaan hänen sielunsa taipui kuni savi taiteilijan kädessä. Siksi kävi hän nytkin alakuloiseksi, kuullessaan tuota synkkämielistä laulua, ja tämä tunne kuvastui hänen kasvoissaan vielä silloinkin, kun hän palattuaan kotiin portailta kohtasi Mustofinin. Kapteenilla oli vielä kantele kädessä, vaan eipä hän näyttänyt surulliselta, päinvastoin loisti hänen silmistään ja koko olennostaan semmoinen huoleton ilo, kuin ei hän koskaan olisi tuntenut murhetta ja tuskia.

Huomattuaan Annan alakuloisuuden, kysyi hän kohteliaalla, lempeällä tavallaan syytä siihen.

"Muistanettehan", sanoi Anna suoraan ja teeskentelemättä kuin lapsi, "tuon vanhan kreikkalaisen tarun Orfeuksesta, miten hän laulullaan ja soitollaan ihastutti ja hurmasi Manalankin henget? Samalla tavalla hurmasitte tekin äsken minut. Olisin vaan toivonut, että olisitte valinnut iloisemman laulun."

"Miksi niin, neitini?" kysyi Mustofin uteliaasti.

"Siksi — siksi", sammalsi Anna hämillään, "että laulun tulee ilmaista niitä tunteita, jotka mielessä liikkuvat."

"Teitä ei siis nämä tunteet miellyttäneet?" Mustofin loi hellän, tutkivaisen katseen häneen, mutta kun Anna käänsi päänsä toisaalle eikä vastannut, sanoi hän:

"Tahdon sitten laulaa toisen laulun, joka on teidän teidän iloiseksi."

Hän istuutui rappusten penkille. Sormet luikuvat taitavasti kanteleen kielillä, ja hän lauloi erään romansin, niin vilkkaan ja tulisen, että heti saattoi tuntea sen olevan kotoisin eteläisemmiltä mailta.

"Niin, eikö säveleillä ole ihmeellinen voima vetää puoleensa meidän ajatuksemme ja koko olemuksemme?" sanoi hän sitten lopetettuaan laulunsa ja saatuaan Anjalta palkinnoksi iloisen silmäyksen. "Minä näen kasvoistanne", jatkoi hän, "että olette samaa mieltä. Emmekö siis yhdisty soitolla lyhentämään noita pitkiä syys- ja talvi-iltoja, jotka uhkaavat meitä kuin sadussa lohikäärme onnetonta kaupunkia?"

"Ja te tahtoisitte opettaa minun soittamaan kannelta?" kysyi Anna iloisesti.

"Kernaasti", vastasi Mustofin. "Isänne suostumus ja oma halunne ovat ainoat kohdat, puhuakseni sotilaankieltä, jotka koko linjalla ovat voitettavat."

"Toinen kohta on helposti voitettu", vakuutti Anna leikillisesti, "ja isäni suostumuksen hankin jo tänä iltana; toivon hänen siihen myöntyvän."

"Samaa toivon minäkin", sanoi Mustofin sydämellisesti, "vaan koska iltaan on vielä pitkä aika, niin kenties suvaitsette nyt, neitini, täyttää tuon toisen lupauksenne ja laulaa minulle jotakin."

He astuivat sisään. Anna istuutui kursastelematta klaverin ääreen, ja lyötyään muutamia alkusointuja lauloi hän erään balladin niin tunteikkaasti ja suloisesti, että hänen vastainen musiikin-opettajansa oli täysin tyytyväinen. Laulu oli hyvin vanha. Se kertoi nuoresta ritarista ja ihanasta immestä, jotka rakastivat toisiaan. Heidän täytyi erota, sillä kauas pyhään maahan oli ritarin lähdeittävä sotaan, mutta erotessaan otti hän morsiameltaan ankaran valan. Taivaan nimessä lupasi neito olla kuolemaan asti ritarilleen uskollinen, vaan jos ei hän lupaustaan pitäisi, saisi ritarin haamu hänet morsiamenaan Manalaan temmata. Niin vannoi itkien impi ja kauas vieraille maille läksi ritari. Ei ehtinyt kumminkaan vielä vuosi loppuun vieriä, kun jo neito unhoitti lupauksensa ja kullan ja rikkauksien sokaisemana antoi kätensä toiselle. Parhaillaan vietetään häitä ja riemu on korkeimmillaan, silloin astuu hääsaliin puoliyön hetkenä kutsumaton vieras, rauta-asussa, kiireestä kantapäähän, ja istuutuu äänetönnä morsiamen viereen. Ilo lakkaa, kauhusta kalpenevat vieraat, ja vavisten kehoittaa vihdoin morsian tulijaa ottamaan kypärin päästään. Vaan voi hirmua! Hänen eteensä paljastuu matojen kalvama pääkallo, hänen entisen ritarin haamu. "Muista valaasi, petturi!" lausuu se kolkosti, kietoo käsivartensa morsiamen ympärille ja riistää hänet armotta kanssaan Manalaan.

* * * * *

Pastori Mörckillä ei ollut mitään sitä vastaan, että Mustofin opettaisi hänen tyttärtään soittamaan kanteletta.

"Kirkko-isämme Lutheruskin", sanoi hän laskien kätensä hellästi tyttärensä pään päälle, "piti musiikin suuressa arvossa, mieltä ja sydäntä ylentävänä; luulipa sen voivan karkoittaa perkeleenkin tyköämme. — Elä sävelissä, lapseni, niin vältät monta maailman eksytystä, ja säilytät sydämesi puhtaana, sillä siitä lähtee elämä!"

Musiikinopetus pääsi siten alkuun, mutta sävelistä ei ollut ainoastaan nautintoa ja huvia, ne herättivät pian ihmeellisellä voimallaan nuorten sydämissä tähän saakka nukkuneita tunteita, joissa asui ensi lemмен koko lämpö ja puhtaus.

Anna oli tavallista enemmän saanut olla Mustofinin parissa, koska hän oli ainoa perheessä, joka taisi saksankieltä ja sillä saattoi välittää puhetta, ja tästä seurustelusta syntyikin vähitellen harras ystävyys heidän välillään. Laveamman seuraelämän puute, yhdenikäisyys ja luonteitten sopusointu vetivät sitä paitsi heitä yhä lähemmäksi toisiaan.

Oli muudan kylmä, tuiskuinen päivä sydäntalvella. Kirjoihinsa vajonneena istui pastori työhuoneessaan, mutta pappilan hauskassa arkiohuoneessa opetti kapteeni Annaa soittamaan erästä uutta kappaletta. "Ei, tämä ei käy päinsä, ei koskaan", sanoi oppilas hymyillen, kosketeltuaan useita kertoja väärin kanteleen kieliiä. "Tällä tavoin kyllästytte te kaiketi minuun."

"Teihinkö?" Mustofinin äänessä oli omituinen kaiku. "Teihinkö?" toisti hän ja opetti jälleen verrattomalla kärsivällisyydellä Annalle sitä kohtaa, vaan ei se sittenkään ottanut sujuuksensa. Nuoren soturin olennossa oli jotakin, joka teki hänen ystävänsä rauhattomaksi. Vihdoin asetti kapteeni kanteleen pöydälle, otti Annaa molemmista käsistä kiinni ja lausui hellästi: "Lopettakaamme täksi päiväksi, hyvä neiti. Haluaisin puhua teille jotakin. Sallittehan?"

Anna nyökäytti myöntäväisesti päätään ja kapseeni jatkoi:

"Oli kerran ritari. Hän oli rikas ja mahtava, sadat palvelijat tottelivat hänen käskyjään, ja kumminkin

oli hän köyhä, rakkautta vailla. Jäätyään nuorena orvoksi päätti hän etsiä kunniaa sotatantereilta ja ylhäisten saleista. Niin lähti hän kauas ja löysikin mitä etsi, mutta oli yhtä köyhä kuin ennenkin.

"Eräänä iltana hän sitten saapui tyyneen laaksoon ja raikkaan lähteen partaalta löysi hän sieltä niin ihmeen kauniin ja suloisen kukan, ett'ei hän sen vertaista koskaan ollut nähnyt."

Mustofin vaikenä tuokioksi. "Ja ritari oppi pian", jatkoi hän sitten, "kaikesta sydämestään rakastamaan kukkaa. Hänen köyhyytensä katosi ja ensi kerran tunsikin hän itsensä rikkaaksi, rikkaaksi rakkaudessaan. Oletteko ymmärtänyt minua, Anna?"

Kainouden punastus hehkui neidon kasvoissa.

"Anna", sanoi Mustofin jälleen, "voiko kukka vastata tätä rakkautta, tahtooko se vaipua vasten hänen sydäntään ja tulla hänen elämänsä rikkaudeksi ja valoksi hänen synkälle tielleen?"

Ensi kerran kohoitti nyt Anna häneen katseensa, vavahtelevat huulet aukenivat hitaasti ja ojentaen kättään kuiskasi hän: "Vladimir!"

Tuossa yhdessä sanassa oli kyllin; heille molemmille oli koittanut se onnellinen hetki, jota elämä täydessä kukoistuksessaan ja jalossa kauneudessaan joskus tarjoo.

"Anna", sanoi Mustofin, kun tunteitten ensimmäinen kuuhu oli tyyntynyt, "onhan tämä liitto, johon olemme käyneet, sitova koko elämämme ajaksi." Hän painoi kalliin sormuksen Annan sormeen ja jatkoi juhlallisesti: "äitini pyhän muiston, isäni tomun ja oman rakkauteni nimessä vannon minä rakastavani sinua ja olevani sinulle uskollinen siihen päivään asti, jona käteni ja sydämeni kuolemassa kylmenee. Oletko valmis tekemään saman valan?"

"Uskollinen kuolemaan asti", kuiskasi Anna.

Ikäänkuin vahvistaen tätä valaa raivosi tuuli vinkuen ulkona ja irroitti erään akkunanluukun, niin että se jyrähtäen putosi maahan. Ulkona luonnossa vallitsi myrsky, pakkaneen ja talvi, mutta kahden nuoren sydämissä oli lämpöinen kesä.

III.

Vielä samana iltana piti Annan menemään ilmoittamaan isällensä ne tunteet, jotka hän ja Mustofin olivat toisilleen ilmaisseet, ja huomenna — niin päättivät he — oli kapteenin mentävä pyytämään pastorilta hänen tyttärensä kättä.

Sykkivin sydämin lähestyi hän isänsä huonetta, mutta pysähtyi kainona ja peloissaan hetkeksi ovelle. Talikynttilän himmeässä valossa istui pastori kirjoittamassa. Tuontuostakin katsahti hän eteensä avattuun kirjaan ja mutisi puoliääneen sanoja, ennenkuin hän niitä kirjoitti. Kirjoituspöydän yläpuolella riippui lempeän naisen kuva katsellen hellästi tuohon vakavaan työskentelevään mieheen, ja näyttipä oikein rauha ja suopeus heijastuvan siitä pastorin kasvoille, niin että Annakin rohkeni keveämmällä mielellä lähestyä häntä.

"Sinäkö se olet, lapseni?" sanoi hän ja veti tytön polvelleen. "Kuuletko", jatkoi hän, "mimmoinen myrsky nyt on. Onnellinen se, joka tänä iltana saa istua kotona lämpimässä huoneessaan. — Vaan mikä sinua vaivaa, lapsi? Poskesi ovat niin tuliset ja silmäsi hehkuvat."

"Minulla on sinulle kahden kesken puhuttavaa", sanoi Anna ja painoi päänsä hänen rintaansa vasten.

"Isä", kuiskasi hän sitten, "Vladimir Mustofin rakastaa minua ja aikoo huomenna pyytää sinulta minua vaimoksensa."

Ei mikään maailmassa olisi voinut enemmän hämmästyttää vanhusta, kuin nuo lapsellisella rakkaudella ja luottamuksella lausutut sanat, sillä hän ei ollut koskaan ajatellut mahdolliseksi tuommoista suhdetta tyttärensä ja Mustofinin välillä, joka oli sekä kansallisuudeltaan että uskonnoltaan muukalainen. Äkillisen vihan vimmassa sysäsi hän Annan tylysti luotaan ja rupesi tuimasti astumaan edes takaisin huoneessa.

Vihdoin tyyntyi hänen mielensä, ja toivon säde silmässä pysähtyi hän tyttärensä eteen.

"Sanot että Mustofin rakastaa sinua, lapseni", virkkoi hän; "toivon kuitenkin ettei tämä tunne ole

molemmipuoleista ja ett'et ole tehnyt hänelle mitään lupausta?"

"Voi, hyvä isä", vastasi Anna vavisten ja onnellinen hymyily kirkasti hänen kauniita kasvojaan, "yhtä suuresti kuin Mustofin rakastaa minua, yhtä lämpimästi lemmin minäkin häntä ja olen luvannut — — —"

"Vaiti, tyttö, vaiti! äläkä lausu sanaa, joka saattaa isäsi epätoivoon ja suruun, sillä minä en ole koskaan antava suostumustani teidän liitolenne."

Kalpeana ja vavisten katsoi Anna isäänsä, mutta vaikka hän tunsikin hänen mielensä lujuuden, toivoi hän vielä voittavansa, sillä riippuihan siitä koko hänen elämänsä onni.

"Isä", sanoi hän sentähden rohkeasti, vaikka lempeällä äänellä, "miksi närkästyt meidän rakkaudestamme? Olethan sinä itsekin rakastanut."

Tämä entisiin, unohtumattomiin tunteihin vetoaminen liikutti vanhusta, ja kostein silmin katseli hän vaimonsa kuvaa. "Se oli luvallista rakkautta", sanoi hän vavahtelevalla äänellä.

"Luvallista rakkautta", toisti tytär hitaasti ja miettiväisenä, "vaan miksi ei sitten Mustofinin rakkaus ole luvallista? Olethan itse, hyvä isä, sanonut, että hän on jalo ja vilpitön nuorukainen."

"Se hän kyllä on", sanoi vanhus, "mutta minä en voi unohtaa, kuinka tuimasti meidän väkemme taisteli hänen kansaansa vastaan. Kaukaisista ajoista asti on meidän kansojemme kesken vallinnut vihollisuus, joka usein on syttynyt ilmituleen tuottaen kuolemaa ja hävitystä köyhälle maallemme. Sinä olit vielä lapsi, kun viimeinen sota syttyi, mutta tuskinpa lienet voinut unohtaa näitä kauhun ja surun aikoja. Täälläkin rauhaisilla saarillamme raivosi sota, sillä ei Ahvenanmaalainenkaan, meren vapaa poika tahtonut kumartua vieraan ikeen alle. Venäläisten röyhkeys sai talonpojat aseisin; nimismies Arénin ja erään ystäväni ja virkaveljeni Gummeruksen johdolla taistelivat he itselleen ihanan voiton, mutta kalliiksi se meille tuli, ja vielä tänäkin päivänä majailevat venäläiset sentähden seuduillamme. — Kaikki tuo on jo syynä kieltooni."

"Mutta olethan sinä, hyvä isä, opettanut meitä", sanoi Anna, "antamaan anteeksi vihollisillemme ja unhoittamaan kaikki pahat teot. Mitä viha vuosisatojen kuluessa on hajoittanut, rakentaa rakkaus jälleen, ja perustuskiven tähän rakennukseen on Vladimir ja tyttäresi laskeva."

"Menneet tapahtumat unhoitan minä niinkuin kristityn tulee, mutta lutherilaisena ja lutherilaisena pappina en ole koskaan antava tyttärentäni avioksi miehelle, joka kuten Mustofin kuuluu kreikkalais-venäläiseen kirkkoon", lausui pastori.

"Isä", huudahti Anna rukoilevaisesti, "minun lupaukseni — minun elämäni onni!"

"Sielusi onnellisuus on minulle kalliimpi", sanoi pastori ankarasti.

"Suurempaa epäkohtaa ei ole, kuin että mies ja vaimo ovat eri uskontoa. Kuinka voivat he kasvattaa lapsensa, miten yhdistyä Korkeimmalta apua anomaan?"

"Samalla armiaalla Isällä", rohkeni Anna vielä muistuttaa, "joka on luonut niin venäläisen kuin suomalaisenkin ja heidän sydämeensä painannut hyvän ja totuuden tunnon, Hänellä on myös voima vetää heidät uskossa ja rakkaudessa tyköönsä."

"Sinä olet oikeassa", sanoi pastori, "mutta sitä päivää en ole iässäni näkevä, jona minun tyttärentäni Ruotsin kuningattaren Kristiinan tavoin unhoittaisi isäinsä uskon ja kumartaisi pyhäinkuvia. Mene, tyttärentäni, miettimään eikö isäsi ole oikeassa ja rukoile Jumalan auttamaan itseäsi erhetyksestäsi, niin oletpa kerran, opittuasi unhoittamaan, vielä kiittävä minua tästä vaikeasta hetkestä."

"Minä en voi koskaan unhoittaa", nyyhkytti tytär.

"Sinun täytyy", sanoi vanhus ankarasti. "Nyt luulet sinä elämää Mustofinin rinnalla suurimmaksi onneksi, mutta se on haihtuva kuni ihana kangastus. Jätä nyt minut; sinä tiedät tahtoni, mukaannu sen jälkeen."

"Onko se viimeinen sanasi, isä?"

"On", vastasi hän.

Horjuvin askelin poistui Anna ja pastori jäi yksin. Mutta silloin haihtui tuo näennäinen ankaruus, jolla hän oli kohdellut tyttärtään, ja masennettuna huokasi hän "lapseni, miksi saatoit minulle tämän!"

Annan valjut kasvot, tuo surullinen toivoton katse, ne viilsivät kuin keihäs hänen sydäntään. Hän ei tosin voinut hyväksyä tyttärensä tekoa, mutta olihan tämä semmoisella rohkeudella puolustanut rakkauttaan, tuonut ilmi niin lempeää arvokkuutta ja ylevämielisyyttä ajatuskannassaan, ett'ei isä ollut

koskaan ennen tuntenut itseään ylleämmäksi tyttärestään kuin nyt.

Ankarasti taistelivat ristiriitaiset tunteet pastorin povessa. Hetki kului hetken perästä. Vanhus ei ollut seurannut Brigitan kutsua ilta-aterialle; hän ei tiennyt, että jo oli yö, ennen kuin hän hämmästyen katsoi kelloonsa. "Minä en voi nukkua, ennenkuin olen nähnyt tyttäreni", mutisi hän ja otti kynttilän käteensä.

Palattuansa isänsä luota oli Annalla ensin aikomus kirjoittaa Mustofinille miten oli käynyt, mutta hänessä kyti vielä toivo, että kenties onnistuisi kapteeni itse paremmin, eikä hän sentähden kirjoittanutkaan. Brigitalle oli tyttö parka sitten ilmoittanut sydämensä huolet, ja tämä lohdutteli häntä niin hyvin kuin taisi, vakuuttaen, että ehkäpä isä vielä muuttaisi mielensä.

Mielenliikutuksista väsyneenä oli Anna hiljan nukkunut, kun pastori astui hänen kamariinsa. Tytön pitkät tummat silmänripset olivat vielä kosteat kyyneleistä, hymy oli kadonnut huulilta, ja häntä näkyivät ahdistavan tuskalliset unet.

"Isä", virkkoi Anna rukoilevaisesti unissaan, "isä — armahda — — —!" Mutta sitte näkyi hänen mielikuvituksensa kääntyneen toisaalle. "Vladimir!" kuiskasi hän ja onnellinen hymy väikkyy hänen huulillaan.

Pastori säpsähti, otti kynttilän ja riensi pois. Tämä nimi oli ajanut hänet pakoon ja karaissut hänen tunteensa.

Iloisilla toiveilla pyysi Mustofin seuraavana aamuna päästä pastorin puheille. Hän ei ollut tavannut Annaa eikä siis tiennyt miten asiat olivat.

Seurustellen joka päivä yhdessä olivat pastori ja kapteeni jo niin paljon oppineet tajuamaan toistensa puhetta, ett'eivät enää tarvinneet Annaa tulkikseen.

"Te tahtoisitte siis viedä tyttäreni Venäjälle ja eroittaa hänet isänmaastaan ja ystävistään?" lausui pastori vakavasti nuorukaiselle.

"Niin, minä olisin hänen paras ystävänsä ja minun kotoni hänen isänmaansa", virkkoi Mustofin.

"Minä vastaan teille, kapteeni, samoin kuin tyttärellekin", lausui vanhus, "ett'en ole *koskaan* suostuva teidän avioliittoonne."

Mustofin peräytyi askeleen. "Ja syy tähän kieltoon?" sammalsi hän.

Loukkaamatta venäläisen nuorukaisen kansallistuntoa koetti nyt pastori lyhyesti tuoda ilmi perusaatteensa, vaan eihän ne tyydyttäneet kapteenia, sillä nuoruuden hehkuva rakkaus tahtoo voittaa kaikki esteet. Oikein rukoillen anoi Mustofin järkähtämättömältä isältä hänen tytärtään. Lopulta saapui Annakin sinne hänen avuksensa, vaan kaikki oli turhaa.

Pettyneine toiveineen täytyi nuorten isän läsnä erota toisistaan. Itkien poistui Anna ja kapteenin oli ryhtyminen lähdönpuuhiin, sillä pastori oli jo tänä aamuna hankkinut hänelle päällikkökunnalta muuttokäskyn ja antoi sen nyt hänelle. —

Ajatellen Vladimiriä istui Anna hänen lähdettyään kaikki päivät kamarissaan soitellen kannelta, jonka hän erotessa oli saanut muistoksi. Soitosta sai hän lohdutusta, sillä silloin muistui hänen mieleensä selvemmin Vladimirin silmäykset ja puheet, siitä alkaen, kun olivat tutustuneet keskenään eronhetkeen asti.

Tuskallisen hitaasti kului siten joitakuita päiviä. Tapansa mukaan istui Anna eräänä iltana kamarissaan unelmiinsa vaipuneena, katsellen miten talvinen päivä jo yhä kävi hämäämmäksi; taivaalla vaan vielä kajasti illan kellertävä rusko. Jotakin nakattiin ikkunaa vasten, ja kun Anna kiiruhti katsomaan, näki hän Mustofinin ulkona viittovan hänelle. Tuokiossa sai hän huivin olkapäilleen ja riensi hänen luokseen.

Ihastuksissaan suuteli kapteeni monet kerrat hänen käsiään ja puristi niitä vuoroin vasten sydäntänsä, eikä Anna mielenliikutukseltaan voinut vastata sanaakaan hänen kysymyksiinsä.

"Anna", sanoi Mustofin hellästi, "minä näen valjuista kasvoistasi ja kyynelisistä silmistäsi, ett'et ole voinut olla onnellinen näinä päivinä, joina olemme olleet erotetut toisistamme. Minullekin on tämä aika ollut kauhea ijäisyys; ja kumminkin on minun joukkoni saanut käskyn lähteä Ahvenanmaalta Turkuun; meidän täytyy, armaani, erota iäksi."

"Vladimir", vaikeroitsi tyttö, "älä heitä minua!"

"Lapsi parka", sanoi Mustofin vapisevalla äänellä, "lähde kanssani Turkuun!" Tämä tuuma oli yht'äkkiä juolahtanut hänen mieleensä.

"Lähdenkö kanssasi, Vladimir!" sammalsi Anna hämmästyen.

"Niin, Anna; sitä naista, jota olen vannonut rakastavani ja suojelevani, en minä voi hyljätä ja heittää", sanoi kapteeni. "Lähde kanssani", jatkoi hän hellästi rukoillen, "Turussa vihkii meidät pappi ja sitten muutamme tulevaan kotiimme vanhojen lehmusten suojaan elämään onnellisina rakkaudessaamme."

Lapsekas, kokematon Anna kuunteli kapteenin ehdoitusta, mutta vaikka se näyttikin lupaavan lopettaa heidän surunsa ja kärsimisensä, saattoi se hänet kuitenkin levottomaksi. "Se olisi ihanaa", huudahti hän, "vaan mitähän isäni sanoisi?"

"Isäsi", sanoi Mustofin, "antaisi meille anteeksi, nähtyään että rakkaus voittaa kaikki. Hän tyytyisi sallimukseen ja vielä kerran siunaisi liittoamme."

"Voi, jospa se hetki ei olisi kaukana, Vladimir!" huoautti Anna.

Huokeasti olivatkin Annan epäilykset poistettut. Ainoa ehto, jonka hän teki, oli että Briitta muori otettaisiin mukaan, ja siihenhän kapteeni kernaasti suostui.

He päättivät siis lähteä Ahvenanmaalta seuraavana iltana, sitten kun Mustofin ensin oli seurannut joukkoaan ensimmäiselle levähdyspaikalle ja ehtinyt palata sieltä takaisin. Luvattuaan vielä kerran toisilleen uskollisuutta erosivat he iloisilla toiveilla toisistaan.

Samoin kuin linnunpoika turvautuu emänsä siipien suojaan, niin kiiruhti Annakin Brigitan syliin, kertomaan hänelle, mitä hän ja Mustofin olivat päättäneet.

"Hyvä lapsi, mitä olette luvannut!" huudahti Briitta muori kauhistuen. "Vaikka isänne käytös onkin kova ja ankara", jatkoi hän, "tulee minun kumminkin varoittaa teitä. Tällä hetkellä tunnen minä olevani teille äidin sijassa, ja sentähden rukoilen minä teitä, lapseni, luopumaan hurjasta yrityksestänne."

"Te sanotte rakastavanne minua kuin äiti", sanoi Anna ja talutti Brigitan akkunan luo, josta pimeä talvi-ilta kolkosti häämöitti sisään, "vaan äiti ei koskaan murtaisi lapsensa sydäntä. Jos minun täytyy erota Mustofinistä, haen minä kuolemaa avannosta, joka on tuolla jäällä. Minä jään kotiin, jos niin tahdotte — —"

"Jumala siitä minua varjelkoon!" virkkoi Briitta-muori peljästyksissään, sillä hän ei laisinkaan epäillyt, että vimmastunut tyttö täyttäisi uhkauksensa. "Rauhoittukaa, lapseni!" sanoi hän hellästi. "Minua ette voi moittia ankaraksi ja kovaksi, sillä ainakin minä tahdon siunata Mustofinin ja teidän rakkauttanne ja uskollisesti seurata teitä."

Tyytyväisenä katseli pastori seuraavana päivänä, miten Sundin pitäjään majoitettu osasto venäläistä sotaväkeä musiikin soittaessa marssi tiehensä. "Jumalalle olkoon kiitos!" huoautti hän kevenneellä mielellä. "Nyt palajaa rauha sekä Annalle että minulle, ja kunhan vaan ensi tuskat haihtuvat, on isällinen rakkauteni jälleen vuotava tyttäreni sydämeen, niinkuin virkistävä aamusade lankee maahan."

Päivä kului, ilta lähestyi ja käsissä oli hetki, jota Mustofin ja Anna olivat vavisten odottaneet.

Brigitta ja hänen nuori emäntänsä olivat valmiit lähtemään. Anna avasi jo oven, mutta lukemattomat muistot heräsivät silloin hänessä, oli kuin sadat kädet olisivat pidättäneet häntä lapsuuden kodin kynnyksellä.

"Kiiruhtakaa, lapseni, kapteeni odottaa", muistutti Briitta.

Ääneti hiipivät he porstuan läpitse, ja kun olivat tulleet pihalle, katsahti Anna katuvaisena, ikäänkuin anteeksi anoen, isänsä ikkunaan, mutta se oli pimeä. Kynttilä oli jo sammutettu yöksi.

Lupauksensa mukaan oli Mustofin portilla heitä vastassa. Hervotonna nojautui Anna hänen käsivarteensa ja ääneti kulkivat he eteenpäin illan pimeässä. Kappaleen matkaa kartanosta oli uskollinen Feodor kuomire'en luona odottamassa heitä. Kuiskaten lohduttavaisia sanoja Annalle nosti Mustofin hänet Briitta muorin rinnalle, istahti itse keveästi kuskilaudalle ja tarttui ohjaksiin.

"Ei mitään pelkoa", sanoi hän, "ulapat ja salmet ovat vahvassa jäässä ja oppaamme on luotettava."

Ja tuulen nopeudella kiidettiin sitten suorinta tietä Turkua kohden. Ohimennessä näki Anna vilahdukselta ristin äitinsä haudalta, mutta katsoessaan taivaalle oli hänen äitinsä tähti peittynyt synkkään pilveen. Hän painoi päänsä Brigitan olkapäähän ja itkeä nyyhkytti.

IV.

Muutaman päivän perästä saapuivat matkustajamme vihdoinkin eräänä aamuna Turkuun. Loitolle kuului jo kirkonkellojen kumea ääni. Talvisen auringon säteet valaisivat vanhan tuomiokirkon korkeaa tornia, jonka huipussa kultainen kukko ja risti, valppauden ja uskon vertauskuvat, kimmelsivät. Ryhmyiset vuorenrinteet molemmin puolin kaupunkia ja vanha linna, jonka valkeat muurit suurenmoisina seisoivat tuolla muistomerkkinä niiltä ajoilta, kun ruotsalainen sivistys istutettiin maahamme, kaikki nuo olivat omiaan vetämään puoleensa Mustofinin ja Annan huomiota.

Mustofin, jolla ei ollut tietoa maan laeista ja asetuksista, vei heti kaupunkiin tultua morsiamensa venäläisen papin luo, aikoen pyytää tämän vihkimään heidät. Tuo hengellinen mies, jonka asuntoon he menivät, oli jo vanhuuden iässä. Harmaansekainen keritsemätön tukka ja pitkä vaalimaton parta riippuivat olkapäillä ja rinnoilla, ja tuuheain kulmakarvain alta pilkoitti pienet viekkaat silmät. Hänen pitkää, laihaa, kymäriä vartaloansa verhosi likainen, kulunut kauhtana, joka ennen oli ollut virkapukuna kirkollisissa toimissa, mutta nyt käytettiin aamutakin asemasta.

Lueskellen evankeliumikirjaansa oli hän hiljan torakahtanut uneen, josta palvelija hänet nyt herätti. Tuo rasvainen kirja kädessä astui hän hämillään tulijoita vastaan.

"Kunnioitetut vieraat...", mutisi hän, "en tunne..."

"Nimeni on Vladimir Mustofin", keskeytti kapteeni hänet ylpeästi. Häntä oikein iljetti tuo pappi kotioloissaan ja jokapäiväisessä puvussa, verratessaan häntä jaloon, älykkäisen pastori Mörckiin.

"Siis kenraali Demidoffin sukulaisia?" kysyi pappi syvään kumartaen.

"Niin."

"Entä tämä nuori nainen?" kysyi pappi jälleen. "Jumala siunatkoon teitä, tyttäreni, tultuanne halpaan kotiini!"

Hän katseli uteliaasti Annan solevaa vartaloa ja koetti hänen silmiharjonsa läpitse nähdä hänen kasvojaan, raivallessaan hänelle sijaa sohvaan, jossa oli kaikenlaista rojua kuin juutalaisen puodissa.

"Arvoisa isä", sanoi Mustofin kärsimättömästi, "me emme ole tulleet tänne teidän kyseltäviksenne, vaan pyytämään että hyväntahtoisesti vihkisitte meidät."

Vaikka kapteenin ylevä ja vakaa käytös vaikutti kunnioitusta papissa, ei hän kuitenkaan voinut hillitä uteliaisuuttaan.

"Neidin nimi?" kysyi hän.

"Morsiameni nimi on Anna Mörck. Tahdotteko tietää jotakin muuta?"

"Hän on siis Lutherin uskoa?"

"Niin on", sanoi Mustofin, "vaan eihän se liene esteenä?"

"Ei suinkaan", vastasi pappi miettiväisesti, "jos vaan te, jalo herra, voitte todistaa, että kuulutus on kolmesti tapahtunut, kuten tämän maan lait määräävät, sekä että lutherilainen pappi on teidät ensin vihkinyt, sillä sitä ennen ei minulla ole oikeutta siunata teidän liittoanne."

"Oikeutta! teidän täytyy, arvoisa isä!" huudahti Mustofin mielettömänä tästä esteestä.

"Pyhät varjelkoot minua tekemästä sitä", sanoi pappi ja teki ristinmerkin, "sillä silloin menettäisin kunniani, ainakin virkani."

"Puhutteko täyttä totta?" kysyi Mustofin.

"Puhun, poikani", vastasi pappi kumartaen.

Vaikka Anna ei paljon ymmärtänyt heidän puhettaan, arvasi hän kumminkin, mihin päätökseen oltiin tultu. "Vladimir", kuiskasi hän liikutettuna, "mitä teemme?"

Lohdutettuaan hellin sanoin Annaa kertoi Mustofin sitten lyhyesti papille mimmainen asiain laita oli.

"Jalo herra", sanoi pappi ja hänen muotonsa irvistyi itserakkaasen hymyyn, "jos suvaitsette kuulla halvan palvelijanne neuvoa, niin kehoitan teidän kääntymään kaupungin pastorin, tuomiorovasti Gadolinin puoleen. Hän kuuluu olevan paljon lukenut ja oppinut mies ja tietää parhaiten, miten on

tehtävä."

"Kiitän teitä, arvoisa isä, ja tahdon seurata neuvoanne", sanoi Mustofin, tarttui Annan käteen ja kiiruhti pois kumartelevan papin luota.

Mustofin oli toivonut saavansa viedä Annan vaimonaan sotilaskortteeriinsa, mutta sen tuuman olivat aavistamattomat esteet tehneet tyhjäksi, ja hänen ensimmäisenä huolenaan oli nyt asunnon hankkiminen Annalle ja Briitta muorille.

"Aja poliisimestari Reisin luokse", sanoi hän ajurille ja istahti Annan kanssa rekeen.

Tähän aikaan ei Turussa paljon venäjänkieltä taidettu. Mainittu Reis oli ainoa, joka sitä osasi, ja häntä pidettiin sentähden virallisena tulkkina. Mustofinkin oli joskus käyttänyt hyväkseen hänen kielitaitoaan ja siten tutustunut tuon arvossa pidetyn porvarin perheeseen. Helposti onnistui hänen nyt saada Annalle ja hänen palvelijalleen asunto näiden kelpo ihmisten luona, ja syötyään itsekin siellä päivällisensä läksi hän Annan kanssa iltapäivällä tuomiorovasti Gadolinin luokse, jolta he toivoivat saavansa lohdullisempia tietoja kuin venäläiseltä papilta. Iloisesti astuivat he rinnatusten huolimatta äskeisestä vastoinkäymisestä ja olivat onnelliset tietäessään pian pääsevänsä eroittamattomasti toistensa omiksi.

"Rientäkäämme, armas tyttöni", sanoi Mustofin, "joka hetki on meille kallis, sillä se vie meidät lähemmäksi määräämme. — Kuinka nopeasti tunnit ovat kuluneet! Jo soipi iltakello ja päivä on pian lopussa. Toivon kumminkin arvoisan rovastin ottavan meitä vielä tänä päivänä puheilleen."

Akkunanluukut olivat jo suljetut tuomiorovastin talossa, kun he saapuivat sinne, mutta eräältä palvelustytöltä saivat he tietää, että isännän oli tapa ottaa vastaan tulijoita mihin aikaan vuorokautta hyvänsä.

Heidät saatettiin suureen, yksinkertaisesti sisustettuun, kolkkaan huoneeseen, joka oli enemmän nykyajan sakastin kuin tuomiorovastin muhkean asunnon kaltainen. Valkeiksi kalkituilla seinillä riippui useiden Suomen kirkon miehien kuvia, piispa Agricolasta alkaen. Ympäri huonetta oli pitkä jono mustalla nahkalla päällystettyjä tuoleja korkeine selkälautoineen, ja keskellä seisoi avara mustalla veralla katettu pöytä, täynnä kirjoja ja papereja.

Tämän ääressä istui neljäkymmenen vuoden vanha mies, tuomiorovasti Kustaa Gadolin, selailen ahkerasti isoa kirjaa, jonka hän hiljan oli tuottanut tuomiokirkon arkistosta. Hän oli keskikokoinen ja jyrävä vartaloltaan. Tummanvärinen tukka oli su'ittu taapäin korkealta otsalta, silmät olivat kirkkaat ja verevissä kasvoissa kuvastui lujuus ja vakavuus. Palattuaan vastikään virkatoimelta oli hänellä vielä valkeat liperit kaulassa ja yllään musta poimuinen kauhtana, jonka napinlävestä näkyi Vladimirin ritarikunnan nauha.

Vierasten astuessa sisään nousi hän seisoalleen ja katsoi hämmästyen heihin. Pöydällä palavien kynttiläin kirkkaassa valossa näyttikin ylevävartaloisen Mustofin loistavassa sotilaanpuvussaan oikein ruhtinaalliselta, ja tuo hentoinen nainen esiintyi hänen rinnallaan täydessä kauneudessaan.

Kohteliaasti pyysi tuomiorovasti heitä istumaan ja kuunteli sitten tarkkaavaisesti heidän asiaansa, mutta mikäli hän sitä kuunteli, sikäli rypistyi hänen otsansa ja silmät alkoivat säkenöidä.

"Te olette siis", lausui hän tuimasti, luoden Annaan terävän silmäyksen, "unhoittanut lapsen velvollisuudet isäänsä kohtaan lähteäkseenne muukalaisen kanssa epätietoiselle elämänuralle?"

Kenties käsitti nyt Anna vasta täydellisesti, mitä hän oli rikkonut sitä kohtaan, jolla oli ensimmäinen ja pyhin oikeus häneen, ja surullisena vaivutti hän päänsä alas, mutta syvän rakkautensa voittamana kohoitti hän tuokiossa puhtaan, viattoman katseensa ja virkkoi:

"Tiedän tehneeni pahoin ... mutta minä olin antanut Mustofinille lupauksen, jota en voinut rikkoa ... minä rakastin häntä niin suuresti..." Hänen vieno sointuisa äänensä vavahteli. "Toivon myös isäni antavan meille anteeksi, kun me kerran aviomiehenä ja aviovaimona lankeemme hänen jalkoihinsa."

"Niin", sanoi Mustofin, "onhan pastori Mörck ylevämielinen mies. Älkääkää te, kunnianarvoinen herra, vihastuko tähän nuoreen tyttöön, sillä minä olen syypää, vaan ei hän."

Tuomiorovasti Gadolinistä kerrotaan, että kun hän kerran yritti pitämään puhetta morsiusparille, ei hän saanut muuta sanotuksi kuin: "asian-omaiset — — — asian-omaiset ja — asian-omaiset." Tämä kankeakielisyykö lienee nytkin ollut syynä, sitä ei tiedetä, vaan varmaa on, että ankarat nuhteet, joita hän aikoi lausua, takertuivat hänen kurkkuunsa, tuimuus haihtui kasvoista, silmät kostuivat ja laskien kätensä Annan päähän, virkkoi hän lempeästi:

"Lapsi parka!"

Hitaasti asteli hän sitten miettiväisen näköisenä edes takaisin huoneessa, kunnes jälleen pysähtyi Annan eteen ja kysyi hänen ikäänsä.

"Täytin hiljan viisitoista vuotta", vastasi tyttö kainosti.

"Olette kaiketi päästetty Herran Ehtoolliselle?" kysyi tuomiorovasti jälleen.

Anna vaaleni ja hänen huulensa vapisivat. "En vielä, kunnianarvoisa herra", sai hän vaivoin sanotuksi.

"Ette!" Tuomiorovasti peräytyi askeleen ja hämmästys ja sääli kuvastui hänen kasvoissaan. "Kapteeni Mustofin", sanoi hän, "teidän kihlattu morsiamenne on vielä lapsi eikä ole vastuunalainen töistään. Avioliittonne ei voi tapahtua, ennenkuin hän on päästetty Herran Ehtoolliselle'."

"Taivaan armot!" huudahti Mustofin liikuttettuna. "Tämä tyttö on minulle kalliin kaikkea maailmassa, hänen onnestaan riippuu minunkin onnellisuuteni... Ja kumminkin olen minä voimaton, — toiveeni ovat julmasti pettyneet!"

"Ihmisen maallisille toiveille käy kuni kukoistavalle virranlaaksolle", sanoi tuomiorovasti ylevästi. "Kaikki rehoittaa ihanimmillaan ja sato näyttää lupaavalta, mutta silloin tulee rankkasade, virta paisuu yli äyräittänsä, mutaiset aallot vierivät hymyilevään laaksoon, ja niiden alle vajoovat parhaatkin toiveet. Onnellinen se, joka ei vastoinkäymisessä kukistu, vaan asettaa toivonsa korkeammalle!"

"Kiitän teitä, kunnianarvoinen herra, niistä sanoista", sanoi Mustofin, "enkä olekaan väsyvä, vaikka tuhansia esteitä syntyisi tielleni. En vaan tiedä, mitä meidän nyt on tekeminen."

"Ensiksi", sanoi tuomiorovasti lempeästi, säälien heidän tukalaa tilaansa, "tulee tämän nuoren tytön käydä rippikoulu päästäksensä osalliseksi siitä armosta jota jokaiselle täysikasvuiselle seurakunnan jäsenelle pyhässä sakramentissa tarjotaan."

"Ja kuinka pitkä aika vaaditaan siihen?" kysyi Mustofin.

"Tämän seurakunnan nuoret kristityt, joille näinä päivinä alkaa koetus-aika lutherin-opin pääkappaleissa, uudistavat tavallisesti kasteensa liiton kolminaisuudensunnuntaina, toukokuun lopulla."

"Siihen on siis lähes kolme kuukautta!" huudahti Mustofin maltittomasti, "eikö tätä aikaa voi lyhentää?"

"Kapteeni", sanoi tuomiorovasti ankarasti, "asia, joka usein määrää koko elämämme ajatustavan, ei ole punnittava yhtä välinpitämättömästi kuin moni muu."

"Te olette oikeassa, kunnianarvoinen herra", sanoi Mustofin, "minä en tahdokaan olla esteenä tämän tytön henkiselle menestykselle, vaan odotan aikaa, jolloin voin vaatia hänet omakseni."

"Sitä vastaan ei minulla mitään ole", sanoi tuomiorovasti, "kun morsiamenne on päästetty ripille, vihin minä teidät, jos itse sitä silloin vielä haluatte, mutta sillä ehdolla, että pastori Mörck siihen antaa suostumuksensa, sillä minä pidän arvossa isän oikeuden ja virkaveljeni mielipiteet."

"Lapseni", jatkoi hän Annalle, "kääntykää isänne puoleen — oma sydämenne on parhaiten kuiskaava teille, mitä teidän tulee sanoa — rukoilkaa hänen hyvyttään ja rakkauttaan, ja hän antaa teille anteeksi, hän siunaa teitä, sillä ilman isän siunausta on elämämme erämaa. Painakoon Jumala sielunne ne pyhät opetukset, joita teille kohta jaetaan, ja tehkoot ne teidät onnelliseksi sekä tässä että tulevassa elämässä. Amen!"

Isällisesti siunaten ojensi tuomiorovasti Gadolin kätensä näiden nuorten ylitse. Kunnioituksella suutelivat he sitä ja läksivät sitten pois.

He olivat pettyneet toiveissaan; elämän koettelemukset painoivat tutkaimensa heidän sydämiinsä.

"Älä sentään huolestu", sanoi Mustofin Annalle jättäessään hänet Brigitan hoitoon ja lähteissään omaan kortteeriinsa, "minun rakkauteni on voimallinen, se on suojeleva sinua myötä- ja vastoinkäymisessä."

Seuraten tuomiorovasti Gadolinin neuvoa aloitti Anna rippikoulunsa, mutta vaikka hän tänä hiljaisen tutkistelemisen ja miettimisen aikana tunsikin itsensä sikäläisessä olossaan onnelliseksi, ikävöitsi hän kuitenkin päivä päivältä yhä enemmän sovintoa isänsä kanssa. Tämä halu kävi vihdoin vastustamattomaksi ja vapisevalla kädellä kirjoitti hän sentähden isälleen kirjeen, täynnä lapsellista rakkautta ja avomielisyyttä. Alusta alkain kertoi hän, kuinka vaikealla mielellä hän oli paennut ja miten koti nyt mahtoi tuntua isästä yksioiselta ja kolkolta, kun hän oli poissa. Vaan eihän hän voinut toisin tehdä, sillä hänen ja Vladimirin rakkaus oli eroittamaton; heitä ei mikään ihmisellinen voima saattaisi vieroittaa toisistaan. Näin olivat he saapuneet Turkuun, mutta heidän toiveensa päästä heti avioliittoon oli rauennut tyhjään; piti odottaa, kunnes hän ehtisi päättää rippikoulunsa. — — — "Armollisen Jumalan nimessä rukoilen minä Sinua", näin lopetti hän kirjeensä, "älä tuomitse minua, äläkä sulje korvaasi tyttäresi rukouksilta, sillä minun sieluni halajaa Sinun anteeksi-antamistasi, niinkuin pimeyteen suljettu vanki ikävöitsee taivaan valoa.

"Isä! — Isä! ethän Sinä voi vaatia minun rikkomaan Mustofinille tekemää valaani! Salli minun seurata sydämeni taipumusta äläkä kiellä minulta siunaustasi avioliittoon, johon Vladimirin kanssa pian käyn. Ethän tahdo kovuudellasi verhota suruhuntuun hääpäiväämme ja onneamme, etkä ainiaaksi haavoittaa tyttäresi sydäntä ja tehdä häntä rauhattomaksi?! — Jos olisit täällä, kerjäisin polvillani Sinulta armoa — nyt voin ainoastaan jokaisella rivillä, jokaisella sanalla huutaa Sinulle: anna minulle anteeksi, siunaa minua, Isä!"

Kuumia kyyneleitä vuodattaen sulki ja lähetti Anna tämän kirjeen ja odotti sitten rauhallisemmalla mielellä isänsä vastausta, ja Mustofin koetti taas puolestaan kaikin tavoin rohkaista ja lohduttaa tällä ajalla nuorta morsiantaan ja armastelijan kekseliäisyydellä tehdä hänen elämänsä niin hauskaksi kuin mahdollisia.

Vaikka yöt vielä olivat kylmät, oli talven valta jo ohitse ja kevät käsissä. Auringon lämpimistä säteistä sulivat lumikinokset ja jäät kävivät hauraan näköisiksi; jo palasivat joutsenetkin loistavissa parvissa Pohjolaan ja metsissä kuhersivat teeret.

Eräänä päivänä istui Anna akkunan luona ja katseli kadulla ohitse kulkevaa hääjoukkoa. Yht'äkkiä kiintyi hänen huomionsa vanhaan mieheen, joka hitaasti, ikäänkuin etsien jotakin, asteli eteenpäin. Kädessä oli tulijalla rautakärkinen sauva ja olalla luistimet, saattoipa jo hänen puvustaankin nähdä, että hän oli kulkenut pitkän vaivaloisen matkan.

Anna hypähti ylös, hänen polvensa vapisivat ja painaen kätensä vasten poveaan koki hän hillitä tykkivää sydäntään. Tuokiossa aukeni ovi ja huoneesen astui hänen isänsä. Vaan kuinka muuttunut hän oli! Kasvot olivat valjut ja kuihtuneet kuin pitkällisen ja kovan taudin perästä, tukkaankin oli näinä muutamina viikkoina ilmestynyt harmaita hiuksia, ja koko hänen ulkomuodostaan näki että hän oli paljon kärsinyt; silmissä vaan asui entinen syvä ja loistava katse.

Hän sulki syliinsä rakkaan lapsensa. "Isäni!" — "Tyttäreni!" — kajahti tuossa hiljaisessa huoneessa, ja kaikki oli sillä hetkellä unhoitettu.

"Annathan sinä minulle anteeksi, rakas isä!" sanoi Anna itkien. "Muuten et olisi lähtenyt minua etsimään, kuin paimen eksynyttä lammasta. — Kuinka väsynyt sinä mahdat ollakaan, isä! Tiedänhän minä, mitä vastuksia tähän vuoden aikaan tuommoisella pitkällisellä matkalla on tarjona, miten petollisesti jää keinuu ja halkeilee, kuinka monet vaarat siellä uhkaavat joka askeleella. Ja kaikkeen tähän olet sinä heittäytynyt alttiiksi minun tähteni, hyvä isä!"

"Älä puhu siitä, lapseni", sanoi pastori lempeästi. "Ainoastaan sinua olen ajatellut. Kirjallisesti en voinut vastata sinulle — minun täytyi saada nähdä sinut, — minä tahdoin itse tulla."

"Isä, kuinka hyvä sinä olet!" sanoi Anna ja syleili hänen polviaan. "Anna anteeksi minulle ja Mustofinillekin!"

Pastori nosti tyttärensä ylös tuosta rukoilevasta asennosta. Nuhtelematta häntä sanallakaan lausui hän juhlallisesti: "Mitä te kumpikin lapsellisessa ymmärtämättömydessänne olette rikkoneet, annan minä kernaasti kaikesta sydämestäni anteeksi. — Tule, tyttäreni, lähde täältä ja palaja kanssani entiseen paikkaasi kotilieden ääreen."

Näissä sanoissa, joissa isänrakkaus koko valtaavassa suuruudessaan tuli näkyviin, oli vetovoimaa. Ne sattuivat syvästi Annaan, eikä hän osannut vastata sanallakaan.

"Pian seisoo taas metsä, jota sinä niin suuresti rakastat, keväimen kukoistuksessa", jatkoi isä, "meren hyrskyvät aallot ja raikkaat tuulet viehättävät jälleen mieltäsi — ja kaikki on oleva entisellään. Tule, tyttäreni, rientäkäämme! Kodin ovet ovat avoinna sinulle."

Pastorin silmät loistivat ja hän tarttui tyttärensä käteen, mutta tämä veti kätensä hitaasti pois. "Minä

en voi, isä", nyhkytti tyttö.

"Lapsi parka, ethän ole voinut antaa minun tulla tätä pitkää matkaa palatakseni yksin takaisin", sanoi isä; hän puhui lempeästi ja vakuuttavaisesti niinkuin sairaalle, jota turhaan pakoitetaan nauttimaan parantavaa lääkettä.

"Tyttäreni, ruusut lakastuvat kotona akkunallasi, ne kaipaavat sinun hoitoasi, varpusetkaan eivät enää visertele räystäään alla, kaikki kuihtuu ja menehtyy, kun sinä olet poissa. Tule, rakas lapsi, tule!"

"Minä en voi palata", sanoi Anna, "sillä minä olen luvannut itseni Mustofinille vaimoksi. — Olet antanut minulle anteeksi, isä, oi, — älä siis kiellä minulta siunaustasikaan!"

"Minun mielipiteeni avioliitostasi on sama kuin ennenkin, eikä sitä voi mikään muuttaa", sanoi isä ankarasti. "Voisinko sitten siunata teitä, en, se on mahdotonta! Tyttäreni", jatkoi hän lempeämmin, "Mustofinistä eroitettuna olet sinä pian unohtava hänet ja löydät rauhan täyttäessäsi velvollisuutesi. — Minä lähden itse puhuttelemaan kapteenia, että hän vapauttaa sinut noista valoista, joita sinulla, alakäisellä lapsella, ei ollut oikeus tehdä."

"Älä mene, isä", rukoili Anna hartaasti, "älä mene, sillä vaikka minun lupaukseni eivät olekaan sitovat maallisen lain edessä, ovat ne kumminkin pyhät sen lain nojalla, jonka Jumala on kirjoittanut sydämeeni."

"Hyvä Jumala, mikä mielenhäiriö!" huudahti isä. "Näinkö minä olen opettanut tyttäreni vaeltamaan oikeuden tietä? Perustuen isälliseen valtaani vaadin minä sinun tottelemaan!"

"Isä", sanoi Anna, "en tahtoisi saattaa sinulle surua — rakastanhan minä sinua niin suuresti! Oi, ole nytkin niinkuin muinen minulle lempeä ja hyvä isä, äläkä tee minua onnettomaksi, sillä ilman Vladimiriä on elämäni murtuva kuin santarae matkamiehen jalan alla."

Pastorin sydän heltyi jälleen ja hän puhui lempeästi tyttarelleen, nimitteli häntä suloisimmilla nimillä ja pyysi hänen olemaan hyvä ja tottelevainen lapsi. Onneton tyttö kimmurteli kuin kuolemantuskissa; hänen sielunsa taisteli lapsellisen kuuliaisuuden ja Mustofinin rakkauden välillä, mutta tälläkin kertaa voitti jälkimmäinen.

"Minä olen pannut kohtaloni Mustofinin käteen", sanoi Anna vihdoin lempeästi mutta päättäväisesti, "enkä voi toisin tehdä, tulkoon sitten onni tahi onnettomuus."

"Mikä uppiniskaisuus!" huudahti pastori. "Neljäs käsky, jonka jo pienenä sopertavana lapsena opit katekismuksestasi, on siis ollutkin tyhjää ulkolukua!" Tuo muutoin niin rauhallinen ja hiljainen mies oli kauheasti raivoissaan, hänen silmänsä säihkyivät ja huulensa vapisivat surusta ja vihasta.

"Katuvaiselle lapselle", jatkoi hän, "olisin mielelläni antanut anteeksi, mutta nurjalle ja niskoittelevalle en — minä — voi — — minun täytyy — kirotta häntä — — —"

"Oi, isä, ole armollinen!"

"Sinä olet itse näin tahtonut", sanoi pastori. "Oli minullakin kerran lapsi", jatkoi hän katkerasti, "mutta nyt ei ole enään. Mene, onneton, ja nauti vääryydellä saatua onneasi Mustofinin kanssa, mutta tiedä, että isäsi kirous seuraa sinua ja sinun avioliittoasi ja muista, että Herra sinun Jumalasi on ankara kostaja, joka etsii isäin pahat teot lasten päälle kolmanteen ja neljänteen polveen!"

Pastori oli lausunut nämä sanat katsomatta tyttärensä, eikä hän nytkään poistuessaan huoneesta suonut hänelle silmäystääkään jäähyväisiksi. Kenties olisikin isän sydän vielä kerran heltynyt, kun hän olisi nähnyt tyttärensä epätoivossaan rukoillen ojentavan käsiään. — Anna tahtoi sanoa jotain, mutta kieli ei täyttänyt tehtävänsä, ja hän vaipui tainnuksiin.

Eteisestä kuului poistuvan miehen voihahdus ja hänen väsynyt, hidas käyntinsä. Ovi sysättiin tuimasti kiinni ja isän ja tyttären välillä oli kirous.

VI.

Rauhattomilla askeleilla mitteli kapteeni Mustofin huoneensa lattiaa koettaen tukehduttaa mielessään liikkuvia tuskallisia ajatuksia. Tuo iloinen huolettomuuskin, joka tavallisesti asui hänen kasvoissaan, oli tällä kertaa haihtunut, ja tuon-tuostakin kohotti hän kätensä kuumalle otsalle hillitäkseen veren

raivoisaa tykytystä suonissa. Väliin pysähtyi hän kirjoituspöydän ääreen ja silmäili erästä paperia, jonka sisällys ei kuitenkaan näyttänyt rauhoittavan häntä, vaan päinvastoin kiihoitti hänen tavatonta mielenliikutustaan. Se oli keisarin allekirjoittama ukaasi Suomeen majoitetun venäläisen jalkaväen päällikölle, kenraali Demidoffille, jossa hänen käskettiin lähettämään Venäjälle kaikki ne joukot, joita Suomessa ei välttämättömästi tarvittu.

Europan valtiollinen tila oli tähän aikaan suurien muutoksien alaisena, ruhtinoita karkoitettiin ja valtaistuimia kukistui. Sisällisten mullistusten perästä Ranskassa oli Napoleon I siellä noussut hallitsijaksi aikoen luoda kansalleen uusia voittoja ja uutta kunniaa. Melkein kaikissa Europan valtioissa oli hän synnyttänyt sodan ja vartosi sitten kuin taitava kemisti työhuoneessaan, mitä tuosta monien aineiden sekoituksesta vihdoinkin oli tuleva.

Napoleonin tavaton onni ja sotapäällikönkyky oli pakoittanut kaikki alistumaan hänen tahtonsa mukaan ja Venäjän keisarikin, Aleksanteri I, oli sovussa hänen kanssaan, olipa vielä yhtynyt mannerkunnan liittoonkin, jolla Englanti piti kukistettaman. Kun Venäjä ei kumminkaan kaikessa voinut noudattaa Ranskan politiikkaa, niin ei ollut epäilemistä, että taistelu oli pian heidänkin välillään syntyvä, eikä kulunutkaan kauan aikaa, kun Ranskan sotajoukot jo alkoivat virtailla kohden Venäjän rajaa.

Tämän johdosta oli kenraali Demidoff saanut mainitun keisarillisen ukaasin, ja Mustofinille, jonka komppania myöskin oli noita Venäjälle komennettuja joukkoja, oli tämä käsky aivan odottamaton ja herätti hänessä sekä hämmästyksiä että huolta, sillä sotilaan ja ihmisen velvollisuudet joutuivat täten arveluttavaan ristiriitaan.

Tuskallista oli ajatella, miten eroaminen lisäisi surua Annalle, jota isän kirouskin jo raskaasti painoi, ja kumminkin oli niin tapahtuva, sillä kysymyksessä oli isänmaan puolustus, johon jokaisen mutta erittäinkin soturin tulee olla altis. Jos hän olisi voinut viedä Annan vaimonaan kanssaan, olisi lähtö ollut hänelle mieluinen, mutta nyt, kun avioliitto Annan rippikoulun tähden saattoi tapahtua vasta muutaman viikon kuluttua, kärsi hän kovaa tuskaa, jota moni muukin hänen sijassaan olisi tuntenut. Vihdoinkin soitti hän Feodorin luokseen ja käski satuloida hevosensa. Hänestä tuntui kuin olisi hän ollut tukehtumisillaan ja halusi sentähden ratsastaa, ennenkuin hän lähtisi kenraali Demidoffin luokse, jonne häntä vielä samana päivänä oli kutsuttu tulemaan.

Kohta sen jälkeen ratsastikin hän hyvää vauhtia kaupungista pitkin autioa metsätietä, tietämättä edes matkansa määrää, kunnes jalo ratsu, jonka seljässä hän istui, vihdoinkin päristellen herätti hänen huomionsa.

"Suo anteeksi, uskollinen kumppani, että sinun tarpeettomasti pakoitan juoksemaan kuin juopunut ajaisi koniaan", sanoi kapteeni ja hellitti ratsastimet, johon hevonen iloisesti hirtahten vastasi.

Raikas ilma, jota Mustofin halukkaasti hengitti, jähdytti hänen päätään ja selvitti ajatukset, samalla kun luonnon ihmeellinen hiljaisuus rauhoitti hänen mieltään. Paikoin oli vielä lunta metsässä, vaan muuten oli aurinko jo sulattanut jäätikköä, ja siellä täällä juosta liris pieniä puroja mätästen välitse. Ihmeeksensä havaitsi Mustofin vihderiellä sammalmättäällä sinisiä kukkia. Hän ei ollut ennen nähnyt näitä pohjolan kevätessiköitä ja ne oikein liikuttivat häntä kenties juuri sentähden, että niistä johtui hänelle mieleen oma armas Annansa, jonka katseessa päilyi samanlainen syvyys ja puhtaus.

Keveästi hypähti Mustofin alas hevosen seljältä, poimi kukat ja kiinnitettyään ne takkinsa napinläpeen, ratsasti hän sitten keveämmällä mielellä takaisin kaupunkiin.

Hänen aikomuksensa oli nyt mennä kenraali Demidoffin luokse, mutta ajaessaan poliisimestari Reisin talon ohitse ja nähdessään Annan kainosti punastuen tervehtivän häntä ikkunasta, päätti hän poiketa sisään ja kertoa hänelle kaikki.

"Näetkö, kuinka kauniita kukkia tuon sinulle", sanoi hän Annalle, kun oli ensin tervehtinyt häntä. "Miten hyvin ne sopisivat sinun tummaan tukkaasi, armas tyttö; odota, niin asetan ne sinne."

"Kuinka hyvä sinä olet, kun tuot minulle lempikukkiani", vastasi Anna, "mutta, Vladimir, pian ne siellä kuihtuisivat. Salli minun pikemmin asettaa ne veteen, ne muistuttavat minulle kotia, jonka lehdoista niitä ennen mielelläni etsin. Oi sitä aikaa", lisäsi hän haaveksien, "jolloin käki kukkui, meri aukeni ja vuokot kukkivat!"

Annan silmiin valahti kyyneliä ja hän käänsi nopeasti päänsä toisaalle.

"Tyttö parka, sinä kärsit, kärsit minun tähteni", sanoi Mustofin hellästi.

"Älä sano sitä", virkkoi Anna ja koetti hymyillä, "en tahdo mitään kaikesta tuosta takaisin, sillä kun sinut omaan, on minulla kevät, on kukkia, on kaikkia."

"Mutta jos kadottaisit minutkin", sanoi Mustofin vavahtelevalla äänellä, "ja meidän täytyisi erota?"

"Erotako?! mikä julma sana!" huudahti Anna. "Vaan näytähän sinä niin totiselta! Mitä on tapahtunut, sano!"

Niin hellästi ja varovasti kuin oli mahdollista kertoi nyt Mustofin kokien tekeytyä rauhallisen näköiseksi morsiamelleen tuon käskyn, joka vaati hänen viipymättä lähtemään kotimaahan.

"Tuomiorovasti Gadolin sanoi minun elämäni ilman isäni siunausta muuttuvan erämaaksi", virkkoi Anna huohtaen, kun Mustofin oli vaiennut, — "hän oli oikeassa, minä tunnen jo hietikkötuulen polttavan ja myrkyllisen hengähdyksen kasvoissani."

"Mutta sen puhdistaa raikas viileys, joka liehtoo rakkauteni vihannoivalta kosteikolta", sanoi Mustofin lämpimästi.

"Ei, Vladimir, se on mahdotonta", valitti tyttö parka suruissaan.

"Sinä epäilet siis lempeni voimaa?" Mustofin kietoi hellästi kätensä hänen ympärilleen ja painoi hänen päänsä vasten olkapäätänsä, ja Anna itki ensin katkerasti, mutta virkkoi sitten liikuttavalla äänellä: "Älä ole pahoillasi, Vladimir; en tahdo turhilla valituksilla enää tehdä eron tuskia raskaammiksi, vaan olen nöyrytyvä sallimuksen alle. Sinun rakkautesi on vahvistava minua ja se on Jumalan avulla yhdistävä meidät jälleen."

"Kiitos, ystäväni", sanoi Mustofin, "ja kun tuo uhkaava sota on ohitse, olen minä jälleen sinun omasi — sitten ei mikään voi eroittaa meitä toisistamme. Siksi aikaa toimitan sinulle kodin kenraali Demidoffin luona, joka, kuten tiedät, on äitini velipuoli. Tosin tunnen häntä varsin vähän, sillä me emme ole olleet paljon yksissä, mutta hän on aina osoittanut minulle erinomaista hyväntahtoisuutta ja on kaiketi auttava minua tästä pulasta."

"Salli minun olla täällä Reisinmatamin luona", virkkoi Anna, "hän on minulle hyvä ja hellä kuin äiti."

"Se on totta", sanoi Mustofin, "mutta tämä ei ole sovelias paikka jalosukuisen miehen morsiamelle. Ylhäisessä asemassaan voi kenraali Demidoff sitävastoin parhaiten suojella ja hoitaa sinua. Etkö ole tyytyväinen ehdoitukseeni, armaani?"

"Minä tyydyn kaikkeen", vastasi Anna hiljaa ja laski hänen käteensä omansa, "tiedänhän minä, että sinä tarkoitat parastani."

Emme tahdo pitemmältä kertoa tätä keskustelua, jossa kaipaus, suru ja toiveet tulevaisesta onnesta vaihtelivat, vaan seuratkaamme Mustofiniä hänen sukulaisensa, kenraali Demidoffin luokse, jolla oli oleva niin tärkeä osa Anna Mörckin elämän vaiheissa. Hän oli jo iäkäs mies, vaikk'eivät vuodet eikä heikkous vielä olleet masentaneet hänen urheaa, taisteluissa jännistynyttä vartaloaan. Silmänsä olivat harmaat ja tuikeat ja kasvoissa, joissa ei ollut kauneuden jälkiäkään, kuvastui ankara julmuus ja hekkumallinen aistillisuus. Nämä luonteensa osoitteet ymmärsi kenraali Demidoff kuitenkin mestarillisesti salata, teeskennellen kohteliaisuutta ja ystävyyttä, ja vaikka hän 1808-1809 vuoden sodassa oli joutunut pahaan maineesen Vaasan kaupungin ryöstön ja muitten samanlaisten urostöittäensä kautta, oli hän rikkaudellaan ja mahtavuudellaan saavuttanut itselleen ylhäisen aseman.

Kenraali oli jo käynyt maltittomaksi Mustofinin pitkästä viipymisestä, mutta tuli nyt kumminkin varsin ystävällisesti häntä vastaan.

"Terve tultuasi, sisaren poika!" sanoi hän, "olen halunnut tietää, mitä sinä pidät tuosta keisarillisesta käskystä."

"Se oli todellakin aavistamatonta", vastasi Mustofin.

"Hm", virkkoi kenraali, "se aika on ohitse, jolloin Napoleon lahjoitti armollisimmalle keisarillemme Suomen. Sittemmin ovat asiat muuttuneet, ystäväni; Ranska näyttää nyt toista puolta kilvestään, ja sen johdosta kokoaa Venäjä kiiruusti sotajoukkojaan Vilnaan, josta ensimmäinen ryntäys tehtänee."

"Asia näyttää vakaiselta", sanoi Mustofin. — "Milloin tulee sotaväen lähteä Turusta?"

"Viimeistään ylihuomenna — vaan kuules, sisaren poika, mitä sanoo morsiamesi, kun pitää lähteä kotimaasta?"

"Hän ei lähdekään kanssani", vastasi Mustofin.

"Eikö?" kummasteli kenraali, "joko teidän kyyhkyskuherruksenne on lakannut? Vaan niinhän ne tunteet tavallisesti kylmenevät, kuten kaikki muukin pohjan perillä."

"Meidän tunteemme, eno, eivät kylmene koskaan", vakuutti Mustofin lämpimästi, "mutta kun Anna Mörck niiden esteitten tähden, joista olen teille ennen puhunut, ei vielä voi ruveta vaimokseni, täytyy hänen jäädä tänne."

"Etkö ole esittänyt hänelle vastakkaista ehdoitusta?"

"En, taivahan nimessä!" huudahti Mustofin. "Siten olisin solvannut itseäni sekä häntä, joka on minulle pyhä kuin oma äiti!"

Tajuamatta nuorukaisen yleviä tunteita kääntyi kenraali äkkiä toisaalle päin salatakseen ivallista hymyään. "Sodan aikana", sanoi hän, "ei tarvitse niin tyystin kaikkia lainkäskyjä noudattaa; avioliitto saattaa silloin tämmöisissäkin suhteissa huokeasti tapahtua."

"Olkoon niin", vastasi Mustofin, "mutta minä olen luvannut olla häiritsemättä morsiameni rippikouluopetusta ja tahdon pysyä lupauksessani."

Kenraalin suupielet värähtelivät ja hän oli vähällä purskahtaa nauramaan mokomille epäilyksille, mutta hän tahtoi olla hyvässä sovussa sisaren pojan kanssa, ja hilliten mieltään virkkoi hän:

"Huhu tietää kertoa että morsiamesi on kaunis."

"Kaunis, ihana ja hyvä kuin enkeli", sanoi Mustofin innokkaasti.

"Sitä vaikeampi on sitten jättää häntä."

"Sen tunnen kyllä syvästi", vastasi Mustofin, "ja sentähden olenkin päättänyt kääntyä teihin, eno, pyynnöllä, jota en monelle tekisi — — —"

"Ja se kuuluu?" keskeytti hänet kenraali.

"Että te soisitte kotoa ja suojaat Annalleni, kunnes minä palajan, ja siten lievittäisitte surua, joka ahdistaa sydäntäni ajatellessani hänen turvatonta tilaansa."

"Jos ei se sen enempää ollut", sanoi kenraali ystävällisesti, "niin otan mielelläni toimittaakseni tämän tosin vähän arkaluontoisen tehtävän. Kiitos luottamuksestasi, sisaren poika, ja ole varma siitä, ettei neiti Mörckiltä ole minun talossani puuttuva isällistä suojelusta eikä hellää hoitoa. Tässä on käteni."

He löivät lujasti kättä ja Vladimir kiitti hartaasti kenraalia hänen ystävyystään.

"Nyt olet siis valmis lähtemään", sanoi tämä.

"Olen kyllä; tulee vaan ensin tehdä testamenttini, ja sitten olen rauhallisella mielellä ryhtyvä täyttämään velvollisuuttani."

"Testamenttisi", toisti kenraali kummeksien, "ethän kait aikone asettaa rintaasi maaliksi vihollisen luodille?"

"Kukapa sitä tietää", sanoi Mustofin synkästi, "elämä ja kuolema eivät ole omassa kädessämme; meidän tulee olla valmiit kaikkeen. Testamentillani tahdon turvata Annan tulevaisuuden, jos itse sodassa kaatuisin."

"Sinä olet viisas ja ajatteleva", sanoi kenraali, "morsiamesi saa ruhtinaallisen omaisuuden."

"Ei siitä niin paljon tule kuin luulette, eno, vaikka tosin Annalle tarpeeksi. Aikomukseni on nimittäin vapauttaa orjani ja sitä paitsi lankeaa osa kirkolle ja kunnan vaivaisille."

Kenraali pusersi kättään lujasti pöytää vasten, mutta hän hillitsi kuohuvan verensä ja sanoi:

"Oikein onkin järjestää ajoissa maalliset asiat. — Kirjurini Kurzoff, joka on taitava lakimies, kirjoittakoon testamentin ja sinulla on kaiketi joitakuuta ystäviä, joita haluat siihen todistajiksi."

"On", sanoi Mustofin, kenraalin hyväntahtoisuudesta mielessään, "kapteenit Kamenski ja Gregorjeff eivät varmaan kieltäne minulta tätä palvelusta."

"En minäkään sitä luule", sanoi kenraali tarttuessaan kellonnuoraan ja käski sisään-astuvan palvelijan kutsumaan mainittuja henkilöitä.

Tuommoisessa toiminnassa, jossa niin sanoaksemme elämä tekee tiliä kuoleman kanssa, on jotakin liikuttavaa, ja juhlallinen hiljaisuus vallitsikin hetken perästä kenraalin huoneessa. Selkä kenossa istui kenraali nojatuolisissaan eikä näyttänyt näkevän eli kuulevan, mitä hänen ympärillään tapahtui, sillä aikaa kun Mustofin kalpeana mutta vakavana matalalla äänellä toi ilmi viimeisen tahtonsa; väliin

keskeytti hänet kirjuri kehittäen hänen lauseitaan sattuvampaan lakitieteelliseen muotoon. Etupuolella seisoi taas nuo kaksi upseeria valmiina antamaan tarvittaessa nimikirjoituksensa.

Hitaasti kului aika — oli niin monta eri kohtaa huomioon otettavat — mutta vihdoinkin loppui tuo vaikea työ, nimet piirrettiin alle, ja todistajat sekä kirjuri poistuivat vakavina huoneesta.

"Pyydän vielä saada jättää tämän testamentin teidän huostaanne, eno", sanoi Mustofin kenraalille. "Teillä ei suinkaan liene mitään sitä vastaan?"

"Ei suinkaan", vastasi tämä, "minun luonani on se hyvässä tallessa, sisaren poika."

Kenraalin ääni kuului heikolta. Oliko siihen synnä ruumiillinen väsymys, vai se saatanallinen juoni, joka hänessä oli herännyt? Mustofin uskoi edellistä. "Antakaa anteeksi, hyvä eno", sanoi hän rauhattomasti, "että olen väsyttänyt teidät kokonaan." Mutta ystävällisin sanoin epäsi kenraali hänen anteeksipyyntönsä ja lämpimät kiitöksensä, jonka jälkeen he erosivat.

Kuoleman kalpeus peitti nyt kenraalin kasvot ja hänen täytyi tukea itseään seinää vasten. Vihdoin huomasi hän pöydällä viinipullon, josta hän oli tarjonnut äskeisille vierailleen. Vapisevalla kädellä täytti hän siitä lasin äärilleen ja tyhjensi sen yhdellä hengähdyksellä. Se antoi voimaa. Kuumeen tapaisella kiihkeydellä avasi hän Mustofinin testamentin, luki sen tarkoin pykälästä pykälään monet kerrat ja katkera ivallinen hymy värähteli hänen huulillaan.

"Tuota 'hyvää enoa' ei ole siis muistettu kopekallakaan! Haa, sisaren poikaa! morsian, orjat perivät siis kaiken!" huudahti hän vihdoin ja rutisti paperin kouraansa. "Odota, niin saamme nähdä!"

Hän meni uunin luokse, jossa kytevät hiilet väliin loimahtivat ilmituleen. Tuokiossa oli testamentti siellä, jaloine lämpimine tarkoituksineen hiiltyi se tuhaksi.

"Jos Mustofin kaatuu sodassa", mutisi kenraali, "niin ei testamenttia koskaan kaivata, sillä hänen ystävänsä menevät hänen kanssaan, muussa tapauksessa se taas on kadonnut; siitä asiasta on kyllin aikaa pitää huolta. — Muutama tuhat sielua ei ole vähäpätöinen asia, niiden tähden sopii jo uskaltaakin jotakin."

Hän palasi pöydän luokse ja tyhjensi pullosta viinin viimeiseen pisaraan.

VII.

Raskaalla mielellä otti Anna seuraavana iltana jäähyväiset poliisimestari Reisin perheeltä ja läksi Mustofinin ja uskollisen Brigitan seurassa uuteen kotiinsa. Hän oli juuri astumaisillaan kenraali Demidoffin asunnon rapulle, kun Brigitta kauhistuen pidätti häntä.

"Onneton lapsi", sanoi hän, "mitä onkaan teille tapahtuva tässä talossa! Ettekö näe tätä tuhoa ennustavaa merkkiä?"

Hän osoitti kädellään maahan, missä kaksi oljenkortta oli poikittain ristissä, ja jota yleisesti pidettiin pahana enteenä.

"Ristin tie", sanoi Anna hiljaa, "ilman ristiä ei ole ruunuakaan. Turvautukaamme Jumalan suojelukseseen."

Annan sanoissa oli tyyntä uskallusta ja kumminkin likistihe hän lähemmäksi Mustofiniä, kun talon vanha hovimestari Ivan, jolla oli kierot silmät ja naama kuin verikoiralla, avasi porstuan oven.

Oli pyhä-ilta ja vaikka aurinko ei vielä ollut laskenut, paloi kaksi paksua vahakynttilää suuren pyhänkuvan edessä tampurin oven vastapäätä. Kuva oli oikein mestariteos, koristettu kullalla ja kalliilla kivillä, jotka kaiketi olivat hyvinkin arvokkaita.

Kumarrettuaan ja tehtyään ristinmerkin kuvan edessä, tervehti Mustofin erästä naista, joka ylpeällä katsannolla odotti heitä.

Kauneus oli jo kadonnut tuosta naisesta, kasvot kuopistuneet, iho kellastunut ja koko vartalo menettänyt norjuutensa ja sulonsa; ainoastaan silmissä oli vielä loistoa ja kauneutta, mutta niiden kauneus poltti, niiden loisto oli kylmää.

Katinka Petrovna oli hänen nimensä, ja kenraali Demidoff, ollen poikamies, oli ottanut hänet taloutensa hoitajaksi ja emännöitsijäksensä. Itsevaltaisesti hallitsi hän valtakunnassaan palvelijain kesken eikä suinkaan lempeimmällä tavalla, sillä hänen olennostaan ja käytöksestään näki jo, että hän oli tottunut käskemään ja vaatimaan kuuliaisuutta. Yhtä helposti saattoi myös nähdä, että hän ainoastaan totteli isäntänsä käskyä eikä omaa tahtoaan osoittaessaan kohteliaisuutta tälle nuorelle tytölle, jonka hän ehkä pelkäsi jakavan täst'edes vallan kenraalin talossa. Hänellä oli nimittäin kädessään hopeaisella lautasella suolaa ja leipää, jota hän venäläisen tavan mukaan kumartaen tarjosi lausuen:

"Onnea ja menestystä!"

Liikutettuna maistoi Anna tarjousta ja vastasi sitten sekavalla venäjänkielellä Mustofinin neuvon mukaan: "Suuri kiitos leivästä ja suolasta! Onnea ja menestystä ei suinkaan ole sieltä puuttuva missä niin ystävällisesti otetaan vastaan."

"Ja minäkin kiitän teitä, Katinka Petrovna", sanoi Mustofin lämpimästi, "ja pyydän ettei tämä ystävyyden osoitus morsiamelleni olisi ainoa teidän puoleltanne, sillä aikaa kuin olen poissa."

Nainen kohotti ylpeästi päätään ja hänen silmänsä välähtivät. "Me pyhän Venäjän lapset", sanoi hän, "emme unohda mitä olemme vieraillemme velkapäät. — Isäntäni, kenraali Demidoff, on valmis ottamaan teitä vastaan. Ja teidän, eukkoseni", jatkoi hän Brigitalle, jota peloitti hetkeksikin jättää turvattiaan ja sentähden aikoi juuri seurata Annaa, "teidän sopii mennä tätä tietä neidillenne määrättyyn asuntoon, eikä kenraalin huoneiden läpitse."

Hän osoitti käskäväisesti erästä ovea ja antoi Ivanille muutamia ohjeita, josta seurasi että tämä jotenkin ra'asti otti Brigittaa käsipuolesta ja kuljetti häntä hämäräin käytävien läpitse Annalle määrättyihin huoneisiin.

Himmeänä pääsi päivänvalo silkkisien purppuraväristen akkunan-utimien läpitse tuohon avaraan, loistavasti sisustettuun saliin, jossa kenraali, Mustofin ja Anna olivat. Hienolla aistilla ja tuhlaavaisella kädellä oli siinä koetettu peittää asunnon vajavuuksia ja puutteita, sillä vaikka talo oli yksityisten parhaita Turussa, osoitti se kumminkin selvästi, että maa oli köyhä ja että kauneuden vaatimukset olivat sen mukaan.

Anna tunsu tämän komeuden ja ylellisyyden, johon hän oli tottumaton, ahdistavan mieltään, mutta hän koetti tekeytyä tyyneksi ja vastasi kenraalin kohteliaisiin puheisiin ja ystävällisiin imarruksiin lempeällä ja kainolla arvokkuudella.

"Teidän käsiinne, eno", sanoi Mustofin, "jätän minä nyt mitä minulla kalliinta on."

"Ja saat ollakin varma siitä", vastasi kenraali, "että minä olen vartioiva aarrettasi kuin vanha lohikäärme. Mutta, hyvät lapset, älkää katkeroittako eron hetkeä ylen juhlallisella vakavuudella. Muutaman kuukauden perästähän sinä taas olet luonamme, Vladimir, ja sillä aikaa koetan minä huvitella neiti Mörckiä niin hyvin kuin voin."

"Kiitän teitä, kenraali", sanoi Anna teeskentelemättä, "mutta minä olen maalla kasvanut ja huvituksiin tottumaton enkä minä niitä kaipaa."

"Suruja ja kaipausta haihduttamaan ovat nekin hyvät", virkkoi kenraali ystävällisesti, — "niin usein kuin haluatte, saatte ajella vaunuillani. Se ainakin virkistää sekä ruumista että sielua."

"Niin, Anna, ja kun sitten kuljet viheriän metsän halki, kuunnellen puitten huminaa ja lintujen laulua, niin oletpa jälleen tuleva iloiseksi kuin ennenkin ja muistava ystävääsi, joka, vaikka onkin kaukana, ajatuksissaan kumminkin vaeltaa rinnallasi", kuiskasi Mustofin hymyillen Annalle.

Nuoruuden onnellista taikavoimaa! Eroaminen, suru ja kaipaus, kaikki oli unohdettu! — — —

Katinka Petrovna astui sisään luoden palavat silmänsä huoneessa olijoihin. Kateellisella, katkeralla mielellä havaitsi hän miten kenraali, samoin kuin otustaan tähtäilevä kissa, katseli noita nuoria, jotka nähdessään toisensa olivat unohtaneet kaikki ympärillään. "Kiehuva samovari odottaa meitä", sanoi hän lopettaen sointuisalla äänellään hiljaisuuden.

Kenraali nousi ja häntä seurasivat Anna ja Vladimir ruokasaliin, missä Katinka Petrovna jo seisoi kirkkaan hopeaisen teekyökin ääressä valmiina jakamaan höyryävää teetä, venäläisten lempijuomaa.

Kalliissa kiinalaisissa posliini- ja hopea-astioissa oli monenkaltaisia laitoksia, jotka todistivat venäläisen kokin taitoa ja herkkusuun isännän aistia.

Kellään ei kuitenkaan näkynyt olevan halua osoittaa aterialle kunniaa, eikä puhekaan enää sujunut

yhtä vilkkaasti kuin ennen. Kenraali vaan yksin joi lasin toisen perästä teetä, muut tyytyivät vähempään.

Vihdoin oli eron hetki käsissä. Lausuttuaan Brigitalle ystävälliset jäähyväiset, jäi Mustofin kahden kesken Annan kanssa.

Hän otti esiin pienen, taitavasti tehdyn kultaisen ristin, asetti sen vitjoiheen neidon kaulaan ja sanoi:

"Tämän amuletin antoi äitini kuollessaan minulle suojellakseen minua onnettomuuksista, suruista ja vaaroista. Siitä päivin olen sitä sydämelläni kantanut ja äitini sekä minun siunausteni voimalla on se poistava isäsi kirouksen ja oleva sinulle, Annani, onnea tuottava taikakalu." Vladimirin puhe oli vakavaa ja hellää. "Täst'edes on suurin ilomme oleva kirjoittaa toisillemme. Kenraali Demidoff on luvannut toimittaa sinun kirjeesi tarkoilleen minulle, ja minulla taas on mahtavia ystäviä, jotka siinä kohden auttavat minua. Ole luja ja uljas, Annani, kuten sotilaan morsiamen tulee. Elä toivossa, voi hyvin!"

Lämmin, värisevä suutelo, viimeinen kädenpuristus, ja Vladimir oli poissa.

Viidentoista vuoden iällä itkee nuori sydän surunsa ja niin teki Annakin. Koko yön istui hän akkunan luona, mietiskeli ja itki. Silloin tuntui hänestä yht'äkkiä kuin olisi hänen isänsä haamu lähestynyt häntä ojetaen hänelle kättään, mutta kun hän koetti tarttua siihen, hapuroitsi hän vaan tyhjää ilmaa.

Ja kumminkin oli hän kuulevinaan isän puhetta, kertomusta, jota tämä joskus iltavalkean ääressä oli jutellut.

"Käsi kädessä vaeltaa elämän läpitse kaksi sisarta", niin se tarina alkoi. "Toinen heistä on kuin pohjolan keväinen ilta, jolloin päivän ja yön väreet sulautuvat yhteen ja salaperäinen valju ilma vipisee niin surullisesti. Kalpeana ja vakavana, kyneleet silmissä, kulkee hän hitaasti eteenpäin ja kolkuttaa kaikkialla ovelle, kunnes hänet päästetään sisään.

"Toinen sisar on taas iloinen ja loistava kuin toukokuun aamu, kun leivonen liverrellen lentelee pilvissä, vuokot lehdossa kukkivat ja rannan vihannat koivut katselevat kuvaansa järven sinertävästä helmasta. Hänen silmänsä ovat kirkkaat ja säteilevät, suu hymyilee ja sydän tykkii hilpeästi. Kaikkialla otetaan hän kernaasti vastaan. Jos hänen vanhempi sisarensa viipyy jossakin, odottaa hän, kunnes tämä on täyttänyt tehtävänsä ja liitelee sitten vasta sisään, tahi jos hänellä on kiirut, heittää hän vaan kukkasen avonaisesta akkunasta huoneeseen ja rientää eteenpäin.

"Toisen sisaren nimi on Suru, toisen Ilo. Vanhempi heistä tuli maailmaan silloin, kun ensimmäinen ihmispari lankesi syntiin; kun sitten Jumala antoi sovinnon lupauksen, syntyi toivo ja sen kanssa Ilo. Usein seuraa Suru kuolon enkeliä; itkien seisoo hän haudoilla ja sairasvuodetten ääressä ja missä puute, synty ja pimeys vallitsee. Hänen sydämensä tykkii säälistä kaikkia kohtaan, kädellään osoittaa hän uskon ristiä ja katsoo taaksensa, eikö hänen sisarensa Ilo jo saapuisi. Ja tämä tuleekin toivon loistava hengenrinnallaan; usein on se 'ijäisyyden toivo', mutta sitä parempi.

"Harras rakkaus yhdistää nuo kaksi sisarta, Surun ja Ilon toisiinsa, eivätkä ne koskaan eroa niin kauan kun yksikin kilvoitteleva sielu löytyy maan päällä. Ne ovat lähteneet samasta kädestä ja niiden ylevä tarkoitus on johdattaa heikkoa, sotivaa ja eksynyttä ihmishenkeä Jumalan tykö."

Anna itkeä nyyhkytti. Silloin alkoi kaukaa kuulua sotamusiikin säveleitä ja etenevää tahdinmukaista astuntaa. Hän tiesi mitä se merkitsi, venäläiset joukot lähtivät nyt päivän noustessa kotimaahansa.

Anna katsoa tuijotti torille päin, jonne sotamiehet lähtöä varten olivat kokoontuneet, mutta siinä oli vastapäätä kadun toisella puolella kivikartano, eikä hän muuta nähnyt kuin auringon vipisevän säteen valkealla muurilla ja kappaleen sinistä taivasta.

* * * * *

Sillä aikaa, kun Anna rauhassa sai lopettaa rippikoulunsa, kävi Katinka Petrovnan asema kenraali Demidoffin talossa yhä horjuvammaksi. Hän ei itse varmasti tiennyt, miten asia oli, mutta hän tunsikin, että ilmassa oli myrskyn enteitä, sillä hänen isäntänsä ei ollut ennen koskaan osoittanut hänelle niin silmännähtävää välinpitämättömyyttä ja kärsimättömyyttä, ei koskaan ennen sillä tavoin tehnyt pilkkaa hänen tunteistaan ja halveksinut hänen toiveitansa. Kuinka iloiseksi hän sentähden tulikaan, kun Ivan eräänä iltana ilmoitti hänelle, että kenraali tahtoi häntä yksityisesti puheilleen; se oli harvoin viime aikoina tullut enää kysymykseen. Sentähden tahtoikin hän nyt pukeutua oikein huolellisesti, ja siitä saivat hänen orjapiikkinsä kyllin työtä, jotka rauhattomina häärivät hänen ympärillään, peljäten jollakin suuttuttavansa hirmuvaltaista, kärsimätöntä hallitsijatartaan.

Häijyllä tuulella olikin Katinka Petrovna, istuessaan tuossa pieni koira sylissä ja jakaen runsaasti käskyjä ja toria.

"Älä raasta viimeisiä hiuskarvoja päästäni, Masha! Äläkä sinä, Sassa, liikuta puuteritöyhtöä niin raskaalla kädellä, kuin pesisit lattiaa! Aiotko sinä, Tatjana, varastaa kalliita kiviäni, vai mitä puurrat niin kauan juvelilippaassani?" sinkui hän uhkaavalla äänellä vuoroin kullekin.

"Minä en ole koskaan varastanut enkä aio sitä tehdä; luulkaa minusta mitä tahanne", vastasi viimeksimainittu, jonka säännölliset kasvonpiirteet ja kukoistava iho todistivat hänen tserkessiläistä syntyperäänsä.

Kiukustuneena kohoitti Katinka Petrovna kätensä lyödäkseen tyttöä, mutta ketterästi vältti tämä lyönnin eikä voinut olla hymyilemättä onnistumattomalle yritykselle. Se suututti tietysti yhä enemmän Katinkaa, mutta hän hillitsi vihansa ja lausui kylmästi:

"Näkyypä olevan aika nöyristää sinun sisusi, Tatjana. Minä käsken hovimestarin annettamaan sinulle viisitoista hosumaa, tahi odotapas: Suomi on rikas koivuista, viisikolmatta lyöntiä norjalla vitsalla on lempeä rangaistus. Toivon että olet tyytyväinen lempeyteeni!"

Kimeä nauru pääsi Katinkan huulilta.

"Tyytyväinenkö? en toki", vastasi Tatjana sukunsa koko ylpeydellä, "sillä tietäkää, hallitsiatar, ett'en minä koskaan antau teidän raakain kätenne suomittavaksi. Kylläksi kauan olemme me kärsineet teidän julmuuttanne, mutta pian lieneekin meidän vuoromme nauraa teille, Katinka Petrovna, sillä meidän silmämme ovat huomanneet enemmän, kuin voitte aavistaakaan — teidän tähtenne on sammumaisillaan. Minun ylitseni on valtanne lopussa. Kyynelilläni ja rukouksillani olen minä, näette, saanut vapauskirjan kenraali Demidoffilta, joka teihin verrattuna on enkeli, ja minulla on oikeus mennä mihin tahdon. Hyvästi, Katinka Petrovna, minä lähden kotimaani vuorille!"

Jok'ikinen verenpisara oli kadonnut Katinkan poskilta, ja hänen silmänsä säkenöitsivät tserkessiläiselle tytölle, joka pää pystyssä kumartaen läksi tiehensä.

Kauhistuneina riensivät toiset palvelijat antamaan hallitsijattarelleen kultaisen sienirasian ja kostuttamaan vedellä hänen otsaansa. Kostonhimo saikin hänen pian toipumaan ja hän antoi pukea itsensä mitä suurimmalla kiirulla.

Vähitellen rauhoittui hän ja oli vihdoin valmiiksi puettu, mutta katsoessaan suureen Venetsian peiliin, ei hän tuntenut itseään tyytyväiseksi. Sininen silkipuku ei näet soveltunut laisinkaan hänen kalpealle iholleen, lyhyet hihat paljastivat liiksi hänen laihoja käsivarsiaan, eikä ylhäälle kiedottu tukkakaan ollut sopusuhteessa hänen pienen päänsä kanssa. Se ei kelvannut, piti valita toinen puku, yksinkertaisempi ja hänen muodolleen sopivampi!

Toinen puku toisensa perästä tuotiin esille ja hyljättiin, kunnes Katinka vihdoin päätti pukeutua samalla tavalla kuin silloin, kun kenraali Demidoff ensi kerran oli hänet nähnyt ja ihastunut hänen kauneuteensa, ja niin tehtiinkin. Mielihyvällä katseli hän nyt itseään peilistä ja hänen mielestään sopikin venäläinen kansallispuku hänelle vielä varsin mainiosti. Hän hymyili omalle kuvalleen, unohti äskeisen harminsa ja kiiruhti iloisena kenraalin luokse siinä toivossa, että hänen valtansa olisi vielä yhtä suuri ja vastustamaton kuin ennenkin.

"Pyhän Nikolain parran nimessä, olethan sinä koristeltu kuin aikoisit naamiohuveihin eli Novgorodin markkinoille!" vastasi kenraali Katinkan tervehdykseen. "Luulet kaiketi olevasi yhtä nuori ja kaunis kuin silloin, kun tuo aatelismies myi sinut minulle, ylisteltyään Moskovan sanomissa kauneuttasi ja ansioitasi. Puuteri ja poskimaali eivät voi koskaan palkita, mitä vuosikymmenet ovat kuluttaneet."

Masentuneena kuunteli Katinka näitä pilkallisia sanoja. Oliko Tatjana sittenkin ollut oikeassa, oliko hänen tähtensä sammumaisillaan!

"Minä en ymmärrä", sanoi hän vältellen, "minkätähden muistutatte minulle noita menneitä aikoja?"

"Minkäkötähden!" huudahti kenraali, "sentähden että muistaisit mikä sinä olet ollut ja olisit tulevasta kohtalostasi kiitollinen. Sinä olet nauttinut kyllin kunniaa ja arvoa talossani, mutta nyt on kaikki ohitse, Katinka Petrovna."

"Mitä puhutte, kenraali", sanoi Katinka väännellen kyyneleet silmissä käsiään, "tahdotteko karkoittaa minut pois, uhrattuani nuoruuteni voimat ja sydämeni parhaimmat tunteet luonanne? — Boris, sanokaa laskevanne leikkiä!"

"Ei, Kasanin Rouvan nimessä, sitä en tee. — Katinka, sinä olet auttamattomasti vanha ja heikko, sillä minä en ole koskaan ennen nähnyt sinun itkevän, ja sinä kumminkin tiedät minun vihaavan naisen kyyneliä. Et voi pitää minua muuna kuin lempeänä", jatkoi kenraali, "kun sallin sinun pitää kaikki pukusi ja sitäpaitsi lahjoitan sinulle Aleksei Pauloffin mieheksi."

"Aleksi Pauloffin, tuon köyhän alio-upseerin!"

"Niin, Katinka, nuori haukka on pian vievä kanssaan valkoisen joutsenen puolisonaan", sanoi kenraali pilkallisesti nauraen. "Älä näytä noin säikähtyneeltä, Katinka, onhan Aleksi Pauloff oleva rikas omistaessaan sinut. Hän onkin valmis kaikkeen ja suostuu jo huomenna viettämään hänsä; sitten matkustatte te heti Pietariin, mihin valittusi on määrätty virantekoon. — Enkö ole isällisesti pitänyt sinusta huolta?"

"Ja sen olette ainoastaan tehnyt voidaksenne huomiota herättämättä poistaa minut. Älkää luulko, — Boris Demidoff, ett'en oivalla teitä; olenhan minä tottunut lukemaan jok'ikisen ajatuksen teidän sielustanne jonka pohjattomista kuiluista minäkin rukoilisin pyhään varjelemaan itseäni!" huudahti Katinka raivoissaan ja loi kenraaliin vihaisen katseen.

"Riittää jo, vaimo", sanoi kenraali ankarasti ja sysäsi hänet kädellään ulos ovesta, "älä suututa minua äläkä koettele kärsivällisyyttäni, sillä sinuakin varten voi löytyä ruoska."

Katinka Petrovnan täytyi siten tyytyä kohtaloonsa, vaikka hänen sisunsa kyllä kuohui. Suurinta nöyryytystä sai hän kumminkin vielä kerran tuntea, kun hän suitsutuksilla täytetyssä kirkossa väkijoukon seasta huomasi Tatjanan, joka sysimustilla silmillään ilkkuen katseli häntä.

VIII.

Miss' on rauhan satama,
Syömen tyyni onnela?
Missä määrä kaukainen
Kytevien toiveiden?

"Herrani, kenraali Demidoff, lähettää nämä lahjat teille, ihana neiti, kunnioituksensa ja ihailunsa todisteeksi", virkkoi Ivan eräänä päivänä Annalle astuttuaan hänen huoneesensa. Ystävällisesti päättään nyökäyttäen otti tämä kumartelevalta palvelijalta kääryn ja avasi sen tynesti. Hän näki siinä ihmeekseen kaksi varsin kallista silkkipukua, toisen hopeankarvaisen, toisen ruusunpunaisen. Kaksi kullankirjaeltua vyöhyttä ja hohtokivinen koriste oli siinä myöskin.

Hymysuin ja loistavin silmin katseli Anna tuota viehättävää komeutta, levitteli lapsellisella ihastuksella pukuja ja käänteli auringon valossa hohtavaa juvelikoristetta.

"Ei kuningattarella Lovisa Ulriikallakaan, jonka hovissa isoäitini aikoinaan oli hanhenpaimenena, ole voinut olla kauniimpia ja komeampia pukuja kuin nämä", huudahti Brigitta, joka oli yhtä ihastunut kuin Annakin. "Katsokaa, mikä ihmeellinen loisto tällä kankaalla on, kuinka se on paksu ja kuitenkin niin pehmainen kudonnaltaan! Ja tämä kaulakoriste, miten se säkenöi ja välkkyi! Teidän, Anna, tulee todellakin olla kiitollinen kenraalin ystävällisyydestä."

Anna katsoi vuoroin Brigitan hiettaisiin silmiin, hovimestarin nöyrästi kumarrettuun selkään ja noihin komeihin lahjoihin, ja vuoroin hän punehtui ja vaaleni; ja värisevä kyynel, jota ei muut huomanneet, kostutti hänen pitkiä silmänripsiään.

"Briitta muori", sanoi hän vihdoin ja asetti kaikki takaisin kääryyn, "isäni varoitti minua usein maailman turhuudesta ja kiillosta, joka kietoo ja lumoo meidän sydämemme ja minä tahdon koettaa muistella hänen opetuksiaan. — Ivan", jatkoi hän hovimestarille, "tervehdi isäntääsi ja sano että olen kiitollinen hänen hyvydestään, vaan ett'en voi enkä tahdo vastaanottaa hänen lahjojaan, koska ne eivät sovellu lapsuudesta totuttuun yksinkertaisuuteeni."

"Kuten käskette, ihana neiti", vastasi hämmästynyt Ivan, "mutta minun luullakseni olisi paras, ett'ette kieltäytyisi ottamasta vastaan kenraali Demidoffin lahjoja, sillä hän on ylpeä, kovin ylpeä, eikä suvaitse koskaan kieltoa."

"Mutta minä toivon hänen ylpeytensä olevan jaloa laatua ja että hän antaa minulle anteeksi. Tehkää kuten pyysin, hyvä Ivan!" Hovimestari kumarsi syvään ja lähti huoneesta.

Oliko Anna tehnyt oikein hyljätessään miehen lahjat, joka oli osoittanut hänelle niin paljon hyvyttä ja hellätuntoista huomiota, joka oli hänen suojelijansa ja joka ehkä tuntisi itsensä syvästi loukatuksi. Olisiko hänen isänsä, olisiko Vladimir hyväksynyt hänen käytöksensä?

Moiset ajatukset liitelivät Annan päässä; hän tunsu itsensä niin yksinäiseksi, niin hyljättyksi, hänen täytyi tehdä niinkuin hänen sydämensä ja omatuntonsa häntä kehoitti.

"Lapsi", sanoi Brigitta hellästi nuhtelevalla äänellä, "minä en oivalla teitä. Kotona Ahvenanmaalla voitte te iloita pumpulihameesta, jonka minä yksinkertaisen aistini mukaan olin raidoittanut ja kutonut, ja nyt lähetätte te takaisin puvut, joista moni tyttö teitä kadehtisi."

Vienosti hymyillen kuunteli Anna Brigitan puhetta ja virkkoi: "Ennen veljeltä vetosta kuin olutta vierahalta — —"

"Niin, te arvelette että: ehdon valta ahvenella ottaa onkeen, jos tahtoo", liitti Brigitta, mutta miettiväisenä jatkoi Anna:

"Sitäpaitsi — vaikka kenraali on pyytännyt minun pitämään taloansa kotinani ja kohtelee minua suurimmalla ystävyydellä, tuntuu minusta joskus kumminkin kuin olisin kanarialintu, jolla on kaikki tarpeensa, mutta joka sittenkin räpyttää pieniä siipiään kullattua häkkiä vasten, tietäen olevansa vanki." — — —

Malttamattomasti oli kenraali Demidoff tällä aikaa odottanut Iwania palajavaksi Annan luota. Hänen ei johtunut vähääkään mieleensä, että Anna lähettäisi lahjat takaisin, ja sentähden olikin hänen pettymyksensä kaksinkertainen, kun hän odottaessaan lämpimiä tervehdyksiä ja kiitoksia saikin kieltävän vastauksen.

"Jos olisit laatinut sanasi paremmin, niin olenpa varma siitä, ett'ei neiti Mörck olisi kieltäytynyt vastaanottamasta lahjoja", sanoi hän ja polki jalkaansa lattiaan. "Joll'et olisi Ivan, niin saisi hemmoiteltu selkäsi tuntea kymmenkunnan vitsanlyömää. Mene, jätä minut yksin."

Palvelija totteli silmänräpäyksessä käskyä ja poistui ääneti peljäten häiritsevänsä isäntäänsä, jonka povessa viha ja intohimot riehuivat.

"Minun täytyy saada hänet omakseni millä hinnalla hyvänsä!" sanoi kenraali itsekseen. "Hän on satujen prinsessaa ihanampi, ja Boris Demidoff ei ole kyllin tyhmä heittääkseen luotaan puhtaan helmen. Naisen sydän voitetaan lahjoilla, enkä minä luule Anna Mörckin olevan erilaisen muita. Ennen kutsuttiin minua vastustamattomaksi; tahdon vielä tänä päivänä koettaa voimaani ja viedä itse lahjat takaisin kaunottarelleni, mutta varovasti, varovasti — — —"

Kenraali hymyili tyytyväisenä ja varmana voitosta, ja kun hänen mieleensä sitten oli tyyntynyt, antoi hän ilmoittaa tulonsa suosikilleen.

Aavistamatta mitä hänen nuoruutensa ja loistava kauneutensa oli vaikuttanut vanhassa kenraalissa otti Anna hänet ystävällisellä kohteliaisuudella vastaan ja hänen käytöksessään ilmestyi niin harrasta luottamusta, että se olisi liikuttanut jokaista paitsi tätä miestä, jonka asianhaarat olivat panneet hänen ainoaksi suojelijaksensa.

Hienolla tavallaan tarttui kenraali tervehtiessään Annan käteen ja nosti sen huulilleen, mutta tyttö veti äkkiä, säikähtyen kätensä pois.

"Eihän teidän, vanhan miehen, sovi suudella nuoren tytön kättä", sanoi hän arvokkaasti. "Olen jo ennen pyytännyt teidän säästämään minua tästä kohteliaasta tavasta, joka ei laisinkaan sovellu minulle."

"Vanhan miehen!" kenraalin sisu kuohahti. Ilmaisihan Anna liian selvästi että heidän välillä oli ylipääsemätön juopa.

"Te unohdatte, neiti Mörck", sanoi kenraali hilliten itseään, "ett'ette enään ole lapsi, vaan on teillä täysi oikeus vaatia sitä kohteliaisuutta, jota osoitetaan teidän ihanalle sukupuolellenne. Mutta minä olenkin tullut ojentamaan teitä ylpeydestänne, jolla olette hyljännyt vähäpätöiset lahjani."

"Vähäpätöiset!" huudahti Anna vilkkaasti, "älkää sanoko niin, kenraali, ne olivat päinvastoin liian kalliit minulle."

"Teille ei ole mikään liian kallista, liian hyvää", sanoi kenraali, "ja minä olen suoraan sanoen pahoilla mielin teidän käytöksestänne."

"Oi, sitä en olisi tahtonut", sanoi Anna lämpimästi, "minä, joka joka päivä rukoilen Jumalan siunaamaan teitä hyvydestänne minua kohtaan. Mutta minä pelkään turmeltuvani", jatkoi hän vakavasti, "sillä katsellessani näitä huoneita ja kaikkia teidän antamia kauniita lahjoja ja pukuja pelkään minä tulevani ylpeäksi ja herjaksi."

"Te ette siis huoli lahjoistani" sanoi kenraali, "te kiellätte minulta tämän suosion, josta minulle olisi

suuri ilo!"

"Jos sillä voin tehdä teille iloa", sanoi Anna peljäten suututtavansa kenraalin, "niin suostun pyyntöönne ja kiitän tuhansin kerroin."

"Ette saa luulla minua kiittämättömäksi, kenraali", jatkoi hän surumielisesti, "mutta suurimmassa arvossa pitäisin kuitenkin ainoankin rivin Mustofiniltä. Eikö vielä ole kirjettä saapunut?"

"Aina sama kysymys, lapseni, ja aina täytyy minun antaa teille kieltävä vastaus."

"Minkä luulette olevan syynä tähän äänettömyyteen?" kysyi Anna.

"Lupasihan Vladimir, että kirjeet varmasti tulisivat käsiini."

"Sitä ei voi niin tarkoin tietää", sanoi kenraali; "nuoriin miehiinkään ei ole paljon luottamista. Kauniit silmät panevat helposti heidän päänsä pyörälle ja saavat heidän unohtamaan entiset mieltymiset, — toinen tuulen puuska tuo toisia tunteita."

"Mutta Vladimir on luvannut minulle uskollisuutta, hän ei ole pettävä eikä unohtava minua!" huudahti Anna ja hänen silmistään säteili hellyys ja iloinen luottamus.

"Rauhoittukaa, lapseni", lohdutti kenraali, "minä hankin sekä yksityistä että virkatietä luotettavia tietoja sisareni pojasta. Ajat ovat hankalat, kirjeet saattavat ehkä joutua muiden käsiin — ja paljon voi tapahtua tuolla kaukana, josta meillä täällä ei ole aavistustakaan. Älkää vaan hätäilkö, sillä kalvava levottomuus tekee pian ihmisen rumaksi ja vanhaksi, ja teidänhän tulee säilyttää kauneuttanne Vladimirin tähden." Tätä sanoessaan puristi kenraali Annan kättä jäähyväisiksi ja lähti pois, entistä enemmän ihastuneena tuohon suloiseen tyttöön ja lujasti päättäen uskaltaa kaikki voittaakseen hänet.

* * * * *

Rakastuneet, jotka meidän päivinämme tuskittelevat, joll'ei säännöllinen posti tuo heille vähintään kerta viikkoon kirjeitä ja joilla pahimmassa tapauksessa on sananlennätin ja telefoni käytettävänä he ainakin voivat käsittää Anna Mörckin syvää kaipausta, kun hän kuukausittain turhaan odotti tietoja Mustofiniltä. Kenraali Demidoff ei saanut horjumaan tuon jalon tytön luottamusta armaasensa, vaikka hän usein koettikin herättää hänen mielessään epäluuloja.

Eräänä päivänä tuli kenraali Annan huoneesen avattu kirje kädessä.

"Kirje Vladimirilta!" huudahti Anna huomaamatta miten kalpealta ja riutuneelta kenraali näytti. "Mitä kirjoittaa hän, kuinka hän voi?!"

Äänetönnä ojensi kenraali Annalle kirjeen, mutta tämä pudisti päätään, sillä se oli kirjoitettu venäjän kielellä.

"Malttakaa mielenne neiti Mörck", sanoi kenraali sääliväisesti, "ja olkaa valmis kuulemaan pahinta."

"Pahinta!"

"Kirjeessä luetaan", jatkoi kenraali armottomalla kiiruulla, "että Vladimir Mustofin eräässä kahakassa vihollisen etujoukon kanssa miekka kädessä on saavuttanut soturin kunniarikkaan kuoleman. Hänen kohtalonsa on ihana ja kadehdittava, jos ei vaan suru ja kaipaus olisi jäljellä. — Itkekää, lapseni, kyyneleistä ... sanotaan lähtevän huojennusta."

Mutta Anna ei itkenyt, eikä syvä tuska puhkeakaan koskaan kaikuviin valituksiin. Hän ei tajunnut kenraalin sanoista muuta kuin että Vladimir, jonka tähden hän oli uhrannut isänrakkauden, kodin, kaikki, oli kuollut. Loisto oli sammunut hänen suurista silmistään, niissä asui tuijottava, milt'ei tunnoton katse.

"Kuollut", sanoi hän vihdoin heikolla, murtuneella äänellä, "kuollut — oi Vladimir!" ja särjetyn sydämen sanomaton tuska tuli tässä huudahduksessa ilmi.

"Kuinka suuresti minä säälin teitä, Anna", virkkoi kenraali mielittelevällä ystävyydellä ja pani hyväillen kätensä tytön käsivarrelle, mutta tämä hypähti ylös kuin salaman kohtamana.

"Jättäkää minut, kenraali", sanoi hän, "minä tahdon kernaimmin olla yksin."

"Minä menen", sanoi tämä lempeästi, vaikka uhkaava pilvi kohosikin hänen otsalleen, "mutta minä tulen pian takaisin, sillä teidän onnenne on sydämelleni liian kallis voidakseni jättää teidät myötätuntoisen ystävän lohdutusta vaille. Naisen ruikutus", jatkoi hän poistuttuaan näkyvistä, "ei lakkaa yht'äkkiä, ja kumminkin täytyy minun ihmetellä miten tyynellä mielellä tyttö otti vastaan sanoman armaansa kuolemasta, ei hän parkunut eikä pyörtenyt, niinkuin olen muiden naisten nähnyt

tekevän."

Surusta menehtyneenä istui kuitenkin Anna ja ajatteli kuollutta sulhoaan. Hän näki hänen säihkyvin silmin syöksyvän vihollista vastaan ja ihmeteltävällä urhollisuudella jakelevan iskuja ympärilleen — mutta tuossa tuli luoti — hän horjui satulassa ja huokasi raskaasti — se oli sattunut hänen rintaansa. Kirkas verivirta pulppusi hänen rikkiammutuista vaatteistaan. Silmät lakastuivat ja sinisenkalpeaksi muuttui hänen äsken vielä niin verevä ja vilkas muotonsa. Kankeana ja kylmänä pantiin hän arkkun, maa sai velkansa — madot ruokansa.

Vähitellen saivat hänen ajatuksensa toisen suunnan. Ristinuskon pyhin lohdutus laskeutui nöyryyttävänä ja sulattavana hänen raivoavalle sydämelleen niinkuin rauhan kyyhkynen myrskyiselle merelle, ja muistaessaan Vladimirin rakkautta ja hellyyttä kuiskasi hän, hymyillen kyynelten läpitse:

"Me emme ole eroitetut, Vladimir, — rakkautemme yhdistää meidät."

Sydämen on kumminkin taisteltava monta kovaa sotaa, ennenkuin se taivaan tähden voi uhrata maalliset tunteet. Annankin koko olennessa näkyi riutumusta ja toivottomuutta, kun kenraali toistamiseen tuli hänen luoksensa.

"Minä kunnioitan teidän suruanne", sanoi hän ystävällisesti, "mutta älkää liioin antautuko sen valtaan, sillä teidän elämässänne on vielä monta rikasta ilon lähdeä."

"Sitä en voi uskoa", sanoi Anna, "minun täytyy sanoa teille tänä päivänä jäähyväiseni ja kiittää kaikesta hyvästä, jota olen luonanne nauttinut."

"Te tahdotte jättää minut ikävään! Anna, te olette julma, mutta sitä en minä voi sallia", sanoi kenraali salaamatta intohimoaan ja katsellen palavasti arastelevaa tyttöä.

"Minä rukoulen teitä, kenraali, älkää laskeko leikkiä tällaisella hetkellä. Asianhaarat ovat pakoittaneet minun viipymään liian kauan talossanne, ja pitkäaikainen vieras voi käydä haitalliseksi. Te olette täyttänyt lupauksenne Mustofinille, meidän tiemme eroavat siis."

"Erehdytte, neitini", sanoi kenraali, "te jätte ainoaasi luokseni, kotini on teidän, hevoseni, vaununi, palvelijani — kaikki on kuten tähänkin asti käytettävänä. Te olette vielä tuleva onnelliseksi."

"Minä en voi koskaan enää tulla onnelliseksi maan päällä", vastasi Anna. "Säälikää onnettomuuttani ja sallikaa minun rauhassa lähteä pois."

"En koskaan!" sanoi kenraali Demidoff kärsimättömästi, "en koskaan. Jos Mustofin olisi tullut vaatimaan teitä takaisin, ei minulla luonnollisesti olisi ollut mitään sitä vastaan, mutta hän on kuollut ja minä tahdon edelleen pitää teistä huolta. Eihän teillä ole ketään johon turvaisitte, menetettyänne isänne rakkauden."

Tämä soimaus sattui kuin myrkyllinen nuoli onnettoman tytön sydämeen. Tukehuttaen itkuaan peitti hän käsillään kasvonsa ja toisti hiljaa isän kirouksen.

Riemuitsevan näköisenä jätti kenraali hänet, mutta pitkä aika kului, ennenkuin uni tänä iltana soi hänelle lepoa, jota viattoman omantunnon harvoin tarvitsee kauan odottaa. Viimein soitti hän Ivanin luokseen.

"Tuo minulle pullo puhdasta Tokaijan viiniä, jommoista ainoastaan vanha Unkari ja lähes satavuotinen kellari voivat tarjota!" käski hän.

Ivan toi mitä pyydettiin, mutta vaikka tuo tomuuntunut pullo pian oli tyhjennetty, ei sen sisällys kumminkaan vaikuttanut kenraalin toivon mukaan, sillä joka kerta kun hänen viinin raskauttamat silmänluomenssa vaipuivat kiinni, alkoi hänen omantuntonsa taikakattila kiehua. Hän oli näkevinään Vladimirin silvotun pään hopeatarjottimella sänkynsä vieressä. Hyytynyt veri valui hitaasti tyhjään lasiin, jota näkymättömät kädet tarjosivat hänelle, ja kaksi kirjenippua hänen salalaatikossaan rupesi yhtäkkiä elämään. Jokainen kirjain niissä muuttui pieniksi mustiksi peikoiksi, jotka ulvoen tanssivat ja kiusasivat häntä.

Koira haukkui yössä — kenraali heräsi. Kylmä hiki oli hänen otsallaan, vaikka veri poltti suonissa kuin tuli.

"Senkötähden minua näin julmasti kidutetaan, ett'en ole kahtena viimeisenä perjantaina paastonnut", ähki hän. "Kun saan aikaa, olen minä ensi työkseni lepyttävä nuo pahat vallat, jotka sekoittavat sappea elämänjuomaani. Jos ei muu auta, niin pakenen, pyhän Barbaran nimessä, Solovetskin luostariin; siellä ainakin olen löytävä levon!"

IX.

Kannel kädessä lauloi Anna Mörck erästä hymniä. Laulu oli vakava, synkkämielinen ja haikean ihana niinkuin tuo valju, surullinen laulajatar itsekin. Jokainen sointu kanteleen vapisevilta kieliltä, jokainen sävel hänen huuliltaan kuvastui hänen kasvoissaan haaveksivana innostuksena. Niissä heijastui maallisista siteistä vapautuneen hengen jalo ja ylevä nautinto.

Jonkun matkan päässä istui Brigitta kumarruksissaan kuunnellen laulua. Pian huomasi hänen vilkkaat silmänsä kenraali Demidoffin, joka seisoj puoleksi-avonaisella ovella ja katseli nuorta tyttöä melkein samalla ihastuksella kuin innostunut maalari silmäilee kaunista mallia. Harmissaan tästä mietti palvelija, miten hän salaa ilmoittaisi Annalle kenraalin läsnäolon. Hänen kekseliäisyytensä tuli hänelle nytkin pian avuksi, ja hän alkoi rykiä niin räikeästi ja kolkosti, että olisi sen luullut tulevan keuhkotautisen rinnasta.

Vihaisin katsein kääntyi kenraali ympäri ja Anna hypähti niin tulisesti ylös, että hänen kanteleensa sai vaarallisen täräyksen, ja yksi kielistä katkesi.

Tyytyväisenä onnistuneesta juonestaan nousi Brigitta ja jätti kenraalin ja hänen turvattinsa kahden kesken.

"Kuinka kauniisti te laulatte, neitini", sanoi kenraali ystävällisesti, "toivoisin vaan että laulunne pian saisi iloisemman kaiun. Ettekö tahtois koettaa laulaa vielä kerran duurissa ettekä aina mollissa, ei virsiä eikä kotimaanne valittelevia ruikutuksia, vaan jonkun iloisen vilkkaan operetin."

"Siihen ei taitoni riitä", vastasi Anna, "sillä minä en osaa niitä monta. Mitä taas kansaani tulee, on sillä kaksikin ilmausta laulussaan, ilon ja surun, — mutta iloiset laulut ovat haihtuneet muistostani ja surulliset säästän kernaimmin itselleni."

Annan käytöksessä oli ylpeää, kylmää arvokkuutta vastoin hänen entistä lapsellista avomielisyyttään, mutta hän olikin lyhyessä ajassa oppinut hillitsemään tunteensa tämän miehen läsnäollessa ja havainnut, että syynä, jonkatähden häntä ei laskettu talosta lähtemään, oli muukin kuin huolenpito hänen onnestaan.

"Te näytte olevan isänmaanrakastaja", sanoi kenraali leikillisesti, "ja pidätte etupäässä siitä, jota teillä itsellänne on. Paimentytön laulua, laakson kaikua ja yksinäisen hongan huminaa, mitä muuta teillä olisikaan tarjottavaa? Verratkaa sitä toisen maan rikkaampiin musiikkivaroihin, ja se on kuin sarkatakki silkipuvun rinnalla."

"Te unhoitate, kenraali, että taide on luonteeltaan kosmopoliittinen; se mitä nyt halveksitte, voi vielä eräänä päivänä kohota arvoon", sanoi Anna haaveksien, "sillä kaikki tajuavat sitä, joka luonnosta lähtee, se tulee sydäimestä ja menee sydämeen."

Kenraali hymyili. "Te naiset", sanoi hän. "Rasitate kaikkea tunteella, ja kumminkin voitte te olla niin kylmät ja tunnottomat, milloin vaan tahdotte."

"Minä en ymmärrä tarkoitustanne", sammalsi Anna.

"Ette, sentähden ettette tahdo ymmärtää minua", sanoi kenraali tulisesti. "Sentähden ett'ette tahdo ymmärtää ettekä tajuta '*vanhan miehen*' rakkautta."

"Oi kenraali Demidoff!" huudahti Anna tuskallisesti.

"Sydämeni", jatkoi kenraali, "ei ole vielä niin hiiltynyt kuin kenties luulette; se voi vielä lempiä yhtä lämpimästi ja ehkäpä syvemmästäkin kuin nuorukaisen. Minkätähden luulettekaan minun tuhlanneen lukemattomia suosionosoituksia teille, jos ei minussa asuisi muu tunne kuin mikä suojelijalla on turvattiaan kohtaan?!"

"Minä en voi koskaan rakastaa ketään muuta kuin Mustofinia. — Hänen muistonsa on minulle pyhä, eikä mikään vieras kuva saa sitä saastuttaa", sanoi Anna surumielisesti.

"Ja kuolleen tähden tahdotte te uhrata onnen elävän kanssa, joka voi antaa teille kaikkea mitä hyvänsä haluatte", puhkesi kenraali innokkaasti sanomaan. "Anna, minä, joka olen niin ylpeä kaikille

muille, tahdon orjana totella pienintä viittaustanne, maata jaloissanne, jos sitä tahdotte."

"Totinen rakkaus ei vaadi orjanpalvelusta", sanoi Anna. Häntä suojelivat viattomuuden ja puhtauden ystävälliset vallat tuolta intohimoiselta mieheltä.

"Ja mimmoiseksi ajattelette te oikeastaan rakkauden, neitini?"

"Suurimmaksi ja pyhimmäksi tunteeksi", sanoi Anna kainosti, mutta vakavasti, "jonka Jumala on painanut ihmisen sydämeen, ja joka, vaikka se keskeytyykin täällä maan päällä, on puhdistettuna ja vapautettuna kestävä yli ajan."

Anna ajatteli Vladimiria ja kyneleet tulivat hänen silmiinsä.

"Te puhutte kauniisti", sanoi kenraali nauraen, "ja kumminkin erhetytte te päättäessänne, että rakkauden tulee olla ikuisen. Ei, Anna, sitä voidaan toistella äärettömiin asti — ja se tulee *teidänkin* oppia minua kohtaan."

"Vaiti, kenraali, vaiti!" sanoi Anna, silmät harmista säihkyen.

"Jokainen sana, jonka puhutte minulle rakkaudesta, on suurin loukkaus."

"Ahvenanmaan ihana kukka, kuinka kaunis olettekaan vihassanne", huudahti kenraali.

"Ystävänkin imarrus on iljettävä", sanoi Anna kylmästi, "vihamiehen kaksinkertaisesti inhoittava."

"Älkäämme kiivastuko toisiimme", sanoi kenraali tyynen ja ystävällisen näköisenä. "Te olette kovin liikutettu, Anna, kävely vaikuttaisi kenties hyvää ja jähdyttäisi tulista vertanne. Jos suvaitsette, niin annan siitä käskyn teitä seuraaville palvelijoille."

"Kiitän, jos olette niin hyvä", sanoi Anna ja huokasi kevenneellä mielellä nähdessään pääsevänsä ikävästä tilasta.

"Pelasta minut, taivaan tähden tuolta mieheltä!" huudahti Anna kenraalin poistuttua ja syöksyi kauhistuneena Brigitan luokse läheiseen huoneeseen. "Sinä et saa lähteä luotani kun hän tulee, vaan täytyy sinun aina seistä rinnallani ja estää hänen likenemistään."

"En ole muistanut kertoa", sanoi huolestunut Brigitta, "miten kenraali eilen viimeksi nimitti minua vanhaksi lohikäärmeeksi ja pyysi, ett'en minä seisoi kuuntelemassa, kun hänellä on jotain teille puhuttavaa, ikäänkuin minä hänen renkutustaan ymmärtäisin! Jos en tottele, niin pelkään suututtavani hänet siihen määrään, että hän eroittaa minut teistä, ja se olisi nykyisessä tilassamme kaikkein pahinta. — Mitä on tapahtunut, puhukaa? Vapisettehan te, lapsi parka, koko ruumiiltanne kuin haavanlehti!"

"Oi Brigitta, mitä minun on täytynyt kuulla", sanoi Anna. "Kenraali on tänään puhunut minulle suoraan rakkaudesta tavalla, joka saa sydämeni kauhusta kangistumaan. — Mutta tule, Briitta muori, kenraali on ehdoittanut minulle kävelymatkan, ja meidän tulee kiiruhtaa, ettei joku oikku ennättäisi tehdä sitä tyhjäksi."

Anna heittäytyi entisen holhojansa syliin ja piiloitti päänsä hänen poveensa.

"Sinä olet oikeassa", jatkoi hän, "meidän tulee olla varovat, ett'ei kenraali näkisi hyväksi eroittaa meitä. — Yksin on minun ponnisteltava vasten elämäni vuolasta virtaa. Hyvä Jumala, jos voimani loppuisivat ja veden vaahtoisa pyörre tempaisi minut mukanaan synkkään syvyyteen!"

Ystävällisin sanoin rauhoitti Brigitta epätoivoista tyttöä, sitten pukeusivat he nopeasti päällysvaatteisin ja lähtivät.

"Ihana kuin Venus ja siveä kuin nunna", ajatteli kenraali itsekseen palattuaan huoneesensa. "Linna ei olekaan niin helposti valloitettu kuin luulin. Lahjoihin ei hän pane suurta arvoa ja ystävyyttäni alkaa hän epäillä. Minun täytyy käyttää toista menetystapaa, rynnäkköä, ja — voitto on minun! — Ihmeellinen, lumottu tunne, joka tekee minut narriksi ja valtaa koko sieluni, — vaan tuossahan hän tulee, ihanin naisista, — mikä ryhti, mikä sulous!"

Tällä hetkellä kulki Anna todellakin Brigitan seurassa akkunan ohitse. Heidän jäljessään astui kaksi palvelijaa loistavassa liveripuvussa turvallisuudenvahtina; se oli kokonaan tarpeeton varokeino niin rauhallisessa kaupungissa kuin Turussa, mutta luulokas ja mustasukkainen kenraali oli katsonut sen tarpeelliseksi, kenties estääkseen siten Annaa vaihtamasta puhetta kenenkään kanssa.

"Briitta muori", sanoi Anna, kuinka raikkaalta ja suloiselta tuntuu ilma, kun tulee noista kuumista saleista, jotka kaikessa loistossaan ovat minusta kuin Venedigin lyjykamarit onnettomasta vangista. Kuinka keveää on täällä hengittää! Toivoisin voivani lintuna lentää kauas, kauas siitä hirmusta, joka täällä minua uhkaa."

"Ja mihin pakenisitte te, lapsi parka" kuiskasi Brigitta.

"Sinä puhut ikäänkuin minun pakoni joskus voisi toteutua, hyvä Brigitta", vastasi Anna, "mutta jos niin olisikin, niin tiedän kyllä avarassa Suomessa löytyvän jonkun piilopaikan sen onnettomalle tyttarelle, jos ei muuallakaan, niin synkässä sydänmaassa, jonka petoja minä en niinkään paljon pelkäisi kuin kenraali Demidoffia!"

He olivat Annan puhuessa saapuneet eräälle kauppapuodille, johon he päättivät mennä ostoksille.

Huoneen peräpuolella istui viheriäksi maalatun korkean pulpetin ääressä nuori mies lukien utterasti kirjaa. Annan ja Brigitan astuessa sisään katsahti hän kumminkin hajamielisen näköisenä ylös, järjesteli rajiaan, silitti kädellään valkoista tukkaansa ja kiersi vaksittuja viiksiään, jotka varjosivat hänen lähhuultaan.

Tämä kaikki oli nopeasti tehty, mutta eräs vanhempi kumppani oli jo ehtinyt ennen häntä palvelemaan tulijoita, ja hänen täytyi sentähden vetäytyä takaisin toimeettomana, mutta varsin mieltuneena katselijana. Hänen edessään seisoivat nimittäin ihan elävänä semmoinen kaunotar, joista hän oli lukenut lempiromaaneissaan, ja joita hän tähän saakka ei ollut luullut löytyvän muualla kuin novellinkirjoittajan mielikuvituksessa; erittäinkin liikutti hänen mieltään noissa säännöllisissä, armaissa kasvoissa ilmenevä surullinen, kärsivä katse.

Tavattoman tulisesti kysyikin hän vierasten poistuttua kumppaniltaan, kuka tuo nuori tyttö oli.

"Berndt Wilhelm", vastasi kumppani nauraen, "täytyy todellakin olla sinunmoisesi voidakseen olla tietämättä kuka hän on! Etkö sitten koskaan ole kuullut puhuttavan kenraali Demidoffista?"

"Olen kyllä, hänhän on venäläisten joukkojen päällikkö täällä."

"No sitten tietänet myöskin, että tämä nuori nainen on: kenraali Demidoffin neiti!"

"Kenraali Demidoffin neiti! mikä nimitys!"

"Niin, enempää en minä asiasta tiedä. Hänen asemansa tuon ylellisen venäläisen talossa ei liene liioin kadehdittava. Jos tahdot ottaa siitä lähemmin selkoa, niin: onnea vaan! minuun se ei koske."

Näin virkkoi kumppani hymyillen, kiepahti kenkäänsä korolla ympäri ja jätti meidän kyynäräritarimme hänen unelmiinsa.

* * * * *

Mitä Anna jo alussa oli aavistanut, oli käynyt toteen, hän oli tuon venäläisen kenraalin luona vankina. Silloin ei hän ollut tietänyt, minkätähden hänen vapaudellensa taottiin kahleita, nyt tiesi hän sen ylen hyvin, ja ajatellessaan sitä hän kauhistui, mutta siitä varttui hänelle mielenlujuutta, jota hän vaaran lähestyessä tarvitsikin. Nöyränä taipui hän katkerain koetusten alaiseksi; oma järkähtämättömyys ja luottamus Jumalaan olivat hänen ainoana toivonaan tuota hillitöntä miestä vastaan, jonka käsiin hän oli joutunut.

"Te kohtelette minua, Anna, niinkuin olisin minä pyövelinne enkä hyväntekijänne", sanoi kenraali eräänä päivänä hänelle. "Te olette niin kalsea ja tunnoton minua kohtaan, ettekä tuommoinen hento ruusu, joksi teitä kerran luulin."

"Piikit on ruusullakin, ei vaan yksin orjantappuralla", vastasi Anna.

"Ja hyvästi pistävätkin kun tahtovat", sanoi kenraali hymyillen.

"Muulla tavoin ei voi ollakaan", virkkoi Anna.

"Mutta sen täytyy", lausui kenraali. "Vihasta rakkauteen sanotaan vaan olevan yksi askel, ja niin toivon olevankin, Annaseni."

"Minä en vihaa ketään, mutta minä inhoan teitä kenraali. Kuinka jalo te sitävastoin olisitte, jos tekisitte oikeutta onnettomalle tytölle, ettekä kietoisit sieluanne itsekkäisyyden mustaan verhoon."

"Totta kyllä", sanoi kenraali, "jos ei minulla olisi niin mahtavaa yllykettä."

"Mahtavaa yllykettä, mitä!"

"Rakkautta, Anna, rakkautta!" huudahti kenraali. "Ihana tyttö, antakaa minulle vaikka kuinka pieni osa siitä vastineeksi, ja minä olen oleva onnellisin kuolevaisista."

"Olenhan jo kerran teille julki sanonut, ett'en voi rakastaa ketään muuta kuin Mustofinia, ja siitä tulee teidän ymmärtää, etten rupea mihinkään yhteyteen teidän kanssanne."

"Se ei ole ollut koskaan tarkoitukseni", sanoi kenraali nauraen, "jos sillä tarkoitatte avioliittoa, joka minulle olisi sama kuin rotanloukku kotkalle. Ei! vapaasti kuin sekin tahdon mä liidellä, nauttia, elää ja rakastaa — rakastaa *teitäkin* ainoastaan — — —"

Kenraali kumartui ja kuiskasi Annan korvaan kaksi sanaa, jotka täyttivät hänet suurimmalla kauhulla. "Isä parka", sanoi hän, "kuinka syvälle on tyttäresi vajonnut, kun hänen täytyy kuunnella tuommoista! Minä en ymmärrä, kenraali", jatkoi hän, "mimmoisten naisten kanssa te olette ollut yhteydessä voidessanne puhutella minua näin häpeällisellä tavalla. Mutta tietäkää, ett'en minä koskaan rupea teidän himonne uhriksi, jota te koetatte peitellä kauniilla sanoilla. — Menkää, kenraali Demidoff, älkääkää kiihoittako minua viimeiseen asti."

"Mitä en hyvällä saa koetan hankkia väkivallalla", sanoi kenraali, "minä opetan teidät taipumaan tahtoni mukaan."

"Taipumaan tahtonne mukaan!" toisti Anna, "taipumaan — mihin? — häpeään! Laupias Jumala!"

"Te pauhaatte turhaan, ihana tyttö, sillä kukaan ei auta teitä eikä pidä lukua mitä näiden seinäin sisällä tapahtuu. Uhoitelkaa, repikää taivas ja maa, te niskoittelija, ja kumminkaan ette pääse minusta, yhtä vähän kuin hiiri kissan kynsistä."

Suonet paisuivat kenraalin otsalla ja pahat himot väänsivät hänen kasvojaan, kun hän lähestyi tyttöä.

"Älkää tulko liki", sanoi Anna. "Näinkö ritarillisuus ja kunnia käskevät teidän kohtelemaan turvatonta? Näinkö te, uskoton kenraali, pidätte Mustofinille — kuolleelle — antamanne lupauksen?!"

Nämä nuhteet ja vetoaminen vainajaan syyttivät kenraalissa niin sanomatonta vihaa tyttöä vastaan, joka rohkeni vastustaa ja suututtaa häntä, että hän unhoitti kaiken muun. Leimuavin silmin ja hammasta purren tarttui hän Annan pitkään tukkaan, kietoi sen kätensä ympäri ja heitti hänet huoneen nurkkaan, jonka jälkeen hän poistui iskien ovea niin kovasti kiinni, että seinät tärähtivät.

Kovasta sysäyksestä tointuneena, otsa veressä ja jäsenet ruhjottuna, makasi Anna liikkumattomana lattialla, kun Brigitta tuli sisään. Itkien nosti hän tytön sohvalle, asetti kylmiä kääreitä hänen päänsä ympärille ja kävi iloiseksi nähdessään hänen virkoavan. Vaikka Anna tunsikin olevansa niin väsynyt ja heikko, pyysi hän kumminkin ennen kaikkea, että Brigitta lukisi hänelle.

"Mitä minun pitää lukea, rakas lapseni?" kysyi Brigitta.

"Kuningas Davidin 139:s salmi, hyvä Briitta muori", sanoi Anna matalalla mutta selvällä äänellä, osoittaen kädellään raamattua pöydältä.

Brigitta otti pyhän kirjan, istuutui lähelle sohvaa ja katsahdettuaan vielä kerran rauhattomasti sairaan suuriin, ihmeellisesti loistaviin silmiin alkoi hän lukea, ensin tosin vapisevalla äänellä, mutta mitä kauemmin hän luki, sitä enemmän voimaa saivat nuo juhlalliset sanat. Kun hän tuli tähän paikkaan: "*Jos minä astuisin ylös taivaasen, niin Sinä siellä olet: jos minä vuoteeni helvetissä rakentaisin, katso, Sinä myös siellä olet. Jos minä ottaisin aamuruskon siivet ja asuisin meren äärissä, niin Sinun kätes sielläkin minua johdattais, ja Sinun oikia kätes pitäis minun*", silloin kirkastuivat Annan kalpeat kasvot ja hän hymyili autuaallisesti. Vakavasti kertoi hän sitten salmin kaksi viimeistä värssyä: "*Tutki minua Jumala ja koettele minun sydämeni: kiusaa minua ja ymmärrä, kuinka minä ajattelen. Ja katsos, jos minä pahalla tiellä lienen, niin saata minua ijankaikkiselle tielle.*"

Tuskin oli Briitta muori ehtinyt tauota, kun ovi avattiin ja kenraali jälleen astui sisään.

Käskevällä silmäyksellä pakoitti hän vastahakoisen palvelijan poistumaan ja lähestyi sitten Annaa, joka vaivoin nousi ylös.

"Vanha venäläinen sananlasku sanoo: kussa on viha, siellä on myös hyvántahtoisuus ja anteeksiantamus", virkkoi hän. "Oi Anna, voiko tämä toteutua teistäkin? Sanokaa että niin on, sillä muutoin tulen minä hulluksi! — Minä puolestani olen antanut anteeksi *teille*, suloinen enkeli! — antakaa tekin minulle!"

"Minä koetan", sanoi Anna, "jos lupaatte olla uudistamatta äskeitä kohtausta, sillä ette uhkauksilla ettekä houkutuksilla ole saava minua luopumaan siitä, mitä pidän oikeana."

"Väkivallalla en teitä enää pakoitakaan rakastamaan minua, mutta lahjoittakaa minulle edes murunen lämpimän sydämenne tunnetta — ja ruvetkaa omakseni."

Tuo ylpeä mies heittäytyi lattialle, suuteli innokkaasti nuoren tytön jalkoja, ja hellimmät sanat, tulisimmat rukoukset virtailivat hänen huuliltaan. Kohtaus oli sekä surkuteltava että naurettava ja olisi entisinä päivinä saanut kenties Annankin hymyilemään, mutta nyt oli hän rauhaton ja pahoilla mielin, ja sentähden herätti se hänessä vaan syvää inhoa ja kauhistusta. "Nouskaa, kenraali, älkääkä alentako itseänne", sanoi hän. "Hillittömien himojenne vallassa unohdatte te, miesparka, mitä ihmisarvo käskee, Minä surkuttelen teitä syvästi."

"Surkuttelette minua!" Kenraali hypähti ylös. Loukattu ylpeys hehkui hänen silmissään ja viha oli pääsemäisillään hänessä voitolle, mutta hänen uhrinsa kärsivä näkö masensi hänet, hänen voimakas vartalonsa horjui ja jälleen pyysi hän houkuttelevimmalla tavalla anteeksi, johon Anna vihdoin jalomielisesti suostuikin.

"Näyttääksenne, että olette täydellisesti antanut minulle anteeksi", sanoi kenraali ottaen esiin kultaisen rasian, jota koristi keisari Aleksander I:n timanteilla reunustettu kuva, "ottakaa tämä rasia, joka minulle on äärettömän arvokas, ollen arvollinen muisto ruhtinaaltani, ja pitäkää se muistona mieheltä, jonka täytyy ihmetellä teitä yhtä suuresti, kuin hän teitä rakastaakin."

Jalosti kieltäytyi Anna ottamasta vastaan tuota kallista lahjaa, mutta lopuksi täytyi hänen kumminkin ottaa se ja antaa perää kenraalin hartaalle pyynnölle.

Näin päättyi tämä päivä, jota valitettavasti seurasi monta samanmoista.

Myöhään yöhön istui Anna painaen käsillään polttavia ohimoitaan ja katseli ulos talven pimeyteen, mutta se selkeni, kun hän sanomattomaksi ilokseen löysi äitinsä kadonneen tähden. Hänen sielunsa pysyi kiinni niissä lohduttavissa lupauksissa, joita Brigitta äsken oli lukenut raamatusta ja tästä taivaallisesta lähteestä sai se lepoa ja rauhaa.

X.

Siirtykäämme lukijan suosiollisella luvalla tuosta pienestä kaupungista Aurajoen rannalta venäläisten leiriin Borodinon luo. Niin pitkälle oli sota Venäjän ja Ranskan välillä edistynyt, että ratkaiseva taistelu oli odotettavissa. Uskollisesti olivat Venäläiset noudattaneet puolustusjärjestelmänsä, jonka tarkoituksena oli houkutella viholliset sisämaahan, mutta Ranskalaisten saapuessa yhä lähemmäksi Moskovaa, nousi Venäläisten kansallistunto tämmöistä menettelemistä vastaan. Tämän tyytymättömyyden johdosta yhdisti keisari Aleksander sotajoukkonsa iäkkään kenraalin Kutusovin komennon alle, joka muutamaa kuukautta tätä ennen päätetyssä Turkin sodassa oli erittäin kunnostanut itsensä ja nyt kansan toiveiden mukaan tahtoi uskaltaa ruveta taisteluun vähäisen Borodinon kylän luona, kolmenkymmenen virstan päässä tsaarien kuuden sadanvuotisesta ruunauskaupungista.

Suuri oli riemu tästä päätöksestä, mutta se koskikin kodin, perheen, isänmaan ja kunnian puolustusta.

Oli syyskuun kuudennen päivän ilta 1812. Punaisen vuoren kukkulalla, joka kohosi yli seudun, oli Venäläisten suurin patteri, nimeltä Rajevskin patteri, eli, kuten Ranskalaiset sitä kutsuivat, Suuri patteri. Sen molemmilla puolilla oli pienempiä tykistöjä, saartokaivantoja ja valleja, vasemmalla solatie, joka eroitti Ranskalaisten ja Venäläisten etuvartijat toisistaan.

Tätä tietä myöten astui muuan nuori mies nopein, kevein askelin. Hän palasi vakoilemasta ja ohjasi kulkuaan Venäläisten leiriin. Hän oli puettu pitkään, avaraan sotilaanviittaan, joka täydellisesti peitti hänen korkean ja solevan vartalonsa, niin ett'ei häntä ollut helppo pimeässä tuntea, varsinkin kun tilapäinen, omituisen näköinen päähine osaksi varjosi hänen muotonsa. Tämä mies oli kapteeni Mustofin, joka sodan aikana oli kohonnut evestiluutnantiksi, mutta jota me vanhan tuttavuuden vuoksi kernaammin kutsumme entisellä arvonimellään.

Luottamustoimi, jonka hän hiljan oli päättänyt, oli houkutellettu hänet niin lähelle Ranskalaisten etuvartijoita, että hän vaivoin pääsi eheänä vinkuvasta luotisateesta, mutta tämä voitettu vaara näkyi enemmän virkistävän kuin masentavan hänen pelotonta mieltään. Rohkeita, tutkivia silmäyksiä loi hän vuorenrotkoihin molemmille puolille tietä, joissa pahojen valtain sanottiin asustavan ja ilvehtivän ja joita vanhan tarinan mukaan ei muu lepyttäisi kuin niin mahtava virta ihmisverta, että se Punaisen vuoren juurelta ulottuisi kaukaiseen Moskovan jokeen.

Vaikk'ei Mustofin ollut herkkäuskoinen eikä taikalueloinen, tuntui hänestä kumminkin tämä tarina olevan kuni synkkä ennustus huomispäivän taistelulle ja hänen jäseniänsä karsi ajatellessaan veljenverta, joka ikivanhoista ajoista saastuttaa syynalaista maata. Voiko valta ja kunnia, nuo inhimilliset himot, jotka niin usein ovat yllyttäneet kansoja aseisin toisiansa vastaan, vastata kaikkia sodan uhreja, leskien ja orpojen kyyneliä ja huokauksia!

Surkutellessaan näitä ihmiskunnan kärsimyksiä kävi hän vakavalle, surulliselle mielelle, johon ympäröivä luontokin vaikutti. Varjot olivat yhdistyneet pimeydeksi, taivas oli pilvessä ja taaja, kostea sumu kohosi maasta.

MustofinCOMPASTUI. Hän luuli ensin siinä olevan paulan, mutta huomasi pian, että se oli vaan viaton myyrä, joka oli rohennut nousta maanalaisesta piilostaan. Tämä vähäinen seisahdus sai hänen hymyilemään, haihdutti hänen synkkämielisyytensä ja samalla heijastui Anna Mörckin jalo ja viehättävä kuva hänen sielussaan. Loistavan kauniina oli se valkoisessa puvussa lähestyvinään häntä, tarttuvinaan hänen käteensä ja kuiskaavinaan hänen korvaansa uskollisuuden ja kuolemaan asti sitovan rakkaudenlupauksen.

Suloisia olivat nuo mielikuvitukset, sitä suloisempia, kun todellisuus oli niin katkera. Jätettyään Annan enonsa, kenraali Demidoffin luo, ei näet Mustofin ollut saanut mitään tietoa häneltä. Jokaisessa kirjeessään oli hän tehnyt hänelle satoja kysymyksiä, joihin hän ei kumminkaan koskaan saanut vastausta.

Voimatta kauemmin hillitä rauhatonta ikäväänsä oli hän sodan syttyessä alkupuolella kesää lähettänyt erään uskollisen orjansa Suomeen ottamaan selkoa morsiamensa kohtalosta. Vaikka siitä oli jo kaksi kuukautta kulunut, ei lähettimestä vielä ollut kuulunut takaisin. Mutta yhtä vähän kuin Anna oli epäillyt Mustofinin uskollisuutta, yhtä vähän oli tämäkään ajatellut sitä mahdolliseksi, että morsiamensa hänet unohtaisi. Hänen mielensä ei ollut koskaan hehkunut palavammin isänmaan rakkaudesta, eikä hän koskaan ollut alttiimpi uhraamaan elämänsä ja vertansa sen edestä kuin juuri tänä iltana, ja kumminkin — kuka kertoo ihmissydämen taistelut? — ja kumminkin vapisi hän, niinkuin ei koskaan ennen ajatellessaan, että kuolema murhaavana luotina kenties piankin eroittaisi hänet Annasta ja jättäisi tämän yksin maailman suruihin ja vaaroihin.

Tällä aikaa oli Mustofin jättänyt solatien taakseen, vaihtanut illan tunnussanan: "Jumala ja tsaari!" viimeisen vahtimiehen kanssa, ja oli Venäläisten leirissä. Korkeat patterit ja vallit häämöittivät aaveen näköisinä öistä taivasta vasten, ja sieltä täältä vilahti nuotiotulia sumusta. Jyrkkänä vastakohtana voitosta varmojen Ranskalaisten iloitsemiselle, vallitsi täällä syvä, juhlallinen hiljaisuus. Valkeissa vaatteissa riensi kansa tunnustamaan syntinsä papeille saadakseen synninpäästön ja pyhän Ehtoollisen. Selvästi näki että Venäjän sotajoukko valmistihe kuolon juhlaan.

Mustofinillä ei ollut kumminkaan aikaa katsella, mitä hänen ympärillään tapahtui. Hän meni ruhtinas Bagrationin luo, jonka osakuntaan hänen joukkonsa kuului, ja annettuaan ilmoituksen sai hän vihdoin vetäytyä omaan majaan. Siellä odotti uskollinen Feodor herraansa kuumalle teelle, joka maistoikin tästä varsin hyvälle vaivaloisen kävelyn perästä.

Vahvistettuaan itsensä tällä tuoksuvalla juomalla otti Mustofin esille erään kartan ja rupesi utterasti tekemään sodanjohdollisia laskuja, joita Feodor useamman kerran yskimisellään turhaan koetti keskeyttää.

Vihdoin katsahti Mustofin ylös. "Mitä tahdot, Feodor?" sanoi hän hymyillen.

"Isä Vasili on tullut", kuului lakoninen vastaus.

"Isä Vasili! Mitä sanot?" Vladimir hypähti seisolle. "Sanantuojaani Suomesta! — Jumalalle olkoon kiitos! — riennä — kutsu hänet sisään!"

Kauan ei viipynytäkään, ennenkuin Vasili, pieni, mielevä, partasuu ukko astui majaan.

"Tervetultuasi vihdoinkin, isä Vasili", tervehti häntä kapteeni iloisesti, "minkä tiedon sinä tuot?"

Isä Vasili ei vastannut sanaakaan.

"Oletko menettänyt kielesi käytön matkalla?" hymyili Mustofin.

"Muistaakseni oli sinulla ennen aina sana suussasi."

"Jalo herra", vastasi viimein Vasili, "ikävää uutista on aina vaikea ilmoittaa."

Mustofin kalpeni. "Sinä et siis tavannutkaan kenraali Demidoffia?" sanoi hän.

"Tapasin kyllä, ja paitsi kirjettä on minulla suullisia terveisiä jalolta kenraalilta; hän pyytää sanomaan,

ett'ette kovin raskaasti laskisi mielellenne koettelemusta, jonka taivas on päällenne pannut. — Muuten on matkani, kiitos olkoon pyhille, onnistunut hyvin. Kenraali Demidoff oli kyllin hyväntahtoinen ja antelias, mutta niin ankara, ett'en saanut pistää nenääni oven ulkopuolelle, sitä vähemmän puhutella ketään. Niin pian kuin mahdollista lähetti hän minut jälleen tielle, ettei teidän liian kauan olisi tarvinnut odottaa tuloani."

Vasili oli saanut tavallisen puheliaisuutensa takaisin, ja sanat virtailivat täten hänen huuliltaan, mutta Mustofin ei kauemmin niitä kuunnellut; hän mursi kenraali Demidoffin suurta sinettiä kirjeestä.

Johtavien alkulauseitten perästä kirjoitti kenraali seuraavaa:

"Kallis sisarenpoika, mieleni on raskaampi Siperian marraskuunilta, kun minun nyt *täytyy* ilmoittaa Sinulle se, jota niin kauan kuin mahdollista olen Sinulta salannut säästääkseen Sinulta suurta surua. Anna Mörck, jonka lähtiessäsi jätit minun turviini, ei ole enää elävitten joukossa maan päällä. Vietettyään useita kuukausia synkässä raskasmielisyydessä, joutui hänen surusta riutunut ruumiinsa täällä liikkuvan rokkotaudin uhriksi, ja hän nukkui kuoleman uneen niin rauhallisesti, kuin lapsi päätettyään iltarukouksensa. Usein puhui hän Sinusta ja toivoi lujasti näkevänsä Sinut jälleen haudan toisella puolella.

"Vaikk'ei tämä nuori tyttö kuulunut meidän pyhään kirkkoomme, olen minä luettanut messuja hänen sielunsa edestä ja hartauslaitoksiin maksanut suuria summia hänen muistokseen. Kanna surusi kuin mies ja elä niitä suuria tehtäviä varten, joita elämäsi Sinulle vielä tarjoo — — —"

Mustofin luki kirjeen monet kerrat läpi. Pelko, jota hän aina oli koettanut karkoittaa itsestään, mutta joka usein oli palannut takaisin, oli siis toteutunut — Anna Mörck oli kuollut.

Hän viittasi Feodoria ja Vasilia poistumaan ja jäi yksin. Lähtiessään vähän myöhemmin majasta näytti hän tyyneltä, melkein onnellisen näköiseltä; ainoastaan hänen tunteellisesta katseestaan ja kuolonkalpeista kasvoistaan huomasi, että taistelu oli ollut hirveä. Ikäänkuin unissa pysähtyi hän hetkeksi eräälle nuotiotulelle, jonka ympärille joukko kasakoita, aron solevia poikia, oli asettunut. Mukavassa, huolettomassa asennossa istuivat he suruttomina ja nauttivat viinaa, jota kenraali Kutusov oli antanut jakaa heille, ja muistelivat kotiaan Donin rannalla ja rakkaita arojaan.

Oikein kaunopuheliaasti kertoi muuan vanhempi mies uteliaille nuoremmille kumppanilleen, miten raivoava lumipyry Vjuga kietoo hirmuisella nopeudella kesäisen auringon paahtaman maan jäiseen verhoon, mutta miten kevään aurinko sitten jälleen sulattaa routaisen maan mustaksi liejuksi, valmistaen siten maan laadun suloiselle toukokuulle, joka lyhyessä ajassa kaunistaa aron välkkyvällä ruohovaipalla, kutoen siihen ihanimpia kukkia.

"Sinä puhut niinkuin pappi lukee kirjastaan", huudahti eräs nuori mustatukkainen mies säihkyvin silmin, "ja melkein yhtä somasti kuin meidän vanha atamaanimme, johon arvoon pyhä Neitsyt meitä kaikkia auttakoon!"

"Niin, siihen auttakoon meitä pyhä Neitsyt!" huudettiin yhdestä suusta.

"Ei ole aika ajatella omaa kunniaa!" kajahti samassa mahtava ääni ja puolipäihtyneen kasakkajoukon edessä seisoivat heidän oma päällikkönsä, joka käveli ympäri pitäen väkeänsä järjestyksessä.

Tämä näky palautti Mustofinin itseensä, innostuksen loisto hehkui hänen silmissään, ja hän riensi sotamiestensä luokse katsomaan olivatko kaikki valmiit taisteluun. Kuolemalle ei hän enää vavissut, päinvastoin päätti hän etsiä sitä, tullakseen yhdistetyksi Annansa kanssa, jonka kuva, ei enään kuolevaisessa, vaan kirkastetussa muodossa näytti viittaavan häntä luokseen.

Nopeasti kuluivat yön hetket. Pilkkoisessa pimeässä kulki haaveellinen joukko leirin läpi. Papit avaroissa, hulmuavissa kaapuissa ja kuoripojat tulisoihdut käsissä kantoivat ihmeitä tekevää neitsyt Marian kuvaa rivistä riviin sotajoukon edessä, jonka ohessa luettiin seuraava, kenraali Kutusovin julistus:

"Veljet! Tässä kuvassa näette te hartautemme esineen, joka rukoilee taivasta yhtymään ihmisten kanssa tätä tirannia vastaan. Miljoonia ihmisiä hävittää tämä pääkapinoitsija, tunkeutuu miekka kädessä meidän pyhyksiimme vastoin inhimillisiä ja jumalallisia lakeja, saastuttaa verellä ja kukistaa alttarimme ja panee Herran arkin, josta pyhä esikuva meidän kirkkomme on, alttiiksi tapausten, elementtien ja jumalattomain käsien häväistykselle. Älkää sentähden peljätkö, ett'ei Jumala, jonka alttarit tämä mato näin on saastuttanut, olisi teidän puolellanne; älkää peljätkö, ettei hän tahtois ojentaa kilpeänsä teidän rivienne eteen ja taistella vihollistansa vastaan Pyhän Mikaelin miekalla!"

"Pyhän Mikaelin miekalla! Niin, vyöttäkäämme sillä itsemme ja voittakaamme tahi kuolkaamme!"

Joka silmässä paloi raivon ja uskonvimman tuli. Satatuhatta miestä lankesi polvilleen, otti siunauksen ja pirskoitettiin pyhällä vedellä. Se oli suurenmoinen näky, sitä enemmän liikuttava, kun syysaamun rusoittava koitto samassa loi siihen ihanan hohteen läpi haihtuvan sumun. Iäkäs kenraali Kutusov nousi hevosen selkään, paljasti harmaan päänsä, kuni mahtava laviiniyöryke kaikuivat hurraahuudot ja hätärummut pärryttivät.

Sillä aikaa kuin tämä tapahtui Venäläisten leirissä, tervehtivät Ranskalaiset nousevaa aurinkoa suurimmalla ilolla. Tästä onnellisesta enteestä riemuissaan lausui Napoleon nuo tunnetut sanat: "Tämä on Austerlitzin aurinko!" Hänen julistuksensa kansallensa kuului:

"Sotamiehet! Kas tässä se tappelu, jota te niin suuresti olette ikävöineet! Voitto riippuu teistä. Se tuottaa meille runsaasti ruokavaroja, hyvät talvimajat ja pikaisen paluumatkan isänmaahan. Käyttäytykää kuin Austerlitzin, Friedlandin, Vitebskin ja Smolenskin luona ja jälkimaailma on ylistävä teidän urhoollisuuttanne tässä sodassa, ja teistä sanotaan: Hän oli siinä suuressa tappelussa Moskovan muurien edustalla."

Harvalukuiset mutta voimalliset olivat nuo sanat ja muistutus entisistä voitoista ei ollut tekemättä vaikutustaan. Innostus oli suuri.

Kello puoli kuusi alkoi tappelu kuuden sadan kanuunan tulella molemmilta puolin. Kokonaisia kolonnia kaatui, ja aseiden kalske kuului kolmenkymmenen virstan päähän. Neljää tuntia myöhemmin onnistui Ranskalaisten, huolimatta Venäläisten erinomaisesta urhoollisuudesta, tunkeutua edellä mainitun solatien läpitse ja valloittaa patterit. Voitto oli heidän, mutta he eivät huolineet käyttää sitä hyväkseen, jonkatähden Venäläiset saivat aikaa kootakseen uusia voimia, ja taistelu syttyi uudelleen entistään hirvittävämpänä.

Vasta yön tullessa lakkasi tämä, sen ajan verisin tappelu. Ranskalaiset olivat voittaneet, mutta voitto oli kalliilla ostettu.

Borodinon tappelutanner oli kauhea katsella; sitä peitti ruumiit ja verilammikot. Erittäinkin oli Isolla patterilla ja sen ympäristöllä hirveä näky; kuolevia ja kuolleita oli siellä monta kerrosta päällekkäin, huokauksia ja valituksia kuului kaikkialta.

Vaan hiljaa, tuolta lähestyy yksinäinen mies lyhty kädessä! Joka askeleelle kumartuu hän ikäänkuin hakien jotain ja kyynel kimmeltää hänen tuimassa silmässään.

Se on Feodor. Hän etsii herraansa, jonka hän aina oli nähnyt joukkonsa etupäässä siellä, missä vaara oli suurin. Kauan olikin näyttänyt siltä kuin vihollisen luodit olisivat välttäneet kapteeni Mustofinia, kunnes vihdoin hänen liehuva höyhentöyhtönsä äkkiä oli kadonnut näkyvistä vähän ennen taistelun loppua.

Raskas oli uskollisen palvelijan kulku, mutta tuo jalo ajatus, että hän pelastaisi herransa joko elävänä tahi kuolleena, piti häntä pystyssä tänä kauheana yönä, jolloin tähdetkin ikäänkuin vavisten ihmisten väkivaltaisille töille piiloittivat tuikkavan valonsa pilvien verhoon.

XI.

Se aika oli ohitse, jolloin vastenmielisyys ja inho kenraali Demidoffia kohtaan hänen julman käytöksensä johdosta Vaasan kaupungin ryöstössä oli yleisössä niin hereillä, että eräistä tanssiaisista Turussa koko seurue hänen saapuessaan poistui. Mutta ajat olivat muuttuneet, ja kenraalin loistava ja vieraanvarainen talo oli saanut vetovoiman, jota ei kuka hyvänsä voinut vastustaa. Isäntä oli harras musiikinystävä, soitti mestarillisesti viulua ja kokosi kernaasti ympärilleen henkilöitä, joilla oli samaa taipumusta. Hänen soitannollisissa iltamissaan olikin lukuisasti vieraita; siellä oli puhelu niin iloista ja vilkasta, siellä seurusteleminen niin kohteliasta ja leikkilistä.

Näin oli laita eräänä maaliskuun iltanakin 1813, jolloin kenraalin kirkkaasti valaistujen akkunain ulkopuolelle kokoontunut utelias ihmisjoukko unhoitti lumipyryn ja vinhan tuulen saadakseen kuulla ja nähdä edes vähänkin, mitä tuossa paljon puhutussa asunnossa tapahtui.

"Hauskaa kait mahtaa taas olla tänä iltana venäläisen kenraalin luona", virkkoi muudan lihava karvari. "Kirottu olkoon se hetki, jona nuo moskovalaiset roistot pääsivät meidän herroiksemme, sillä

oma nahka ei enään mene kaupaksi, sitten kun Venäjän vuodat tulivat käytäntöön. Hyi! niiden pahaa hajua!"

"Karvari vaari", nauroi eräs kalpea ja laiha räätäli, "enpä todellakaan luule sinun nenäsi olevan liioin turmeltuneen. Mitä taas sinun *omaan nahkaasi* tulee, niin ei liene syytä sitä myytäväksi tarjota, pikemmin voisi silloin silvankaupalla onnistua."

Yleinen nauru palkitsi sukkeluuden, jota seurasi tuima sanasota. Karvari syytti räätälin vääritelleen sanainsa merkityksen ja räätäli taas puolusti innokkaasti itseänsä.

"Älkäätki toki, hyvät ystävät", sanoi muudan pienenlanta porvari välittäen, "paavin parrasta ei ansaitse riidellä, sillä jos luonto on varustanut Nuutti karvarin hienommalla nenällä ja vähemmän terävällä kielellä kuin Lauri räätälin, niin tulee kuitenkin elää rauhassa toistensa kanssa."

"Siinä kohden olette oikeassa", vastasi räätäli sukkelasti. — "Muutetaan sentähden puheaine. Luuletteko kenraalin mamselin olevan mukana tuossa hienossa seurassa tänä iltana?"

"Sitä en usko", vastasi joukosta eräs vaimo, jolla oli yleensä paremmat tiedot kuin muilla, "tyttö parka, kaiket päivät kuuluu hän istuvan huoneessaan surren kadotettua sulhaistaan."

"No, lohduttaahan kenraali häntä kyllin", sanoi joku.

"Lohduttaa! Kaunista lohdutusta todellakin, hän joka ei salli hänen mennä Jumalan huoneeseen ilman vartijoita."

"Mutta välimmiten kohtelee hän häntä kuin kuningatarta", väitti joku toinen.

"Sano ennemmin kuin kurjinta orjaansa", virkkoi eräs nuori tyttö innokkaasti, "ja kaikki tämä sentähden ett'ei hän myönnä kenraalin inhoittaviin toiveisiin."

"Kuinka tänä iltana on kylmä!" sanoi muudan vanha rouva, maustenkauppias, "jokainen tuulenpuuska käy oikein läpi ruumiin."

"Ja kumminkin täytyy teidänkin seistä täällä ulkona niinkuin kaikkien muittenkin", puuttui eräs turkkuri puheeseen, "vaan niinhän se on, muoriseni, ajat ovat köyhät uutisista siitä päivin kun keisari Aleksander viime vuonna kävi meitä tervehtimässä, — mutta kas, kas, nyt tulee kenraali keskelle lattiaa ja puhuu — vieraat asettuvat riveihin ympärille lasit käsissä — kenraali kohoittaa omaansa. Saas tästä! — Kuinka halukkaasti kaikki maistelevat juomaa! — — kenraalin viinikellari kuuluu olevan hyvä — hohoi, kellä olisi se!"

Kenraali Demidoff piti todellakin puheen. Erään hiljan lopetetun musiikkikappaleen johdosta esitti hän maljan musiikille ja erittäin sen harjoittajille tässä kokoontuneessa piirissä. Hän puhui tulisesti ja sattuvasti ja jakeli runsaasti hienoja imarruksia, joita ei kukaan voinut erittäin omistaa itselleen, mutta tavallaan koskettivat ne kumminkin jokaista.

Puheen jälkeen otti hän cremonalaisen viulunsa ja viritettyään sen hän aloitti. Yhä korkeimmissa ja avarammassa piireissä virtailivat sävelten aallot ristiriitaisina, vuoroin raivoavina, vuoroin vaikeroivina. Kenraali käytti joutaan hurmaavan hyvästi, hänen soittonsa ihastutti ja valtasi vieraat, jokainen hermo oli jännitetty. Vähitellen muuttuivat kuitenkin säveleet pitkävetisemmiksi, vienoiksi, suloisiksi. Tuntui kuin olisi hän soitossaan tahtonut kertoa elämänsä sadun, lapsuuden huolettomat iloiset päivät, jotka olivat vierineet kuin hiljainen keväturo, kunnes elon pauhaava meri ja himojen ja eksytysten kuohut olivat raivonneet ja haudanneet sydämen rauhan ja lapsuuden onnen.

Samoin kuin halpa paimenpoika muinen harppunsa soitolla lievitti onnettoman kuninkaan tuskia, samoin oli musiikilla joskus ihmeellinen voima syyttää valoa kenraalin synkkään sieluun, valoa, jota joka ihminen, vaikka olisi miten langennut, joskus tuntee, kun viattomuuden muisto ja salainen halu jonkin paremman, aatteellisemmän perään valtaa hänet.

Tämä harvinainen, lohduttava tunne sai kenraalin unohtamaan kaikki miellyttämisen tuumat, mutta kun kappale oli lopussa, oli samassa kaikki tuo hyväkin paennut.

Veikisteleväisesti antoi hän jousen vielä hetken levätä viulun kielillä, sitten katsahti hän äkkiä ylös, ikäänkuin olisi hän tahtonut huudahtaa kuin Augustus: "taputtakaa käsiänne!"

Moinen huudahdus olisi kumminkin ollut kokonaan tarpeeton, sillä ihastus hänen ympärillään oli kyllin suuri tyydyttääkseen hänen kevytmielisyyttään.

"Kuinka herttainen isäntä meillä on", sanoi eräs nuori tyttö toiselle, tarttuen hänen käsivarteensa ja vieden hänet syvään akkunankomeroon, jonka tiheät uutimet kätkivät heidät kaikkien silmäyksiltä.

"Niin luulevat useimmat", vastasi puhuteltu, "ja oikein on hauska nähdä miten kaikki ovat nöyriä ja kohteliaita, mutta, Maria, kaikkea tätä täytyy minun melkein halveksia tietäessäni mimmainen kenraali Demidoff on tuon hienon kohteliaan naamarin takana, jolla hän peittää halpaa mieltään."

"Etkä sinäkään, Kristiina, ole laimiinlyönyt kunnioittaa häntä läsnäolollasi", virkkoi Maria Renkrona hiukan ivallisesti.

"Se on ensimmäinen kerta, kun olen antanut naisellisen uteliaisuuteni vietellä itseni tähän tekoon, mutta se on oleva myöskin viimeinen. Minä toivoin näet saavani tänä iltana nähdä sen nuoren tytön, joka on kenraalin talossa, mutta minä olen erehtynyt."

"Hän ei ole tavallisesti koskaan näkyvässä, niin hyvin kuin minä tiedän. Demidoffilla, joka on mustasukkainen kuin Othello, ei olisi suinkaan rauhaa, jos hän soisi hänelle tuon huvituksen, — mutta minua ihmetyttää että sinuakin, Kristiina, huvittaa tämä salaperäinen olento, jota kaikki niin mielellään tahtoisivat, mutta harvoin saavat nähdä."

"Mitäpä meillä naisilla muuta onkaan työnä kuin ihmetellä, kieliä ja laverrella kuin papukajjat, kun vähänkin on aihetta", vastasi Kristiina Lagerhjelm katkerasti. — "Vaan jos olisin mies, tempaisisin minä hänet kiusaajansa kynsistä!"

"Isäni sanoo", virkkoi neiti Renkrona, "että moni muu haluaisi tehdä samoin, mutta että semmoinen askel olisi ylen vaarallinen, kun valloittajamme katselevat meitä vielä epäluulolla. Yritys erästä maamme korkeimpia sotilaspäällikköjä vastaan voisi sentähden helposti saada arveluttavan selityksen."

"Pelkkää arkuutta ja tyhjänpelkoa", keskeytti hänet Kristiina vilkkaasti. "Sanon vielä kerran: jos minä olisin mies!"

"Jos sinä, romantisuuden edustaja, olisit mies", huokasi neiti Renkrona hymyillen, "kadehtisin minä todellakin tuota tuntematonta kaunotarta."

"Sopimatonta pilaa, Maria! — Mutta tule", sanoi hän, "tule! Tämä piilopaikka ei ole sinua varten, joka odotat tulevasi pyydytyksi tanssiin."

Molemmat naiset lopettivat hiljaisen puheensa, lähtivät pois, ja pian sen jälkeen liitelivät he kumpikin soreassa minuettitanssissa. — — — "Mitä arvelette te maan asemasta?" kysyi muudan herra, jonka sanottiin salaisuudessa lämpimästi kannattaneen Anjalanliittoa, eräältä hovioikeuden-jäseneltä.

Tämä käänsihe säikähtäen ympäri.

"Vaiti, vaiti", kuiskasi hän, "seinillä on korvat! Minun sydämeni on kiinnettynyt Ruotsiin, ja surulla ajattelen minä nuorta vesaamme Suomea, joka vieraasen maanlaatuun istutettuna pian on sortuva, kun sen juuret väkivaltaisesti temmaistiin emämaasta irti."

"Suomi ei ole konsaan sortuva", sanoi toinen luottamuksella. "Onhan meillä oma uskonto, omat perustusla'it, joihin turvaamme. Jos emäjuuri ei ole turmeltunut, ei vesa istutuksesta pode, päin vastoin kasvaa se joskus paremmin ja voimakkaammin ja pian versoo siitä uusia juuria, jotka yksimielisen isänmaanrakkauden elvyttäminä luovat puulle entistä jalomman kauneuden."

"Haaveksija, älköön uskonne joutuko häpeään! — mutta — kenraali Demidoff soittaa taas!"

Näin huvittelihe seura vuoroin puhelemisella, tanssilla ja soitolla, sillä aikaa kun rahvas ulkopuolella teki huomioitaan ja laski kokkapuheita, jotka kumminkin ajan pitkään kävivät ikäviksi. Siltä tuntui se ainakin Berndt Wilhelm Tåklinikistä, tuosta nuoresta miehestä, jonka lukija hätäisesti oppi tuntemaan kauppapuodissa, jossa Anna Mörck palvelijansa kanssa kerran kävi. Hän poistui sentähden hitaasti ja ohjasi kulkunsa niin kutsutulle "postikonttorinkadulle", jolle Annan akkuna antoi, ja syvissä ajatuksissa käveli hän siellä kauan edes takaisin.

Hänen haaveksiva luonteensa ja kiihoittunut mielikuvituksensa eivät juuri soveltuneet siihen käytännölliseen toimeen, johon hän enemmän pakosta kuin taipumuksesta oli antautunut. Kun köyhillä vanhemmilla ei ollut varoja kustantaa poikaa lukutielle, oli hänen täytynyt hankkia leipänsä vanhemman veljensä apulaisena, joka monien vastuksien perästä oli onnistunut kohoamaan porvarin ja kauppiaan arvoon ja kunniaan kaupungissa.

Vaikka veli oli karsea ja luja mies, oli hän erinomaisen kärsivällinen Berndt Wilhelm suhteen, salli hänen käydä omaa tietään ja tyydyttää lukuhaluaan. Tämän lempirunoilija oli Creutz, jonka "Atis ja Camilla" nimisen runoelman hän taisi ulkoa. — Ei ollut kumma että Anna Mörckin onneton kohtalo vaikutti syvästi hänen mielikuvitukseensa, joka nuuskanelikkojen, kapakalan ja pippurin vaiheella liiteli ympäröivästä todellisuudesta niin suuresti eriävällä alalla, semminkin kun tytön ulkomuoto erittäin

liikutti häntä, kuten kaikkia muitakin, jotka hänet näkivät.

Niin vähän kuin Anna itse tahtoikin tulla tunnetuksi, niin vähän kuin kenraali Demidoff sitä tarkoitti, oli juuri vankeus, jossa hän häntä piti, omiaan kiinnittämään huomiota häneen. Yleisesti puhuttiin miten kenraali toisella kertaa antoi hänelle ylen kyllin kalliita lahjoja ja makasi hänen jalkainsa juuressa ja miten hän taas toisen kerran räökkäsi häntä hurjemmin kuin itämainen hirmuvaltias saadakseen hänet uskottomasti luopumaan rakkaudestaan. Yleisesti siitä puhuttiin, ja ainoastaan pelko esti säälin muuttumasta toiminnaksi.

Tätä onnetonta asian laitaa ajatteli Tåklin ajattelemistaan kävellessään pimeällä kadulla.

"Onko siveellinen pelkurimaisuus todellakin niin suuri, ettei kukaan tohdi nostaa kättään oikean asian puolesta!" sanoi hän itseksensä.

Äkkiä seisahti hän. Uusi aate heräsi hänessä salaman nopeudella. Eikö hänessä sitten ollut miestä ruveta tuon yksinäisen, turvattoman tytön suojelijaksi, eikö hän voisi tehdä mitä muut eivät tohtineet, riistää tirannilta hänen uhrinsa? Hänen täytyi ja hän tahtoi koettaa, vaikka taivas ja maa nousisivat vastaan, — mutta salaisuudessa, huomiota herättämättä piti sen tapahtua voidakseen onnistua.

Hän mitteli katseellaan välimatkaa Annan akkunasta maahan. Kenties saattaisi helposti hinata itsensä nuoraa myöten noin vähäpätöisestä korkeudesta alas; olihan hän ennenkin kuullut semmoisesta puhuttavan. Toinen ehdotus toisen perästä syntyi hänen aivoissaan, mutta vihdoinkin selkeni hänelle kaikki siihen määrään, ett'ei hän aluksi voisi muuta tehdä kuin odottaa sopivaa tilaisuutta päästäkseen yhteyteen neiti Mörckin kanssa, voittaakseen hänen luottamuksensa ja saadaksensa hänen suostumuksensa aikeellensa. Täytyisiköhän tuota tilaisuutta odottaa kauankin? Hänessä paloi jalo innostus. Haaveksivaisesta puotisankarista oli tullut toiminnan mies.

XII.

Heleänkirkkaalta taivaalta paistoi aurinko ihmisjoukkoihin, jotka jalkaisin ja hevosilla läheltä ja kaukaa virtailivat Turkuun tavanmukaisille kesämarkkinoille, kesäkuun 18 päivänä. Ajan ja muiston virtaan olivat katolinopin kanssa vajonneet ne suurenmoiset juhlallisuudet, joita keskiajalla tänä päivänä oli vietetty muistoksi Henrik piispan luiden siirtämisestä Nousiaisista Suomen kirkollisessa suhteessa etevimpään kaupunkiin, vähittäin olivat ne muuttuneet maalliseksi, iloiseksi kansanjuhlaksi, jonka ohessa harjoitettiin vilkasta kauppaa. Vaikka voitonhalu jo aikaisin oli päässyt vallalle noissa entisissä uskonnollisissa juhlissa, oli kumminkin vakaamielisyttä katumuksen tekijöissä, jotka kaikilta puolin maata riensivät palvelemaan suojeluspyhänsä maallisia jäännöksiä ja saamaan synninpäästön. Kun nyt sitävastoin ainoastaan aineellinen voitto ja nautinnontoivo olivat pääsyynä näihin kansankokouksiin, vallitsi niissä tietysti kokonaan erilainen henki.

Edellisenä päivänä oli jo rahvasta alkanut kokoontua ja yhä edelleen olivat tiet täpötäynnä ihmisiä, jotka pyrkivät samaan päämäärään. Hevonen, joskus mainiota Hämeen tahi Karjalan rotua, juosta karitteli kirjaviiden rattaiden edessä, joilla varakas talollisenpoika istui nainen sylissä ja kohoitti ylpeästi piiskaa kädessään, toiset köyhemmät antoivat taas laihojen kaakkiensa kulkea omaa menoaan. Tosin ei mikään höyrylaiva vielä muutamaan vuosikymmeneen ollut kuljettava kaupanhaluisia markkinamiehiä, mutta sen sijaan näkyi sumppuveiteitä ja kaikenmoisia aluksia liitelevän Aurajoen harmaankeltaisella veden pinnalla, joita sitten kiinnitettiin matalaan rantaan. Sekä veneiden luona, että tuomiokirkonkoneilla kävi kauppa täydellä vauhdilla, ja viimeksimainitusta paikasta kuului hälinä selvästi Anna Mörckin huoneisiin, kenraali Demidoffin asunnossa.

Tämä hälinä oli Briitta muorista erittäin viehättävää; tuontuostakin lakkasi hän lukemasta "Hengellisiä kyyhkysääniä" miettiäkseen mitä se ja se tavara maksaisi ja katsoakseen ulos akkunasta.

Vihdoin pani hän kirjan pois luotaan ja virkkoi:

"On synty ja häpeä lukea semmoisen hurskaan miehen kirjaa, kun ajatukset kumminkin lentävät kuin sukkula kankaassa ympäri markkinoita. Sielun vihollisen juonia se on, ei muuta. Jumala paratkoon! tahi saattaa minulle käydä niinkuin ylpeälle kartanonherralta ennen Kokemäellä — — —"

Brigitta keskeytti puheensa. "Kuinkas hänelle kävi?" sanoi Anna ystävällisesti kehoittaen.

"Näinhän se kävi", vastasi Brigitta, joka oli lempiaineessaan, "että kun hän kerran matkusti komeissa

vaunuissaan sen vanhan ladon ohitse, jossa pyhän Henrikin sanotaan saarnanneen kristinoppia Suomalaisille, käski hän pysäyttää hevoset, astuttuaan alas vaunuista potkaisi hän jalallaan lahonneita hirssiä, noitui ja kiroili rahvaan uskoa, joka ei sallinut hänen hävittää tiluksiltaan tuota rappeutunutta hökkeliä. Niin hän teki, mutta siitä hetkestä rampeutui jumalattoman miehen jalat koko hänen elinajaksensa."

"Näyttää siltä", sanoi Anna hymyillen, "kuin et sinä oikein hyvin viihtyisi tänä päivänä minun kanssani, kuuntelethan sinä niin rauhattomasti jokaista ääntä, joka markkinoiden hälinästä ja räyhystä tunkee tänne sisään."

Brigitta myönsi mielellään haluavansa tietää, kuinka paljon mikin maksaisi. Hän tiesi sitä paitsi siellä olevan paljon nähtävää ja kuultavaa, josta hän ei tahtois jättää osattomaksi.

"Brigitta parka", huudahti Anna sääliväisesti, "sinä olet ruvennut vangiksi minun tähteni! Kumminkin voin ilahduttaa sinua sillä tiedolla, että kenraali eilen kysyi haluttiko minua mennä tänään markkinoille."

"Ja te vastasitte?" kysyi Brigitta uteliaasti.

"Minä vastasin tahtovani ajatella asiaa."

"Olette kenties kumminkin päättänyt mennä?"

"En ole päättänyt mitään, kaikki tuntuu minusta niin yhdentekevältä. Älä kuitenkaan, hyvä Briitta, näytä noin alakuloiselta, sillä jos se todellakin sinua haluttaa, tulen minä mielelläni. Anna vaan tieto vahdille, niin lähdetään."

Nuo viimeiset sanat, jotka herättivät niin katkeria muistoja, saivat uskollisen palvelijan miettimään.

"Älkää huoliko vanhan eukon hupatuksista, Anna, eihän minulla oikeastaan ole markkinoilla mitään tekemistä", sanoi hän ja avasi jälleen vanhan Kolmodinin hartauskirjan huomaamatta kumminkaan, että se oli ylös alaisin hänen kädessään.

Anna ei kumminkaan jäänyt jalomielisyydessä ystävästään jäljelle, vaan alkoi suostutella häntä, sillä onnellisella seurauksella, että Brigitta pian jälleen reipastui ja riensi valmistamaan lähtöä.

Tultuaan pihalle näkivät Anna ja Brigitta turvallisuusvahtinsa lisätyksi kahdella kasakalla, jotka piikit paljastettuina äreän näköisinä valmistihevat astumaan tuon pienen matkueen etupäässä "raivatakseen tietä väentungoksen läpitse", kuten sanottiin. Kalpeana ja hämmästyneenä katsoi Anna Brigittaa, joka katuen ja kyyneleet silmissä hiljaa rukoili häntä kääntymään takaisin eikä tarpeettomasti panemaan itseään alttiiksi tuolle uudelle kujeelle. Mutta tyttö oli jo vivahdukselta nähnyt kenraalin väijyvän katseen akkunassa, ja hänessä paisui uhka. Hänelle ei hän koskaan tahtonut osoittaa nöyryvänsä! Kohoittaen ylpeästi päätään antoi hän kasakoille merkin, että lähtisivät ja seurasi sitten perässä enemmän mestauspaikalle vietävän vangin kuin huvitteleimaan lähtevän kaunottaren näköisenä.

Brigitan tähden oli hän päättänyt lähteä markkinoille, mutta pian miellyttivät ne häntä itseäänkin.

Tuolla näkyivät Säskylän talonpojat valkeissa mekoissaan kaupittelevan paikkakunnan kuuluja myllynkiviä, tuolla tasaisia seutujaan ja jokeaan kehuva Kokemäen-mies lohi- ja siikapönttönsä vieressä. Täällä seisoj köyhä Kankaanpään ukko pitkien häkkikarryjensä vieressä kärsivällisesti odotellen ostajaa ruojuillensa ja pieksuillensa, täällä myös valkotukkainen, jöro Hämeen mies ylistellen viimekesäisiä pellaviaan. Viipurin rinkiä Porista — kuten vilpittömästi ilmoitettiin — sekä muita leipomataidon tuotteita loisti sinisissä ja punaisissa arkuissa. Siellä täällä oli taidokkaasti tehtyjä puuastioita Uudenkaupungin tienoilta. Naantalien hupaisat eukot kävelivät ympäri myyden omia sekä miestensä kutomia sukkia, eikä Rauman pitsinnypeltäjätäkään lyöneet laimiin luetella pitsiensä nimiä ja kertoa, miten heidän taitonsa luki alkunsa luostarin ajoilta.

Anna seisahtui katselemaan pitsejä, jotka olivat todellakin hienoja. Vaikk'ei hän ymmärtänyt arvostella niitä niin korkealle kuin hänen niihin ihastunut palvelijansa, käsitti hän kumminkin voivansa antaa tälle mieluisen markkinalahjan; pitihän Brigitta niin paljon kauniista otsikoista. Hän osti niitä sentähden muutaman hänelle ja mittautti sitten itselleen useampia kyynäriä kapeampaa pitsiä, maksoi ne runsaasti ja oli iloinen voidessaan tehdä jollekulle palveluksen.

Anna oli juuri sulkenut kukkaronsa ja aikoi lähteä eteenpäin, kun ympärillä seisovien kauhea huuto houkutteli hänet kääntymään. Hän näki silloin kaksi ihmisolentoa, jotka punaisissa housuissa ja takeissa, kulkusilla ja kultasilla nauhoilla koristettuna, kävelivät korkeilla puujaloilla rahvaan päitten yläpuolella. Väliin pysähtyivät he katoille lepäämään ja tekivät siellä kaikenmoisia hyppäyksiä. Keveine liikkeineen ja tavattomine pukuineen näyttivät he tuossa ylhäisessä asemassaan haaveellisilta ja

säilyttivät kokemattomia maalaisia. Ei kukaan tiennyt niiden olevan erästä nuorallatanssija-seuraa, joka edellisestä päivästä alkaen oli vierailut Turussa ja Luostarinmäen suuressa puistossa näytteli temppelejä.

Kellojen vaihto keskeytyi, maalaiset soittoniekat lakkasivat vinguttamasta sirmaskoitaan, ja tuon tuostakin huudettiin:

"Se on itse pahalainen eikä kukaan muu! Pahalainen ja hänen muorinsa!
Voi näitä aikoja!"

"Mikä yksinkertaisuus!" huusi perin viisaan näköisenä muudan punakka, harteva kaupusakka kädet puuskassa. "Kylläpä näkyy, että te, maalaisserkut, olette paljon nähnyt maailmasta, kun olette osaa eroittaa manalan asukkaita komeljanteista. Olisi todellakin häpeä minulle sekä muille kaupunkilaisille, jos olisimme yhtä tuhmia kuin te."

Hänen sanoillaan oli vaikutus. Pelko muuttui riemuksi ja ilo levisi pian ympäri.

Briitta muori sylkäisi salaa eteensä, ettei mikään paha tarttuisi häneen ja Annaan, mutta hän pelkäsi kumminkin seisoa niin lähellä noita "ulkomaan narreja", jonkatähden hän pyysi että jatkettaisiin kävelemistä. Annakin oli samaa mieltä ja molemmat naiset ohjasivat nyt kulkunsa Uudelle torille, joka siihen aikaan erosi paljon siitä, mikä se meidän päivinä on.

Se oli pieni ja kaita ja molemmin puolin ympäröivät sitä kaksinkertaiset varastohuoneet ja kasakkain tallit. Keskellä seisoivat häpeäpaalu, jossa rikolliset saivat kärsiä rangaistustaan, ja vähän matkan päässä siitä oli kookas, rautasatulalla varustettu puuhevonen. Tätäkin käytettiin huokeammassa rikosasioissa, ja rikoksen suuruuden mukaan täytyi syytetyn silloin istua tunti tahi useampikin tuossa sangen epämukavassa asennossa. Nytkin istui muudan päihtynyt mies puristettuna mainittuun rautasatulaan. Turhaan koetti hän käsin ja jaloin päästäytyä irti, naurunhohotuksella palkitsi vaan rahvas hänen ponnistuksiaan ja vartioitseva poliisimies piiskanlyönnillä.

Tämä inhoittava näky oli arvollinen vastakohta hevosmarkkinoille, joita tällä torilla kaikkine raakuuksineen vietettiin. Nuo jalot eläimet, jotka melkein kaikissa ilmanaloissa ovat tulleet ihmisen välttämättömimmiksi seuraajiksi, saivat näet täällä kärsiä omavaltaisten isäntäinsä suurinta julmuutta. Ihmisyyttä ja osanottavaisuutta ei riittänyt näille olennoille, joiden huokauksille niin harva kuroittaa korvaansa.

Brigitta oli usein käynyt markkinoilla ja oli tottunut niin hyvin yhteen kuin toiseenkin, mutta Annaa liikutti kovasti tuo julmuus, jota hänen täytyi nähdä.

"Miksi olet tuonut minut tänne, Briitta muori?" sanoi hän. "Palatkaamme kaikkiin mokomin takaisin! Vanhurskas taivas, kaikkialla vaan väkevempi sortaa heikompa! — Lähtekäämme kotiin, *kotiin*", toisti hän katkerasti, "vankeuteemme!"

Brigitta ei ollut hidas seuraamaan rakkaansa tahtoa. "Tehdään niin", sanoi hän, "jos teitä se haluttaa. En luullut teitä, rakas lapsi, niin heikoksi, te, joka aina olette niin luja ja urhoollinen."

"Luja ja urhoollinen silloin, kun minun on taisteltava kunniani puolesta", vastasi Anna, "mutta muuten heikko kuin horjuva lapsi, joka astuu ensimmäisiä askeleitaan ilman äidin johdattavaa kättä."

"Te ajattelette turhia, Anna", sanoi Brigitta lohduttaen. "Te olette voitettu, vaan olette vielä kerran voitettava."

"Lakkaamaton sota heikontaa voimat, ja vilheä pimeys, joka peittää tulevaisuuden, tekee elämän toivottomaksi. — Katsos Brigitta, tuolta kaukaa näkyy Turun linna. Kuinka erilaisia muistoja se säilyttää! Usein muistelen tuota onnetonta Erik kuningasta, jonka veljen viha sulki tornikamariiniin. Eroitetuna kaikesta, mikä hänellä oli kallista maailmassa, vietti hän täällä lakkaamattomissa omantunnonvaikeissa synkkää elämää ja sai väkivaltaisen kuoleman — ja kumminkin saattaa löytyä kovempi kohtalo kuin hänen, jotakin vielä hirveämpää kuin moinen kuolo."

Hehkuva puna poltti Annan kasvoja ja hänen kauas siintävälle taivaanrannalle tuijottavassa katseessaan asui katkera tuska ja riuduttava kaipaus.

Brigitta koetti kuten ainakin lohdutella, mutta se ei näyttänyt tällä kertaa pystyvän Annaan, jonkatähden puheleminen vähitellen lakkasi. Äänettöminä toistensa rinnalla saapuivat he vihdoinkin linnan kadun päähän ja tulivat kapealle sillalle, joka vei Aurajoen ylitse. Mutta kun tämä oli ainoa kohta, joka välitti liikettä kaupungin molempain osain välillä, oli siinä suuri väentungos; kukaan ei päässyt edes eikä takaisin.

Äkkiä tunsivat Anna jonkun tarttuvan käteensä ja sievittävän siihen hiljaa kirjelaipun, samassa poistui

tuntematon mies hänen luotaan, tehden hänelle silmillään salaisen merkin.

Vavistus kävi Annan hentoisen olennon läpitse, mutta hänessä oli kyllin mielenlujuutta kätkeäkseen kirjeensä hameen poimuihin, samalla kun hän loi vahtimiehiin aran katseen. Nämä eivät olleet kuitenkaan huomanneet mitään. Kasakat raivasivat tietä piikeillään, ja molemmat palvelijat autoivat heitä kovalla huudolla, josta seurasi, että Anna pian eheänä pääsi tuomiokirkon torille.

Hän palasi kotiin ja tuo pieni kirjelappu, joka oli hänelle kuin kallis odottamaton tervehdys ulkomaailmasta, lepäsi huolellisesti salattuna liki hänen rauhattomasti kyselevää sydäntään.

XIII.

"Teillä on ollut hauska kävelyretki, pitkästä viipymisestä päättäen?" virkkoi kenraali Demidoff Annalle, varrottuaan häntä pienessä somassa kapinetissa, joka oli Annan kamarin vieressä.

"Varsin hauska, herra kenraali!" vastasi tyttö ja kiiruhti kumartaen hänen ohitsensa, mutta kenraali laski kätensä hänen käsivarrelleen:

"Ei mitään hätää, kaunokaiseni, joku silmänräpäys tulee teidän lahjoittaa minullekin palkitaksenne siten minulle tämän huvituksen, jonka teille olin valmistanut."

"En tiedä miten voisin teille tehdä palvelusta, kun taitoni on niin vähäinen", vastasi Anna.

"Vähäinen!" huudahti kenraali halveksivaisesti hymyillen. "Ainoastaan teeskenteleväisen naisen huulet voivat lausua tuommoista."

"Teeskentelystä ei teidän pitäisi minua syyttää, sillä minä en ole koskaan sanonut muuta, kuin mitä todellakin ajattelen — — —"

"No, no, kaunis viholliseni", keskeytti kenraali hänet vilkkaasti, "tehkää minulle kerrankin hiukan oikeutta, ja minä unohdan, mikä uppiniskainen pikku olento te olette ollut. Voitteko uskoa, Annushka, että minä eilen lahjoitin tuhat vahakynttilää pyhälle Vladimirin madonnalle teidän tähtenne!"

"Minun tähteni", toisti tyttö.

"Niin, ja minun nimenomaisen tahtoni mukaan", jatkoi kenraali, "pitää nämä kynttilät poltettaman kaksittain yöt päivät tuon ihmeitä tekevän edestärukoilijan loistavan pään yläpuolella. Hänen suosionsa luottaen olen minä rukoillut, että hän pehmittäisi teidän kivikovan sydämenne minun rakkaudelleni."

"Älkää herjatko, kenraali!" sanoi Anna ankarasti, "sillä kun synnilliselle, saastaiselle himolle rukoillaan taivaan apua, saadaan rangaistus vaan ei rukouksen kuulemista."

"Pyhän Nikolain parran nimessä, te näytätte niin totisen naaman kuin luostarin abbedissa! Katsokaas, ystäväni, jos ei madonna mielisikään kuulla rukouksiani, olen minä mies puolestani, enkä tarvitse häntä. Ymmärrättehän?"

Kenraali nauroi pilkallisesti.

"Te ette vastaa, kaunokaiseni!" sanoi hän uhkaavalla, käheällä äänellä.
"Näinkö orja tottelee herraansa?"

"Minulla ei ole mitään vastaamista", sanoi Anna hiljaisesti. "En voi vastata siihen, jonka tiedätte niin syvästi loukkaavan minua. Muuten olen vapaa, enkä mikään orja — — —"

"Näinkö te rohkenette vastata minulle, näinkö kiitollisuus puhkee ilmi!"

Ja hän löi häntä tuimasti korvalle, kerran, kahdesti, kolmesti niin, että hieno iho leimahti purppuralle. Annan silmät iskivät tulta ja hänen korvansa soivat ja humisivat. Vaivoin saattoi hän hillitä sitä häpeää ja mielenkiikkaa, jota hän tästä ansaitsemattomasta kohtelusta tuns; hän peräytyi askeleen ja virkkoi hengähtämättä: "Kenraali, jo riittää täksi kertaa!" Kenraalin kohoitettu käsi vaipui alas.

Oli omituista, mikä voima tuolla heikolla tytöllä oli tämän väkevän intohimoisen miehen ylitse, joka juuri hänen vastahakoisuutensa tähden väsymättä koetti voittaa hänen suosiotaan. Salataksaan

katumuksen tunnetta, joka hiipi hänen sydämeensä, sanoi hän törkeästi:

"Vähää kanteleen lirytystä, niin on kaikki jälleen hyvin välillämme. Olkaa niin hyvä, Anna, ja noutakaa soitin — tahi odottakaa! Ivan voi pyytää sen palvelijaltanne."

Kenraali soitti ja hovimestari riensi täyttämään hänen käskyään. Se oli sama kantele, jonka Mustofin kerran oli Annalle lahjoittanut ja edesmenneen ystävänsä kalliina muistona oli tämä sitä huolellisesti säilyttänyt. Ainoastaan sininen silkkinauha, joka siihen oli kiinnitetty ja johon oli hopealla kirjailtu sana "*Rakkaudesta*" oli valjennut ja tahraantunut kyynelistä. Annan silmät kääntyivät siihen ottaessaan kanteletta Ivanin kädestä ja hänen sydämensä heltyi.

"Älkää pakoittako minua soittamaan tänä päivänä", sanoi hän rukoellen kenraalille, "minä en luule voivani sitä nyt tehdä."

Nähdessään hänen mielenliikutuksensa, heräsi kenraalin mustasukkaisuus, hän tempaisi kanteleen tyttöltä, paiskasi sen lattiaan ja polki jaloillaan sen muruiksi.

Surren raa'an kohtelun alaiseksi joutunutta rakasta kantelettaan, rohkeni Anna uhalla lähteä huoneesensa, jossa hän tuokioksi antautui hillitsemättömien tuskien valtaan. Hamletin kauheat sanat:

"Tyynesti kestää kurja kohtalonsa
Se jalompaako ois, tai asehella
Vastustaa tuskain myrskyävää merta
Ja lopettaa ne kerrassaan?"

muistuiivat jälleen hänen mieleensä ja tyttö paran huulilta pääsi raskaita huokauksia.

"Pakanallinen murhenäytelmä on oikeutettu päättymään itsemurhalla", oli hänen isänsä kerran lausunut, "mutta ei kristillinen, sillä pakana haki luonnollisesti kuolemaa jouduttuaan vastoinkäymisiin, mutta kristityn tulee elää todistaakseen siveydellään ja uskollaan, mitä ne maailmassa saavat aikaan."

Lapsena ollessaan ei Anna ollut tätä ymmärtänyt, vaikka se olikin kiintynyt hänen muistoonsa; nyt ajatteli hän sitä ja hengitti huokeammin, sillä lapsuudenmuistojen valoivat enkelit karkoittivat pakoon epäuskon ja toivottomuuden pimeät henget.

Kun Brigitta, jolla ei ollut aavistusta siitä mitä oli tapahtunut, tuli huoneeseen, oli hänen lemmikkinsä innokkaasti lukemassa kirjettä, jonka hän markkinapäivänä niin salaperäisellä tavalla oli saanut ja joka sisällöltään oli seuraava:

"Siveä Neito N. N.!

Säälien Teidän nuoruuttanne ja turvatonta tilaanne, sekä liikutettuna kovasta kohtelusta, jonka alaiseksi olette joutunut, rohkenen näillä rivillä kysyä, saisinko koettaa vapauttaa Teitä. Jos vastauksenne on myöntävä, pyydän Teidän hyväntahtoisesti antamaan siitä minulle tiedon huomisaamuna klo 6, jolloin tulen akkunanne alle postikonttorin kadulle.

Outo mutta nöyrä palvelijanne

Berndt
Wilhelm
Tåklin,
kauppias."

Kamarissa oli niin hiljaista että lesiäisen nakutus kuului ovenlaudoituksesta yhtä selvästi kuin vasaran kalske pajassa. Anna ei tahtonut voida käsittää, että kukaan ajatteli häntä, että kukaan sääli hänen onnettomuuttaan. Hän luki kirjeen toistamiseen, mutta ei voinut toiseksi selittää sen tarkoitusta.

"Iloitse, Briitta muori!" huudahti hän puristaen uskollisen palvelijan käsiä, "iloitse, eräs tuntematon, mutta jalosydäminen mies tarjoutuu pelastamaan minua tästä tuskan ja sorron tilasta. Mitä sanot sinä hänen ehdoituksestaan?"

Mutta Brigittaa arvelutti. Hän oli liian usein saanut kärsiä herkkäuskoisuudestaan ja tahtoi nyt vakaasti ajatella asiaa. Lopuksi sanoi hän:

"Ei suuret sanat suuta repäise! Kuka tietää, jos olette joutunut narrin käsiin, joka houkuttelee teitä vielä pahempaan paulaan kuin tämä — — —"

"Pahempaan! älä puhu niin", keskeytti hänet tyttö. "Voidakseni elää tulee minun uskoa hyvää ihmisistä. — Kenraali Demidoff on tosin myrkyttänyt minun elämäni, mutta kaikki eivät voi teeskennellä ja pettää kuin hän. Tätäkään vierasta en minä saata epäillä, sillä hänen kirjeensä on niin

yksinkertainen, ettei siihen ole antanut aihetta muu kuin todellinen myötätuntoisuus, se on liian sydämellinen voidaksensa sisältää petosta."

"Säilyttäkää hyvä uskonne, lapseni, ja auttakoon teitä Jumala", sanoi Brigitta ja kuivasi etuliinannurkalla silmänsä.

Iloissaan tästä joskin ei aivan suoranaisesti myönnytyksestä kirjoitti Anna vastauksensa Täklinille:

"Hyvä Herra!

Kirjeenne olen minä vastaanottanut ja lukenut kummastuksella ja kiitollisuudella; kummastuksella, sillä minä en ole tohtinut odottaa, että kukaan pitäisi lukea semmoisesta olennosta, jonka elämä kaiketi näyttää epäiltävältä ja eriskummaiselta; kiitollisuudella taas, koska siten tarjotaan minulle mahdollisuus pelastua. Minä pidän kiinni siitä ajatuksesta kuin hukunut oljenkorresta, sillä kenraali Demidoffin talossa on asemani todellakin semmoinen, että toivon millä hinnalla hyvänsä päästä vapaaksi, ja vaikka Teidän sekä nimenne että persoonanne ovat minulle oudot, uskon kuitenkin mielelläni Teitä kunnialliseksi mieheksi, joka ainoastaan osanottavaisuudesta tahdotte ryhtyä vapauttamaan minua. Luottaen täydellisesti kunniaanne tahdon siis panna kohtaloni Teidän käteenne ja olen valmis suostumaan jokaiseen yritykseen, josta voi olla menestymisen toivo.

Edistäköön Herra teidän tuumaanne ja siunatkoon jaloa yritystänne, jota onneton tyttö aina on säilyttävä kiitollisessa muistossa.

Anna Mörck."

Monet kerrat kirjoitti Anna uudestaan tämän kirjeen, väliin tuntui se hänestä liian lavealta, väliin taas liian lyhyeltä ja puutteelliselta. Viimein antoi hän sen kelvata ei juuri sentähden, että Brigitta piti sen erinomaisena kirjoituslaadun puolesta, vaan enemmän siitä syystä, ettei hän luullut itsellään olevan muuta lisättävää.

"Teidän vastauksenne on mainiosti laadittu, Anna", sanoi palvelija päättäväisesti. "Varmaankin olisi kuulunut kauniimmalta, jos olisitte verrannut itsenne prinsessaan, joka noidutussa linnassa julman verenhimoisen lohikäärmeen vartioimana odottaa pelastavaa ritaria."

Samassa kuului kenraalin kolkutus ovelta. Hän tuli pyytämään anteeksi ja toi muassaan kullalla ja simpukankuorella koristetun kanteleen, jota hän pyysi Annan ottamaan vastaan. Hänen käytöksensä oli teeskenneltyä, kohteliasta, melkein matelevaa ja vaivoin saattoi se peittää hänessä vielä raivoavaa suuttumusta ja kiihkoa. Vaikka siitä mahdollisesti olisi voinut ratketa uusi riita, ei Anna kumminkaan voinut taipua ottamaan vastaan lahjaa, sillä hän aavisti kenraalin otaksuvan sen myönnytykseksi, että muka Mustofiniltä saatu muisto oli palkittu.

"Herra kenraali", virkkoi hän, "antakaa tuo kaunis soitin jollekulle muulle, joka paremmin kuin minä ymmärtää käsittää sen arvon. Minulle ei se sovi, yhtä vähän kuin minua haluttaa koskaan kutsua sitä omakseni."

Kenraalin silmät leimahtivat kuullessaan tämän ylpeän, hylkivän vastauksen, ja hän poistui heti luomatta tyttöön silmäystäkään.

Hitaasti kului seuraava yö. Tuontuostakin katsahti Anna komeaan, hopeaiseen pöytäkello, eikö jo aika olisi käsissä, jolloin Täklin tulisi noutamaan hänen vastaustaan.

Vihdoin löi kello kuusi. Anna avasi hiljaa akkunaa ja kurkisti kadulle, mutta ketään ei vielä näkynyt. Entä jos joku olisi huviksensa ilvehtinyt hänelle! Hän hengitti raskaasti ja kävi yhä rauhattommaksi.

Hän oli sitonut kirjeen rihmaan, jonka hän nyt antoi liukua ulos akkunasta. Sitten pyysi hän palvelijan tulemaan tähystäjäksi, sillä itse oli hän liian rauhaton ja liikutettu.

"Näetkö kenenkään tulevan, Brigitta?" sanoi hän, "tämä odotus on julmaa."

"En vielä kenenkään", vastasi puhuteltu — "mutta malttakaa, tuolta lähestyy eräs mies. Kertomuksenne mukaan on hän saman miehen näköinen, jonka näitte sillalla, vereltään vaalea ja kukoistava. Miten arasti hän katselee ympärilleen! Nyt lähestyy hän nopeasti, — hän on huomannut kirjeen — saanut sen käsiinsä. Hän lukee sitä ja näyttää tyytyväiseltä, repäisee lehden muistokirjastaan — kirjoittaa siihen jotain ja ripustaa sen jälleen rihmaan — hän poistuu. — Ihmettelenpä mitä hän kirjoittaa."

Samaa ihmetteli Annakin sydämessään ja kiiruhti saamaan siitä varmaa tietoa. Lehdellä olivat vaan

nämä rivit:

"Kahden tunnin kuluttua olen samaa tietä, jota sain vastauksenne, ilmoittava Teille enemmän.

B.W.T."

Kolme pitkää kuukautta oli Tåklin turhaan odottanut soveliasta tilaisuutta lähestyäkseen Annaa. Hän ajatteli ainoastaan tätä kutsumusta, jota täyttämään hän luuli olevansa määrätty, ja muuttui yhä enemmän hajamieliseksi ja harvapuheiseksi. Tämän huomasivat hänen iloiset kumppaninsakin ja mieltivät ja kummastelivat oliko hän rakastunut, tahi mieltikö hän jotakin valtiomullistusta, joka muuttaisi Euroopan olot, mutta Berndt Wilhelm Tåklin ei asettunut, ennenkuin hänellä oli Annan suostumus kädessään, ja silloin alkoi hän semmoisella ravakkuudella, jota hänessä tuskin olisi luullut löytyvän, tehdä tarpeellisia valmistuksia.

Siinä kirjeessä, jonka Anna kello kahdeksan löysi rihmassa riippumasta, kirjoitti hän kiitettyään ensin hänelle osoitetusta luottamuksesta, että ainoa mahdollisuus Annan päästä kenraalin hirmuvallasta hänen luulonsa mukaan oli pako, johon hän kaikin tavoin tahtoi antaa apuaan. Hän kehoitti Annaa ottamaan myötään kaikki kenraalilta saadut rahalahjat ja kalleudet, koska ne olisivat tarpeelliset hänen vastaiselle toimeentulollensa, ja vaikka hänen ylpeytensä ja kestetyt kärsimyksensä vastustivat sitä ajatusta, että hänen olisi kenraalia mistään kiittäminen, näki hän vihdoin viisaammaksi suostua siihen.

Monta pikku kirjettä vaihdettiin sittemmin Annan ja Tåklinin välillä. Pako määrättiin tapahtuvaksi tulevana sunnuntaina, jolloin Anna palvelijansa kanssa lähtisi kirkkoon, ja siten sovittiin tarpeen mukaan kaikesta.

Toivoen pian saavansa kutsua itsensä vapaaksi kesti Anna enkelin kärsivällisyydellä kaikki oikut ja loukkaukset, joilla hänen sortajansa näinä päivinä tavallista enemmän ahdisti häntä, sekä oli luja ja turvallinen viimeiseen yöhön saakka ennen pakoa, mutta silloin esti sanomaton levottomuus hänen saamasta pitkään aikaan unta silmäänsä.

"Koettakaa nukkua, hyvä lapsi", sanoi Brigitta hellästi istuutuen hänen sänkynsä viereen. "Ette tarvitse peljätä mitään, sillä minä valvon teidän luonanne, kunnes on aika valmistautua kirkkoon."

Niinkuin äiti, joka ei suo itselleen yhtään lepoa pitääksensä aran lapsensa kättä omassaan ja siten karkoittaaksensa sen mielikuvituksessa syntyvät kummitukset, niin istui uskollinen palvelija läpi yön Annan luona.

"Kas, miten hän hymyilee!" sanoi Brigitta itsekseen, kun tytön silmänluomet vihdoin vaipuivat kiinni. "Joko hän on olevinaan isänsä luona tahi käyskentelevinään Mustofinin kanssa ihanissa seuduissa, joista hän väliin uneksii — mutta minkätähden muuttuvat hänen kasvonjuonteensa, rinta kohoilee rauhattomasti, ja hän vaikeroi! Miten on laita, hyvä lapsi, sanokaa?"

Anna hypähti kiivaasti ylös ja katseli sekaisesti ympärillensä.

"Minä uneksin", virkkoi hän, "kävelleeni Mustofinin kanssa pitkin yksinäistä metsäpolkua. Oi, kuinka suloista se oli! Kuulin lintujen laulavan ja metsän humisevan kuni muinen, ja me molemmat, mekin lauloimme. Mutta silloin pimeni äkkiä kaikilla puolilla, enkä minä muuta tuntenut, kuin että olin yksinäni syvyyden partaalla ja että kenraali Demidoff riensi perässäni ottaakseen minut kiinni. Tahdoin paeta, mutta jalkani horjahti ja minä putosin hirvittävään syvyyteen. Korvissani kaikuu vielä kenraalin pilkkanauru — — —!"

"Se oli tukala uni", sanoi Brigitta pudistaen päätään, "mutta ehkäpä se ei kumminkaan ennusta mitään pahaa. — Minä luen teille, lapseni, tuon kauniin psalmin 'Jumalan suojeluksesta', josta te niin paljon pidätte, niin varmaankin rauhoitutte jälleen."

Anna nyökäytti myöntäväisesti päätään ja Briitta muori otti raamatun ja luki valoisassa kesäyössä, kunnes tasainen, säännöllinen hengitys vakuutti hänelle, että hänen herttainen lapsensa, joksi hän Annaa nimitti, oli jälleen nukkunut. Se oli suloista uinumista, jota ei pahat unet häirinneet. Kerran vaan hän avasi vielä silmänsä, loi Brigittaan kirkkaan, lempeän katseen ja sanoi:

"Mene levolle, hyvä ystävä, sillä minä en enää tunne levottomuutta enkä pelkoa. Ovathan minun allani nuo 'ikuiset kädet.' — — Hyvää yötä!"

Mutta Briitta muori ei lähtenyt levolle. Hän pysyi kuin kelpo sotamies paikallaan, ja vaikka hän joskus torkahtikin, ei se estänyt häntä rivi riviltä seuraamasta "Hengellisiä kyyhkyisiäniään", joita hän lueskeli kunnes aamurusko loi loistavan hohteensa taivaankannelle.

XIV.

Pyhäaamun rauhallisuus vallitsi seudussa. Eivät ainoastaan uutterat ihmiset levänneet töistään, vaan koko luonnossa oli sapatintyyneys, sopusoinnussa Luojan tälle päivälle määräämän tarkoituksen kanssa. Ilma oli lempeä, täynnä kukkivien sireenien ja pihlajain tuoksua ja hiljaa humisivat lehmukset vanhassa yliopiston puutarhassa.

Soitettiin jumalanpalvelukseen, ja metallin mahtavassa äänessä kaikuivat ikäänkuin nuo kiitos- ja kehoitussanat, jotka olivat piirretyt tuomiokirkon suuren kellon: "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa" ja "Pyhittäkää Herra Jumala teidän sydämissänne!"

Juhlallisesti kajahtelivat kellot tänä tyynenä aamuna, virittäen ihmissydämessä hartautta ja rauhaa. Vaikka nyt soitettiin ensimmäistä kertaa, riensivät jo rahvas ja pikku porvarit kirkkoon ennen rikkaitten ja ylhäisten tuloa ennättääkseen hankkia itselleen niin hyviä sijoja kuin heidän säätynsä salli. Sinisissä hännystakeissa, mustakantiset virsikirjat kainalossa käydä tassuttelivat jälkimmäiset arvokasten emäntäinsä kanssa, jotka kotikutoisissa, valkeissa hameissaan ja tykkimyssyissään näyttivät varsin somilta.

Avoimen akkunan luona istui Anna Mörck ja hengitti mielihyvällä lempeää kesä-ilmaa. Hän oli hyvin kalpea ja hänen yhteenpuserretut kätensä vapisivat kovasti, mutta sittenkin näytti hän tyyneltä, melkein iloiselta, eikä hänen tummissa, kirkkaissa silmissään näkynyt vivahdustakaan edellisen yön levottomuudesta ja tuskasta.

Briitta muori, joka tietysti myöskin otti osaa pakenemiseen, käveli vielä ympäri järjestellen sitä ja tätä. Häntä harmitti, kun ei voinut ottaa myötään kaikkia niitä kauniita ja oivallisia vaatteita, jotka hän oli saanut Mustofiniltä ja Annalta; vaikka hänen kunniaksensa onkin sanottava, ettei lahjain menettäminen niin paljon koskenut hänen sydämeensä, kuin se seikka, että hän oli saanut ne noilta kahdelta, joille hän oli lahjoittanut uskollisen rakkautensa.

"Katsokaa, lapseni", sanoi hän Annalle, "veistä kiitetään teränsä tähden, ihmistä järkensä vuoksi, ja niin tuleekin katsoa etuaan, milloin voi, ja ajatella tulevaa aikaa. Tämän neuvon on Tåklin teille antanut ja sen otan minäkin varteen. Sitä paitsi on hyvä ottaa teidän varallenne saali tahi jokin muu; onhan teillä kumminkin kyllin kantamista niissä kalliissa kivissä ja rahoissa, jotka ovat ommellut hameenne taskuun."

"Niin", sanoi Anna huoaten, "ne tuntuvat raskailta, kovin raskailta, nuo lahjat, kun niihin on yhdistynyt niin paljon katkeraa — — —"

"Vaiti, tyttöni, vaiti" keskeytti hänet Brigitta hilpeästi, "älkäämme nyt sitä ajatelko. Muistelkaa ennemmin, mihin teitä kehoitti jalavanlehti, joka oli Tåklinin viimeisessä kirjeessä. Kuinka se taas olikaan, Anna?"

"Itämaisen kukkaskielen mukaan merkitsee jalavanlehti: Ole huoletta!"

"Aivan niin", sanoi Brigitta luoden tyytyväisen katseen Annaan, jonka taitoa hän suuresti ihmetteli. "Minä en vaan ymmärrä, kuinka te muistatte kaikkien kukkain merkityksen."

"Nuoret panevat mielellään semmoista muistoonsa", virkkoi Anna hymyillen.

"*Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa!*" soittivat jälleen kirkonkellot.

Anna säpsähti. "Eikö meidän ole jo aika lähteä, Briitta muori?" kysyi hän.

"Olkaa rauhassa, lapseni; vielä hetkinen kärsivällisyyttä. Mitä sanoisitte, jos kenraalin olisi pistänyt päähän kieltää teitä tänä päivänä menemästä kirkkoon?"

"Jumala varjelkoon!" sanoi Anna. "En tiedä mitä silloin tekisin." Ankara väristys vapisutti hänen olentoaan ja veret vuoroin nousivat vuoroin haihtuivat hänen kasvoillaan.

Tuokion istuivat he ääneti ajatuksiin vaipuneina. Vihdoin sanoi Brigitta:

"Luulen pian soitettavan yhteen, Anna. Käärikää saali olkapäillenne ja lähtekäämme. — Palvelijat odottavat jo rapulla."

Anna nousi nopeasti sijaltaan ja poistui huoneesta katsomatta edes ympärilleen. Salissa kohtasi hän kenraalin, joka seisoi ja risti itsiään uuden kullalle hohtavan jumalankuvan edessä kumartaen

masennetun, katuvaisten syntisen tavoin päätänsä syvään ja höpisten huulillaan rukouksia. Anna pysähtyi, peljäten häiritsevänsä hänen hartauttansa, epätietoisena pitikö hänen mennä eteenpäin vai takaisin. Mutta tuskin oli kenraali kuullut hänen keveät askeleensa, ennenkuin hän äkkiä kääntyi ympäri.

"Ah, kesäaamu ruumiillisessa muodossa!" huudahti hän irستاasti hymyillen, "mutta Annushka, Annushka, kesä rakastaa valoisia värejä, ja te taas kannatte tuota ikuista mustaa samettipukua, jota minä olen oppinut kammoksumaan. Teidän tulee, kaunokaiseni, ottaa huomioon, mikä teille soveltuu. Koristavathan kaikki nuoret tytöt mielellään itsensä ainakin kirkkoon lähtiessänsä."

"Kenraali Demidoff", sanoi Anna vakavasti, mutta lempeällä äänellä, "kun sielu aikoo lähestyä Korkeinta, silloin saavat ajatukset vähimmän työskennellä oman itsiön kanssa."

"Tauotkaa, pikku siveyden saarnustaja", sanoi kenraali ja hänen ryppyinen otsansa punetui, "kullakin asialla on aikansa! Luulenpa teidän tuomitsevan minua siitä, ett'en äsken hartaudessa ollut kyllin hupsu unohtaakseni maallisen ihanan immen puitteisien ja lasin ta'a suljetun pyhäinkuvan tähden."

"Minä en voinut aavistaa teidän ajatuksianne, herra kenraali, yhtä vähän kuin tahdon tuomitakaan ketään", kuului vastaus.

"No, oikeinpa olettekin armollinen", sanoi kenraali ivallisesti. "Olkaa palattuannekin samoin. Tahdotteko luvata sen, Anna?"

"Minä en lupaa mitään", vastasi tämä, "mutta saanenhan lähteä, herra kenraali?"

"Täytynee teidän saada", virkkoi kenraali äreästi. "Teillä on hyvin taipuisa herra. Hyvästi!"

Anna kumarsi ja lähti. Raivoisat tunteet riehuivat hänessä. Kerran ennenkin oli hän salaperäisellä tavalla lähtenyt tiehensä, mutta silloin omasta kodistaan, oman armaan isän helmasta!

Nyt soitettiin yhteen. "*Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa! Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa!*" Linnut lauloivat, Aurajoen vesi kimelteli, ja kirkkaassa päivänpaisteessa virtasivat ihmiset tuomiokirkkoon, joka korkeana ja vakavana seiso i Unikankarilla.

Se on vanhaa göötiläistä rakennustapaa, yksinkertainen, mutta mahtavan kaunis ja ansaitsee olla Suomen suurin ja kalliin muistomerkki.

Kahtatoista jalkaa korkean, harmaasta kivistä ja tiilistä rakennetun muurin sijaan Unikankarin ympärille oli muutama vuosi sitten tehty uusi aitaus silitetystä graniitista rautaisine kaidetankoineen. Entiseen nähden oli tämä muuri varsin komean näköinen ja sitä enemmän silmiin pistävä, kun tuomiokirkon ympärillä oli tiheässä ryhmässä vanhoja rappeutuneita kivikartanoita. Kaakkoisen portin luona kohosi näet kaksinkertainen yliopistonrakennus luentosaleineen, entinen dominikaaniluostari ja niin kutsuttu "vanha koulu." Länsipuolella seiso i taas katedraalikoulu ja kirjasto, ja aivan kirkkoaidan sisässä itäpuolella oli luuhuone.

Unikankaria, jolla nykyään tuuheat jalavat humisevat hautavirsiään viheriään nurmen alla lepääville, ei voinut mainitun muurin tähden kadulta nähdä. Kuni yksinäinen saari pauhaavassa virrassa seiso i tämä rauhoitettu paikka keskellä kaupungin hälinää ja liikettä.

Siellä lentää lipattelivat loistavat perhoset, joita ei enää musta kotero kahlehtinut, kauniina vertauskuvana, miten sielu vapautuu aineesta.

Tätä ajatteli Anna lähtiessään Brigitan ja vartioivain palvelijain kanssa kirkkomaalta ja noustessaan Gotlannin santakivestä rakennettuja rappuja ylös, jotka eteläpuolelta veivät tuon vanhan tuomiokirkon neljälle ovelle.

"Nyt lintu äänell' koriall'
Taas laulaa taitavast',
Enk' me siis mahtais' Luojall'
Tääll' veisat' iloisest'?
Mun sielun Herraa kiittää
Nyt riemu-laululla,
Kuin iloittaa ja täyttää
Meit' laupiaill' lahjoilla"

kaikui heitä vastaan juhlallinen virrenveisuu jymiseväin urkujen säestämänä.

Tapansa mukaan pysähtyivät venäläiset palvelijat porstuaan, ja molemmat naiset astuivat yksinään

pyhään huoneeseen, jonka nöyryyttävä, ylävä kauneus oli omansa rauhoittamaan heidän liikutettuja mieliään. Monet tulipalot ja onnettomuudet, joiden alaiseksi kirkko oli joutunut, olivat suureksi osaksi hävittäneet katolinajan rikkautta ja komeutta, jolloin ihmiset edistäissään lahjoilla ja testamentteilla pyhiä tarkoituksia luulivat pääsevänsä taivaaseen. Mutta vaikka paljon olikin hävitetty ja turmeltu, oli kuitenkin vielä kyllin jäljellä, joka saattoi hurmata katsojaa. Siellä oli korkeita holveja ja suippokaaria, hoikkia pilareja ja keveitä portaaleja, kaikkia, millä göötiläinen temppelein-rakennustapa niin ihmeellisesti kohoittaa sielun äärettömyyteen.

Anna ja Brigitta pysähtyivät hetkeksi Stålhandsken suvun komeaan hautakammioon, jossa lepää eräs suuren Kustaa II Adolfin mainioimpia sankareja kolmenkymmenenvuotisen sodan ajoilta, nimittäin Torsten Torstensson Stålhandske. Molemmat naiset kumartuivat rukoilemaan, Brigitta hieman uteliaana ja hajamielisenä, Anna huutaen kaikesta sydäimestä avukseen korkeimman armoa ja apua. Sitten kulkivat he sykkivin sydämin eteenpäin, mutta hitaasti, etteivät herättäisi kenenkään huomiota, ja menivät ulos toisesta niistä kahdesta ovesta, jotka pohjaispuolelta veivät tuomiokirkkoon. Porstuassa, jossa vielä löytyy jäännöksiä katolisesta vihkivesi-astiasta, oli Tåklin heitä vastassa. Hän katsahti myötätuntoisuudella Annaan ja tervehtien häntä kunnioituksella ja ystävyydellä sanoi hän:

"Neiti Mörck, olen iloinen, että tuumamme on ainakin tähän saakka onnistunut. Oletteko valmis seuraamaan minua?"

"Olen", kuiskasi Anna hätäisesti ja heleä puna kohosi hänen kasvoihinsa. "Oi, rientäkäämme, herrani."

Enempää ei puhuttu. Seinäkomerosta otti Tåklin esiin avaran viitan, jommoisia porvarintyttäret pitivät, ja kietoi sen neidon ympärille salatakseen hänen kallista pukuaan ja tehdäkseen hänet tuntemattomaksi, ja tarjottuaan hänelle käsivartensa, vei hän hänet ja Brigitan ulos.

Kaduilla oli hiljaista ja rauhaisaa. Useammat olivat joko kirkossa tahi istuivat siivosti kotonaan lueskellen hartaasti saarnoja Luteruksen postillasta. Pakenijat kohtasivat sentähden varsin harvaan ihmisiä, erittäinkin kun he pysyttelihevät kapeimmilla ja autioimmilla kaduilla.

"Kaikki näkyy käyvän hyvin", virkkoi Tåklin matkakumppaneillensa.
"Meidän tulee vaan mitä pikemmin koettaa joutua Uudenmaan tullille."

Siellä seisoivat keveät matkavaunut, joihin he istuivat. Ajuri lyöä sivalsi hevosia ja matka kohden epätietoista päämaalia alkoi. Anna ei itkenyt, kuten hän oli tehnyt rakkaasta kodista lähtiessään, mutta kun hän yht'äkkiä ojensi silmänräpäykseksi kätensä Tåklinille, näytti hän erittäin liikutelta.

XV.

"Pitkäksi käypi odottavalla aika", sanoi Petter haukoitellen toverilleen Paavolle, tuolla kun istuivat tuomiokirkon porstuassa vartoen jumalanpalveluksen loppumista.

"Niin todellakin, Petrushka", vastasi puhuteltu ja oikaisi hiljan suomittua ruumistaan kapealla rahilla.
"Kellä edes olisi tuoppi kaljaa, niin kärsisi — — —"

"Ja hapankaalia ja kurkkuja, mustaa leipää ja teetä, unohtamatta braagaa (kotitekoista olutta) ja viinaa", lisäsi toinen ja lakutti kieltään, ikäänkuin hänellä olisi jo ollut kaikki nuo herkut nähtävinä. "Se olisi jotakin, mutta me emme saa unhoittaa, että on taas paastonaika ja silloin on synti ajatella semmoista. — Pyhä Barbara, auta meidän tyhjiä vatsojamme!"

"Pyhä Barbara, auta meitä!" mutisi Petterkin tehden kumppaninsa tavoin ristinmerkin, "erittäinkin minun kurjia jäseniäni, voi, voi!"

Petter nauroi. "Ohjaa kieleesi paremmin toisella kertaa, niin ei kenraalin tarvitse rangaista sinua!" sanoi hän.

"Tapahtukoon armollisen herramme tahto, hän tietää parhaiten mitä minä tarvitsen", virkkoi Paavo nöyrästi.

"Etpä puhunut tuolla äänellä, silloin kun armollinen herramme otti sinut kanssaan tänne pitkälle matkalle ja eroitti sinut kauniista Sassastasi."

"Kaunis Sassani!" Rakkauden ja surun hohde lennähti Paavon tylsistyneille, mutta kauniille kasvoille

ja hänen pienet tummat silmänsä kostuivat kyyneleistä. "Kaunis Sassani!" toisti hän omituisella hellällä painolla. "Hän oli muhkein tyttö sekä itä- että länsipuolella Uralia. Kelpo vaimo hänestä olisi tullut. — Onnellinen sinä, Petrushka, joka et jättänyt ketään suremaan jälkeesi — mutta luulenpa puhuvani kuuroille, sillä sinä näytät nukkuvalta — — —"

Täällä vallitseva suloinen viileys ja hiljaisuus ja tuo yksitoikkoinen odotus eivät olleet painostavaisesti vaikuttamatta molempain palvelijain mieliin. Petterin uni ei ollut teeskenneltyä ja kohta vei suloinen unotar Paavonkin hänen rakkaan Sassansa luo, eikä tämä uni häiriytynyt ennenkuin väki tuli ulos kirkosta. Kauhistuen hypähtivät puoliuniset palvelijat pystyyn, pitäen tarkasti vaarilla eikö noita kahta naista jo näkyisi. Vaan kun ei heitä kuulunut, arvelivat palvelijat heidän jääneen osoittamaan harttuttaan jollekin suositulle pyhimyksen kuvalle, ja istuutuivat jälleen tynesti paikoilleen.

Ajan kuluksi rupesivat he vertailemaan Turun tuomiokirkkoa pyhän kaupunkinsa Moskovan moniin pyhyksiin, tietysti jälkimmäisten eduksi, joiden kullattuja, hopeoituja ja monivärisiä kupukattoja he väsymättä ylistelivät. Soitettiin suomalaiseen iltamessuun, ja ihmiset menivät sinne ja palasivat sieltä ja muutamaa tuntia myöhemmin ruotsalaiseenkin, mutta yhä istuivat venäläiset palvelijat kärsivällisesti odottamassa, niinkuin heidän oli käsketty; he olivat oppineet tottelemaan ja sitäpaitsi oli heissä runsas määrä yksinkertaisuutta.

Eräs kymäräselkäinen kirkonvartija lähestyi heitä ja lyöden sauvallaan niin kovasti laattiaan, että holvit kajahtivat, sanoi hän semmoisella venäjänkielellä, jota ei taitavinkaan kielenkääntäjä ottaisi selittääkseen, että jollei herroja haluttanut jäädä sinne pitämään kirkon rotille seuraa, niin oli heidän aika laittautua tiehensä, sillä hän aikoi lukita tempelin ovet ja siten hankkia itselleen vapautta viikoksi.

Ällistyneinä katsoivat "herrat" toisiinsa ja vaikeivät he ymmärtäneet miehen puhetta, alkoivat he kumminkin tajuta hänen kaunopuheliaista liikkeistään, että heidän oli aika lähteä.

Mutta missä olivat neiti Mörck ja eukko? Olivatko ne palvelijain virkistäessä itseään unella lähteneet ilman heitä pois?

Mitä sanoi kenraali Demidoff?

Näitä kyselivät Petter ja Paavo toisiltaan ja enemmän juosten kuin käyden tulivat he kotiin. Turhaksi kävi heidän salainen toivonsa, että muka naiset jo olisivat saapuneet, sillä ei kukaan tiennyt heistä mitään. Totuus piti siis ilmi. Neuvoiteltuaan keskenään päättivät he Ivanin välityksellä, jonka he ymmärsivät voittaa puolellensa, pyytää pääsää peljätyn isäntänsä luokse. Olihan tämä kummallinen tapaus ennemmin tahi myöhemmin hänelle kumminkin ilmoitettava.

Kenraali oli istumassa taidokkaasti tehdyn, viheriällä veralla päällystetyn pelipöydän ääressä, pitkä turkkilainen piippu suussa, kun hovimestari astui sisään. Peljäten häiritseväänsä herraansa seisoi hän pitkän aikaa ääneti odotellen.

"Jalo herra", virkkoi hän lopuksi. Kenraali, joka näkyi olevan erittäin mielistynyt peliin, katsahti ylös.

"Mitä tahdot, Ivan?" sanoi hän.

"Nöyrät palvelijanne Petter ja Paavo pyytävät alamaisimmasti päästä puheillenne, herra kenraali."

"Ei minulla ole aikaa heidän kanssaan — — —!" Kenraali rupesi maltittomasti valitsemaan uusia kortteja pakasta.

"Niillä on tärkeitä asioita ilmoitettavana", rohkeni hovimestari muistuttaa, mutta otti kumminkin varovaisesti askeleen takaperin.

"Tärkeitä asioita!" huudahti kenraali halveksivaisesti. "Arvelen heidän voivan levätä vaikka tulevaan vuoteen asti. Älä tule täst'edes häiritsemään minua, Ivan, tahi — — —"

Keskonainen lause päättyi valalla, mutta eipä Ivan nytkään poistunut, sillä hän tiesi, ett'ei hänen isäntänsä koskaan antaisi hänelle anteeksi, jos hän ei heti ilmoittaisi kaikkia tuon kauniin suomalaisen tytön suhteen.

"Mahtava herra", sanoi hän, "se koskee neiti Annushkaa ja hänen palvelijaansa."

Kenraali hypähti ylös ja survasi niin ankarasti pöytää, että kaikki kortit putosivat sinne tänne ympäri laattiaa.

"Koirra, miksi et sanonut heti sitä minulle! — Kutsu tänne palvelijat."

Pian senjälkeen seisoi palvelijat kenraalin edessä. Petter oli koonnut kaiken rohkeutensa ja katsoi lujasti eteensä antaessaan ilmoituksensa, Paavo sitävastoin oli viheliäisempi kuin metsästäjäin

ahdistama jänes.

Vaikka alussa kylmä ja tyyni, ei kenraali kauan voinut hillitä vihaansa, hän oli vähällä kadottaa järkensä ajatellessaan, että Anna kenties oli päässyt hänen käsistään. Mitä julmimmalla tavalla solvasi hän häntä ja noita onnettomia palvelijoita, joille hän uhkasi neljäkymmentä paria raippavitsoja joka päivä, kunnes he oppisivat käyttämään silmiään.

Mutta ensin tuli hänen hankkia varma todistus siitä, oliko Anna todellakin rohennut paeta hänen vallastaan. Sentähden syöksi hän hänen huoneesensa. Täällä oli kumminkin kaikki kuten tavallisesti, ei mikään osoittanut äkillistä pakoa, kaikki oli järjestyksessä paikallaan.

Tuo suuri kivikartano vastapäätä kapean kadun toisella puolella loi omituisen synkän varjon huoneesen ja teki sen kolkoksi kuin hautakammion. Kun akkunat olivat koko päivän olleet suljetut, tuntui ilmakin ummehtuneelta ja raskaalta ainakin kenraalista, joka juopuneen tavoin hoiperrellen turhaan haki silmillään tuota armasta olentoa.

Kuinka usein olikaan Anna pelkäämättä syössyt hänet luotaan, mutta kuinka kaunis ja viehättävä, unohtamatta koskaan naisellista arvokkuuttansa, oli hän kumminkin aina ollut. Ylevillä perusaatteillaan ja jalolla mielellään oli hän voittanut, oikeuden valta oli tullut vahvistetuksi ja se oli kostanut hänelle itselleen. Sanomattoman katkeraa oli tuntea itsensä eroitetuksi puhtaan sydämen ja hyvän omantunnon luomasta onnelasta, ja tähän yhdistynyt loukattu rakkaus ja mustasukkaisuus täyttivät äärettömillä tuskilla kenraalin sielun ja masensivat tuon voimakkaan miehen.

Hänen muotonsa oli käynyt rumaksi ja sinisenkalpeaksi, harmaansekainen tukka seista törötti hurjasti pystyssä ja silmänsä olivat veristyneet ja kankeat. "Oikeuden jumalatar!" ähki hän. "Oikeuden jumalatar!" Tuontuostakin huuteli hän Vapahtajaa, neitsyt Mariaa ja pyhää Nikolaita avukseen, risti itsensä karkoittaaksensa luotaan Manalan henkiä, jotka näyttivät ajelehtivan hänen ohitsensa, mutta eivätpä nämäkään keinot auttaneet, kunnes uusi mahtava tunne valtasi edelliset — ja tämä tuoni oli koston.

Kuni mielipuoli juoksi kenraali ympäri, toivoen saavansa jotain tietoa Annan katoamisesta. Tämä onnistuikin hänelle, sillä avattuaan erään pöytälaatikon löysi hän sieltä kaikki Tåklinin kirjeet, jotka Anna varomattomasti oli unohtanut sinne. Tyytyväisenä väenteli hän viiksiänsä, mutta hänen täytyi hillitä maltittomuuttansa, sillä hän ymmärsi ruotsinkieltä varsin vähän.

Sattumus asetti niin, että se henkilö, joka kutsuttiin selittämään kirjeiden sisältöä, oli poliisimestari Reis. Siitä saakka kuin Anna oli asunut hänen perheessään, oli hän aina lämpimällä myötätuntoisuudella ajatellut häntä, ja hänen sydämensä vuoti verta kun hänen nyt täytyi lausua sanoja, jotka eivät ainoastaan ilmaiseet hänen pakoaan, vaan muutoinkin olivat hänelle harmillisia.

Tuiki suuttuneena sai tämä nyt tietää, että huolimatta hänen valppaudestansa oli onnistuttu päästä yhteyteen hänen holhottinsa kanssa. Reis, joka oli raivoissaan, kun ei edeltäpäin tiennyt mitä häneltä tahdottiin, ryästeli ja punehtui kovin joutuessaan siihen kohtaan Tåklinin kirjeessä, jossa tämä tyystin kertoi koko pakotuuman ja ehdoitti että Ruotsi, joka oli ulkopuolella kenraalin vaikutuspiiriä, olisi soveliaim maa suojelemaan heitä. Hän ei ollut myöskään jättänyt mainitsematta, kuinka hänestä näytti sopivammalta maantietä myöten pyrkiä Ruotsin rajalle, kuin luottautua epävarmaan petolliseen mereen, ja kuinka heidän olisi tehtävä pieni kaarros, ennenkuin he suuntaisivat matkansa pohjoiseen.

Reis vaikeni ja hänen tilansa muuttui yhä tukalammaksi. Täytyisikö hänen antaa ilmi tuo lapsi, joka kerran oli hänelle uskottu?

"Eteenpäin!" käski kenraali jyrisevällä äänellä. "Eteenpäin!
Eteenpäin!"

Reisin täytyi siis tyytyä kohtaloonsa ja ilmoittaa kaikki. Tåklinin kehoitus, että Anna ottaisi myötään kaikki sortajaltaan saamansa lahjat, pani tämän uuteen raivoon.

Huutaen avuksensa taivasta ja helvettiä kirosi hän tyttö parkaa, nimitti häntä varkaaksi ja vannoi kauheaa kosta.

Alakuloisena ja murheellisena poistui Reis, mutta kenraali haki kaikki Annan kätköt ja nähtyään, että hän oli seurannut uuden suojelijansa neuvoa, ryhtyi hän tarpeellisiin toimiin pakolaisten takaa-ajamista varten.

Pian senjälkeen syntyi rauhallisessa Turussa semmoinen melu ja hälinä, jonka vertaista siellä tuskin lienee ollut äskeisen sodan aikana. Hämmästyneiden kaupunkilaisten ihmeeksi nähtiin kasakkain ratsastavan täyttä laukkaa sinne tänne kaduilla. Useista taloista kyseltiin ja haettiin ja kaikki mökit kaupungin läheisyydessä tutkittiin tarkoin.

Saatuaan kaikki alimmaisensa liikkeelle, riensi kenraali Demidoff niin pian kuin mahdollista everstiluutnantti Otto Loden luokse, joka oli virkaa tekevänä maaherrana, esittäöksensä hänelle asiansa. Lode oli aatelismies kantapäätä kiireesen asti, tosin hiukan kiivas ja äkkipikainen, mutta hyväsydäminen ja jalomielinen. Kaikella kohteliaisuudella, jota sekä tämä aika että hänen yhteiskunnallinen asemansa vaativat, otti hän vieraansa vastaan.

"Pyydän anteeksi, että olen valinnut sopimattoman ajan käynnilleni", sanoi kenraali.

"Teidän käyntinne ovat aina minulle mieluisat, herra kenraali", vastasi puhuteltu, kohteliaasti pyytäen vierasta istumaan.

Kenraali Demidoff oli kumminkin liian rauhaton seuratakseen tätä kehoitusta. "Kiitän", sanoi hän hätäisesti hymyillen, "mutta minulla ei ole aikaa. — Srynä, jonkatähden olen pakoitettu vaivaamaan teitä, herra maaherra", lisäsi hän kiihtyvällä mielenliikutuksella, "on eräs luonani tapahtunut, varsin ikävä seikka — — — Mutta minun on aloitettava kertomukseni alusta, että saisitte siitä oikean käsityksen.

"No niin, kaksi vuotta on minulla talossani ollut muudan nuori tyttö, jonka sisareni poika morsiamenaan jätti minun hoitooni, kun hänen joukkonsa päällikkönä oli lähdeittävä tuohon, vielä päättymättömään sotaan armollisimman keisarimme ja Ranskanmaan välillä. — Koko maailma tietää isänmaani menestyksen — mutta yhtä onnellisesti ei käynyt — sisareni pojalle", — kamala vaaleus levisi kenraalin kasvoille, — "sillä hän luetaan nyt kaatuneitten joukkoon. — Minä olin luvannut olla isänä hänen morsiamellensa ja neitonen jäi luokseni. Hän oli nuori, ja varsin kaunis, mutta ylpeä, oikullinen ja kovin itsepäinen, mutta näitä vikojahan on useimmilla, jotka kuuluvat tuohon muutoin kauniimpaan sukupuoleen — — —"

Kenraali nauroi väkinäisesti ja maaherra näytti olevan vähän hämillään odottaessaan, mitä tuleman piti.

"Hänen ja erittäinkin sisareni pojan tähden", pitkitti kenraali, "kohtelin minä häntä aina suurimmalla hyvydellä ja kunnioituksella — mutta, herrani, voitteko arvata, miten hän palkitsi minut?"

"Tahdonpa sanoa sen teille", — kenraali lähestyi isäntäänsä ja näytti kovin vihastuneelta — "*Hän on varastama minua ja paennut siten saadun omaisuuden kanssa!*"

Maaherra Lode säpsähti.

"Varastanut! se on ankara syytös, kenraali! Koska on tämä tapahtunut?"

"Tänä päivänä, kun tuo nuori nainen palvelijansa kanssa lähti kirkkoon, jonka porstuassa käskyläiseni turhaan odottivat heitä tuntikausin."

"Onko hän yksinään rikollinen, vai luullaanko hänellä olevan ketään liittolaista?" kysyi maaherra.

"Eräs Tåklin, joka tuntemattomalla tavalla on päässyt hänen yhteyteensä, näkyy olevan hänen rikostoverinsa. — Pyhä Barbara! kelpo lajilla ovat he minua varastaneet, ja vahinko on sitä tuntuvampi, kuin juvelien seassa oli keisarini armollisia lahjoja."

Maaherra näytti hämmästyneeltä ja vakavalta. Vaikk'ei hän epäillytkään kertomuksen todellisuutta tuosta suuresta kotivarkaudesta, tuntui hänestä kumminkin uskomattomalta, että Anna Mörck olisi siten käyttänyt tilaisuutta hyväkseen, sillä hänellekään eivät olleet mielipiteet ja tarinat Annan ja kenraalin keskinäisestä suhteesta oudot, joskin ei hän, niinkuin ei moni muukaan, tiennyt mitä oikein uskoisi.

"Hävytön kiittämättömyys", sanoi hän, "te olette saanut kokea ikäviä, kenraali!"

"Olen todellakin, ja sentähden vaadin ei ainoastaan omaisuuttani takaisin, vaan myöskin, että rikolliset saatettaisiin asianmukaiseen rangaistukseen. — Toivon teidän apuanne, herra maaherra!"

"En ole laimiinlyövä, mitä vaan virkani velvoittaa minun tekemään", vastasi puhuteltu.

"Ja rangaistus kotivarkaudesta?" kysyi kenraali kavalan näköisenä.

"On kaksi kertaa suurempi kuin muutoin", lopetti maaherra.

Kenraali Demidoff kääntyi pois päin salatakseen silmissään loistavaa voittoriemua. Kostonhimoisessa sielussaan näki hän jo tuon ylpeän ja ihanan Anna Mörckin nöyryytettynä, häväistynä ja kunniansa menettäneenä jalkainsa juuressa. Mikä riemu saada kerran nähdä hänet armoa anovaisena!

Ottaessaan tarkan selon varastetun omaisuuden arvosta harmitti maaherraa yhä enemmän tuo

halpamielinen käytös semmoisen henkilön puolelta, joka kenraalin oman vakuutuksen mukaan oli hänen tykönään nauttinut niin paljon hyvyyttä ja ystävällisyyttä. Tunnetulla pontevuudellaan ryhtyi hän nopeasti tehokkaisiin toimiin karkulaisten kiinniottamista varten. Täydellinen tuntomerkkien luettelo laadittiin jokaisesta noista kolmesta. Kenraali seiso i itse kirjurin rinnalla ja antoi ilmoituksensa Annasta. Hänen luettelonsa kuului:

"Nuori seitsentoista vuotias, keskikokoinen solevavartaloinen tyttö. Iho lumivalkea, silmät suuret ja tummat, suu pienoinen, nenä suora. Tukka mustankiiltävä ja tavattoman tuuhea, kahtena palmikkona kiedottu pään ympärille. Puku mustasta sametista ilman koristuksitta, valkea huntu olkapäillä, valkea samettihattu päässä ja samankarvainen harso kasvoilla."

Kenraalia ihmetytti itseäänkin, että hän muisti kaikki nuo pienet erikoiskohdat, mutta Briitta muoria ei ollut yhtä helppo kuvailla ja useoita kenraalin palvelijoita täytyi kutsua saapuville. Kaikki olivat kumminkin siinä yhtä mieltä, että hän oli ontuva ja puki kernaasti itsensä kaikkiin vesikaaren väreihin.

Mitä taas Tåkliniin tulee, täytyi hänen oman veljensä harmiksensa kertoa hänen ulkomuotonsa ja pukunsa.

Sitäpaitsi toimitettiin peräänkuulutuksia kirkoissa luettaviksi ja käskyjä ruununvoudeille ja nimismiehille ajella innokkaimmasti rikoksellisia takaa. Vielä saman sunnuntain iltapuolella lähetettiin viestit kaikille suunnille viemään näitä papereita asianomaisille ja kehoittamaan sekä tunnettuja että tunteuttomia pakolaisten vangitsemiseen.

Sillä aikaa kun maaherra rauhattomana ja huolissaan odotti vastausta toimenpiteistään, ei kenraali Demidoffinkaan tila ollut kadehdittavin. Milloin oli hän tulisimman rakkauden ja mustasukkaisuuden uhrina, milloin valtasi hänet viha ja kosto. Ei kukaan osannut tehdä hänen mielikseen. Hänen palvelijoillansa oli selkäsaunat melkein jokapäiväisenä leipänä ja yksin hänen suosikkinsa Ivankin pelkäsi häntä. Eivätkä nuo tuliset viinitkään, joita hän särpi sisäänsä, jäähdyttäneet häntä.

XVI.

Yöt ja päivät jatkoivat pakolaiset matkaansa. Aavistamatta niitä petollisia pauloja, jotka kietoivat yhä ahtaammalle heidän kunniansa ja vapautensa, toivoivat he nuoruuden iloisella luottamuksella voivansa välttää kaikki tiedustelemiset. Rauhattomuus ja ahdistus alkoivat haihtua ja he rohkenivat antautua matkan suloihin.

Suurin nautinto oli siitä Annalla. Synkkien metsäin juhlallinen, tyyni, kauneus, raikkaat vihannat niityt ja lehdot ja valoistat yöt, kaikki nuo viehättivät hänen kauneudelle altista mieltään.

Vältettyään onnellisesti jonkun vaaran eli suuren onnettomuuden, saavuttaa sielu usein omituisen tyyneyden ja rauhan. Se ei ole tuo raukaiseva, tylsyttävä tunne, joka väliin syntyy jokapäiväisen elämän vastoinkäymisistä ja huolista, vaan mahtava, selvä Jumalan ylläpitäväisen läsnä-olon tajuaminen.

Tätä tuns i Annakin ja hänen sydämensä paisui kiitollisuudesta. Paljon ei hän puhellut, vaan hymyili suloisesti. Hänen kalpeat kasvonsa punehtuivat ja silmänsä säteilivät.

Briitta muori oli parhaimmalla tuulella. Hän jutteli kyytimiesten kanssa ilmasta, vuodentulosta, karjasta ja kaikesta, jota vailla hänen oli täytynt olla eläessään suljettuna kenraalin talossa.

Usein kääntyi hän puhuttelemaan Berndt Wilhelm Tåklinia, jota hän kohteli äidillisellä hyvydellä palkitukseen ensimmäiset epäluulonsa, mutta tämä oli harvapuheinen ja hiljainen, sillä hän ujusteli Annaa, eikä hän sitäpaitsi voinut, kuten molemmat naiset, antautua nauttimaan matkan suloja, sillä riippuihan hänestä koko heidän pakonsa menestys.

Matkustettuaan enemmän asuttujen seuttujen läpi, saapuivat he eräälle yksinäiselle talolle, jossa päättivät levähtää pitemmän aikaa. Se oli erittäin suloisella paikalla, sinertävän järven rannalla, ja sitä ympäröivät valkorunkoiset riippakoiut ja kukkivat pihlajat.

Emäntä oli yksin kotona ja vähän hämmästyen otti hän vastaan nuo harvinaiset vieraat. "Jumala antakoon", vastasi hän ystävällisesti matkustavaisten "hyvään iltaan". "Mistä te tulette, hyvä herrasväki? — Eipä moni", jatkoi hän, "osaakaan tänne, mutta sitä enemmän tervetulleet olette te. Onko teillä ollut pitkä tie, ja mihin matkustatte?"

Pakolaiset katsoivat toisiinsa ja Täkliin kiiruhti vastaamaan: "Me tulemme Väinölästä ja matkustamme Hymylään. Jos sallitte, niin viivymme täällä muutaman tunnin."

"Varsin kernaasti, sillä näyttepä olevan hauska herra", vastasi emäntä hymyillen leikilliselle vastaukselle. — "Käykää sisään, hyvä herrasväki! Vierastupa on vielä korea ja siisti viimetalvisen lukukinkerin perästä. Ja jos ei minulla olekaan niin paljon tarjottavaa kuin silloin, niin onhan kumminkin nuorta kaljaa ja nisukorppuja."

"Me tyydymme kyllä kaikkeen, erittäinkin, jos voitte toimittaa hevosillemmekin hyvän aterian", sanoi Tåklin. "Sen kyllä uskon", vastasi vieraanvarainen emäntä sulavasti, "sillä kasvaahan nurmi pihassamme yhtä pitkäksi kuin väkevä ruis kotipellossa ja kestää kyllä syötettä. — Käykää vaan sisään, niin pidän huolen kaikesta! — Kukaan ei ole sanova, että olisi minun huoneessani ketään kohdeltu yhtä pahoin kuin Henrik piispaa muinen Lallin talossa."

Tätä sanoessaan nauroi emäntä niin, että valkeat hampaat näkyivät suusta ja astui edellä näyttäen tietä Brigitalle ja Annalle, jotka seurasivat häntä.

Kylläpä huomasikin ummehtuneesta ilmasta ja hämähäkin verkoista, ettei vierastupaa ollut pitkään aikaan käytetty.

Anna meni akkunan luokse katselemaan kaunista seutua, jota laskeva aurinko ihanasti valaisi, ja hänessä syttyi sanomaton halu nauttia taas jälleen luontoa ja tuntea välittömästi sen sydämen tykytystä.

"Hyvä Briitta muori", sanoi hän, kun emäntä oli poistunut, "älkäämme istuko sisässä tämmöisenä iltana. Eikö sinua haluta vähän kävellä? Viheriä metsä houkuttelee minua ja samoin tuo kaunis järvi!"

Vaikka Brigitta mielellään olisi kuunnellut emännän kertovan uudesta taidokkaasta kankaastaan, joka hänellä parhaillaan oli kangaspuilla, myöntyi hän kumminkin kernaasti Annan toiveeseen.

"Se on hyvä ehdoitus! Tulkaa, tyttöni", vastasi hän iloisesti.

Kevein askelin riensi Anna muutamaa minuuttia myöhemmin halki viheriän opotan. "Vapaus, suloinen vapaus!" kuiskivat vakavat hongat, iloinen koivu ja hempeä paju.

"Suloinen vapaus!" lori metsäpuro, sitä humisi tuuli, sitä järvi, ja jok'ikinen kukka.

"Vapaus, oi suloinen vapaus!" riemuitsi Annan oma povikin. Hän suuteli koivun valkoista runkoa, hyppeli hohtavan sudenkorenon perästä, syleilipä vielä pistelevää katajapensastakin. Hän oli jälleen lapsi, joka on unohtanut kaikki tietäessään olevansa vapaa.

"Oi, mikä taivaallinen hurmaus!" sanoi hän vanhalle ystävällensä. "Koko tämä ihana seutu ojentaa sylinsä minulle! — Kas, miten ystävällisesti puut nyökkivät, miten aurinko leikillisesti pilkistelee lehtien lomitse etsien minua ja valaisten kasvojani!"

Anna katsahti valoisiin pilviin, jotka siellä täällä parvittain verhosivat kesäistä taivasta, ja hän lauloi kuten Maria Stuart:

"Rientävät pilvet! Ilmojen purjeet!
Kenpä nyt kansanne liidellä sais!
Tervehtikää kotimaatani te!"

Raikkaasti kaikui hänen äänensä läpi metsän ja hän tunsu itsessään virtaavan nuoruuden hilpeyden ja voiman.

Hän tarttui suopeasti Brigitan käsivarteen. Näin astuivat he pitkin vähäistä polkua ja pian levisi heidän silmänsä eteen järven sininen, tyyni pinta. Muutamia räakättäviä sorsia kohosi rannan kaislikosta, niin että vesi alkoi karehtia ja tuuditella valkoisia lummenkukkia.

Anna lähestyi rantaa ja kumarruttuaan veden ylitse kostutti hän tuolla kirkkaalla nesteellä valkeaa otsaansa, kuumia poskia ja huuliaan. Kuinka viileältä ja elvyttävältä se tuntuikaan!

Silloin kohahti metsä ja Annan korvissa kuului se surulliselta valitukselta. Aurinko oli jo laskenut. Siksikö lieneekään neitosesta tuntunut äkkiä niin kylmältä ja pimeältä? Hän vaivutti päänsä niinkuin aron kukka, kun ensimmäinen halla koskee sen lehtiin.

Valittaen vaipui hän Brigitan viereen, piiloitti päänsä hänen helmaansa ja itki katkerasti. Eikä nuo iloiset juhannustuletkaan, joita siellä täällä vastakkaisella rannalla leimahti palamaan, voineet huvittaa häntä. Hän vaati, että palattaisi takaisin taloon ja sanoi vilustavan itseään.

Molempain naisten poissa-ollessa oli Tåklin joutunut vilkkaisiin puheisiin emännän kanssa, joka lateli

hänelle elämäkertansa ja sanoi olevansa leski ja että hänellä oli kaksi lasta, poika ja tytär, jotka palvelusväen kanssa olivat menneet viettämään juhannuksen aattoa kylän nuorison pariin.

"Me elelemme täällä niin hiljaisuudessa itseksemme", sanoi hän, "että kernaasti suonkin nuorille joskus vähän huvitusta."

Tåklin nyökäytti myöntäväisesti päätään, kun samassa pörröinen kartanokoiria alkoi kiivaasti haukkua ilmoittaen vieraan lähestymistä. Rapulta, jonne emäntä vieraansa kanssa oli istunut, näkivät he keski-ikäisen huonoihin ryysyihin puetun naisen lähestyvän väsynein askelin ja taluttavan kädestä pientä kauhean rumaa lasta. Vaimon näössä oli jotakin pahansuopaa, katkeraa, johon kenties oli yhtä paljon syynä hätä ja puute kuin luontoperäinen häijyys.

Emäntä näytti tyytymättömältä. "Vastenmielisiä vieraita", sanoi hän hiljaa Tåklinille. "Mustalais-Zeffan kanssa ei, näette, ole hyvä olla tekemisissä, sillä hän saa rettelöitä aikaan mihin hän vaan tulee."

"Hyvää iltaa, Zeffa", sanoi hän kuuluvasti. "Mistä nyt tuuli puhaltaa, kun niin pitkän ajan päästä saa nähdä teitä täällä?"

"Ei tuule pohjoisesta eikä etelästä, ei idästä eikä lännestä, ja kumminkin olen minä tullut", vastasi vaimo äreästi. "Pelkäätte kaiketi vellitilikkaanne, emäntä?"

"Minua ei ole koskaan pidetty ahneena", vastasi emäntä ylpeästi, "ja sanon teidät tervetulleeksi, Zeffa!"

Tämä nauroi ylenkatseellisesti. "Ketä peljätään, sitä hyvittelään. Niin tekee leijonankesyttjä ja niin tekin, mutta arvaanpa, että luulette minulla olevan häijyt silmät, joilla turmelen teidät eli teidän karjanne."

Säikähtäen vilkaisi emäntä tarhaan, jossa hänen mieluisa karjansa rauhassa märehti. Mustalais-Zeffa päästi kolkon, käheän naurun ja tempoi hurjasti pitkää vanukkeista tukkaansa.

"Niin kyllä, minua peljätään, vaikkapa ei tiedetäkään minkätähden", sanoi hän synkästi. "Minua peljätään yhtä paljon kuin perkelettä, joka väliin suuren harmaan koiran muodossa ajaa takaa niitä ihmisiä, joilla on paha omatunto. Tämä koira se minunkin vietteli varastamaan, tappaessani esikoiseni ilmestyi se minulle jälleen, ja senjälkeen monet kerrat, kunnes nyt olen — kadotuksen partaalla. Haa, hauska leikki on syntyvä, kun minäkin syöksyn sinne!"

"Vaiti, onneton vaimo, vaiti taivaan tähden!" sanoi emäntä kalpeana, "teidän sananne säikäyttävät sekä minut että vieraani."

Hän osoitti Tåkliniä, joka katseli mustalais-Zeffaa semmoisella vastenmielisyydellä, kuin katsellaan myrkyllistä petoa.

"Saattaa kyllä olla mahdollista, sillä kun ollaan nuori ja hieno, niin ei uskotakaan voitavan vajota niin syvälle kuin minä", sanoi Zeffa, joka suuttuen huomasi nuorukaisen inhon.

"Hän pitää itseänsä paljon parempana minua, tuo kaunis herra", jatkoi hän pilkatun, "mutta lopussa kunnia seisoo. — Ihmettelenpä, miten hän on eksynyt tänne."

"Se ei sinua liikuta", sanoi Tåklin kylmästi ja kääntyi pois hänen silmäiltävääntään.

"Tuollahan on enemmän samaa lajia", lisäsi Zeffa, kun Anna ja Brigitta tulivat pihan portista sisään, "niin kaunis neiti ja — — ah — —!"

Zeffa tuijotti Brigittaan, joka kävelemisestä väsyneenä ontui tavallista enemmän, ja hänen silmänsä leimahtivat.

"Emmekö lähde matkalle?" sanoi Anna Tåklinille.

"Lähdetään, jos niin tahdotte, neiti Mörck", vastasi tämä kunnioittavaisesti, "mutta emännän toivo on, että söisimme illallista täällä ja lepäisimme muutaman tunnin hänen vieraanvaraisen kattonsa alla. — Minä en luule meillä olevan mitään peljättävää tällä yksinäisellä paikalla", lisäsi hän kuiskaten.

"Te olette ehkä oikeassa", sanoi Anna hiljaa, "mutta minä olen jälleen tullut kovin levottomaksi ja tahtoisin mieluummin jatkaa matkaa, joll'ei teillä ole mitään sitä vastaan."

"Ei suinkaan", virkkoi Tåklin ystävällisesti, "sillä teidän tahtonne on minun lakini. Lähden vaan sanomaan emännälle esteemme ja sitten matkustamme."

Mutta emännän mielestä olisi vieraanvaraisuus tullut loukatuksi, jos he olisivat lähteneet syömättä

edes yhtä ateriaa hänen talossaan, jonkatähden heidän täytyi myöntyä osoittamaan kunniaa hänen laitoksilleen. Mielihyvällä saivat he kuulla, että mustalais-Zeffa, saatuaan hänkin osansa, oli lähtenyt tiehensä.

"Kiitos ystävällisyydestänne", sanoi Tåklin emännälle erotessa. "Tämä nuori nainen sanoo, että hän on usein muistava teidän hyvyttänne."

"Jumala teitä siunatkoon", sanoi emäntä puristaessaan Annan pienoista kättä, "olkaa vakuutettu, että minäkin olen muistava teitä."

Mitä kauemmaksi pakolaiset joutuivat, sitä autiommaksi muuttui seutu. Pelot ja niityt olivat loppuneet, ja pieniä vaivaispetäjiä kasvava nummi ulottui synkässä yksitoikkoisuudessaan kaikille puolille. Mustat raskaat pilvet verhosivat tuon äsken vielä niin kirkkaan taivaan ja himmensivät valoisan kesäyön.

"Hiljaa, mikä se on?" huudahti Brigitta vaaleten. "Eikö se ole kuolemanlinnun ääni, vai kuulenko väärin?"

Kaikki kuuntelivat. Selvästi kuului semmoinen ääni, joka syntyy kun metallikiskolla lyödään lasin laitaan; se oli leppälinnun alakuloista, viatonta laulua, jonka rahvas luulee ennustavan onnettomuutta ja kuolemaa.

Anna ja Tåklin katsahivat toisiinsa eivätkä voineet olla hymyilemättä palvelijan taika-uskoisuudelle. Mutta jälleen kuului uusi omituinen ääni, niin että hevoset vavahtivat ja pysähtyivät. Tåklin oli noussut korkealle kuskipenkille vakoilemaan ja ymmärsi heti, ettei se ollut mikään viaton lintu, joka sai aikaan tuon omituisen äänen autiossa metsässä, mutta hän ei ilmaissut ajatustaan, vaan jätti ylhäisen paikkansa ja käski ajurin lyömään hevosia.

Hyristen kiitävät vaunut eteenpäin, ja lähenemistään lähenee onnettomuus.

"Hyvä Jumala, minä luulen meitä ajettavan takaa!" sanoi Anna hädissään Brigitalle, sillä hän tunsu äkillisen aavistuksen.

Kapeaa karjanpolkua pitkin syöksikin parvi ratsumiehiä pakolaisia vastaan.

"Oikeuden nimessä antautukaa!" ärjäsi karkea ääni.

"Mitä tahdotte te meistä?" kysyi Tåklin maltillisesti. "Me olemme rauhallisia matkustajoina, joita teillä ei ole oikeus häiritä."

"Älkää noin suurennelko, hyvä herra", sanoi joukon päämies, virkapukuun puettu nimismies, "sillä minä olen saanut käskyn vangita teidät syytettyinä varkaudesta."

"Varkaudesta!" toisti Tåklin vaistomaisesti.

"Ja siitä syystä", jatkoi nimismies ivallisesti, "täytyy teidän, hyvä herrasväki, tehdä pieni huviretki takaisin Turkuun, jossa aavistamattomat ilot odottavat teitä."

Pilvet olivat haihtuneet ja lempeästi paistoi aurinko puiden latvoihin, mutta tuntematta aamun ihanuutta istui Anna synkässä epätoivossa vaunujen nurkassa.

"Kaikki on kadotettu, tyttö parka", kuiskasi Tåklin hänelle, "mutta älkää peljätkö, sillä onhan meillä Jumala ja puhtaat omattuntomme puolellamme."

Anna katsahti ylös ja koetti hymyillä, mutta se oli heikkoa, haikeaa myhäilyä, joka enemmän kuin mikään muu ilmaisi hänen sielunsa tilan.

XVII.

Pian saapui Turkuun tieto, että pakolaiset, jotka eräs mustalaisvaimo oli antanut ilmi, olivat saadut kiinni, ja sinä iltana, jolloin heitä odotettiin tuleviksi, oli koko kaupunki liikkeellä kuni ruhtinaallisen henkilön saapuessa. Kukaan ei tahtonut jäädä näkemättä, miten kenraalin neitiä, tuota kauneudestaan niin paljon ihailtua ja paljon puhuttua Anna Mörckiä tuotaisiin halpana pahantekijänä takaisin. Suuria ihmisjoukkoja oli kokoontunut kaikkialle kaduille, ja mielet olivat kiihossa.

Kaikki puhuivat tuosta rikoksesta; toiset panettelivat ja herjasivat säälimättä, toiset taas iloitsivat, että "moskovalainen tiranni" niin sukkelalla tavalla oli tullut petetyksi ja surkuttelivat vaan, että pako oli saanut niin huonon lopun, mutta kaikki olivat uteliaat näkemään, miten asia päättyisi, ja millä mielellä synnalaiset olisivat.

Heitä odotettiin takaisin Anninkaisten puolelta, sillä Pohjanmaalle ja siis Ruotsiinkin vievä tie kävi sitä suuntaa. Todistukseksi kuinka halullisia oltiin näkemään syytettyjä, mainittakoon, että kaikki akkunat Anninkaisten kadun varrella olivat hyyrätyt ja maksettiin puhtaalla rahalla, jota tuskin enemminkin tai myöhemmin lienee Turussa tapahtunut.

"Ts, ts, tuolla ne tulevat!" kaikui väkijoukon läpitse. "Niin, tuollahan ne tulevat!" melusi rahvas, ja kukin survi armottomasti naapuriaan saadaksensa nähdä edes vähänkin.

"Hiljaa, hiljaa!" huudettiin tuontuostakin, kunnes yht'äkkiä ilmestyi joukko aseellisia kasakoita ratsastaen juhllallisesti tulliportista sisään, ja silloin syntyi syvä hiljaisuus, niin syvä, että olisi voinut kuulla nuppineulan putoavan kadulle. Kasakkain jäljessä seurasi avovaunu, jonka kuskipenkillä istui eräs poliisimies ja sisässä Anna ja Brigitta, jälkimmäinen tukien hellästi lemmikkiään, joka melkein tunnotonna nojautui uskollisen palvelijan rintaa vasten.

Syytös, joka oli koskenut Annaan kuin salama ja riistänyt häneltä vaivoin saadun vapauden, oli murtanut hänen voimansa, ja tuon kauhean, pitkällisen mielenjännityksen perästä oli hän vaipunut täydelliseen välinpitämättömyyteen.

Vaunujen perässä ajoi Berndt Wilhelm Tåklin yksi-istuimisissa kääsyissä, joiden takapenkillä istui poliisimies. Tuo nuori kauppias näytti huolettomalta eikä hän ollutkaan levoton muun kuin turvattinsa tähden, jota hän mielellään olisi tahtonut lohdutella ja rohkaista.

Joukko kasakoita päätti matkueen. Kansantungoksen tähden kävi kulku hyvin hitaasti kaupungin läpi. Hälinä oli tauonnut, tuo äänetön hiljaisuus oli liikuttavaa, se ilmaisi selvästi useimmissa vallitsevaa myötätuntoisuutta kaunista neiti Mörckiä kohtaan. Nuoret tytöt eivät voineet pidättää kyöneleitään, vanhemmat naiset ajattelivat omia tyttäriänsä ja rukoilivat Jumalaa heidän puolestansa, ja moni utelias pää vetäytyi takaisin akkunoista.

Vaunuihin, joissa Anna istui, heitettiin valkea ruusu, ja useampia seurasi sitä; muulla tavalla ei kansa tohtinut osoittaa tunteitaan vangille. Tämä ei kumminkaan itse huomannut sitä enemmän kuin mitään muutakaan, mutta Brigitta otti ruusut talteen ja säilytti ne monta vuotta virsikirjansa välissä, eikä hän koskaan voinut itkemättä katsoa niitä.

Vihdoin saavuttiin maaherranviraston taloon Linnakadun varrella. Joelle päin antavassa kivikartanossa asui maaherra, kahdessa puisessa sivurakennuksessa olivat lääninkanslia ja siihen kuuluvat virkahuoneet.

Ylimääräinen kansliatutkinto oli heti pantava toimeen, mutta ennenkuin se alkoi, vei eräs poliisimies Annan syrjäiseen huoneeseen, jonne hänet jätettiin yksikseen eritettuna ystävästään. Siellä vallitsi rasittava kuumuus, karpäset pyrisivät rauhottomasti pienissä akkunoissa ja kaikki tuntui sanomattoman raskaalta ja surulliselta.

Nääntyneenä vaipui Anna tuolille voimatta edes oikein ajatella tilaansa.

Hän luuli kuulevansa kahleiden helskettä, näkevänsä rautahäkit akkunoissa, olkilyhteen laattialla, vesiruukun pöydällä aivan niinkuin vankeudessa tavallisesti on. Vaikka hänen omatuntonsa oli puhdas, ei hän kiihtyneessä mielentilassaan voinut olla tuntematta häväistystä, jolla hän luuli itsensä merkityksi.

Väsyneenä kallisti hän päänsä seinää vasten ja hiljaa hiipi ja valtasi hänet raskas uni. Kauan ei hänelle kumminkaan suotu tätä tarpeellista lepoa, sillä kohta sen jälkeen istui hän syytettyjen penkillä oikeussalissa, jossa suuren mustalla veralla katetun tuomarinpöydän ympärillä istui vakavia kunnianarvoisia miehiä, oikeuden laatijoita ja edustajoina. Huoneen perällä seisovat maaherra Lode ja kenraali Demidoff puhellen hiljaa keskenänsä. Uteliaina katselivat ympärilleen poliisivirkamiehet, kanslian kirjurit ja kuulijat, joita oli tiheissä parvissa niin paljon kuin tila myöten antoi.

Lähellä Annaa nähtiin Berndt Wilhelm Tåklin, joka tietäen olevansa oikeassa oli tyyni ja vakava, vaikka hänen ja hänen turvattinsa asia maailman silmissä näyttikin kovin arveluttavalta. He olivat karanneet, ja toinen heistä oli kotivarkaudella ottanut isännältänsä noin 70,000 ruplaa [pankin-osoituksia, Suomessa tähän aikaan käypää rahaa], heidät oli saatu kiinni pakotiellä, varastettu omaisuus oli löydetty heiltä ja oli nyt Tåklinin kirjeiden kera oikeuspöydällä todistamassa heitä vastaan. Heidän toiveensa olivat kaikin puolin synkät ja ainoastaan häpeä ja rangaistus odottivat heitä läheisessä tulevaisuudessa.

Kun Anna enemmän sielussaan kuin ruumiillisilla silmillään tunsikin kenraalin olevan läsnä, kyhertyi hän vavisten kokoon, veri jäähmettyi hänen suonissaan ja silmät suurenivat kauhusta ja tuskasta. Julmasti hymyillen huomasi kenraali tämän vaikutuksen ja häntä näkyi huvittavan se ikäänkuin tiikeriä, joka leikittelee saaliinsa kanssa.

"Onhan se selvä asia" sanoi kenraali maaherralle, "että nämä nuoret ovat varastaneet. Minä en sentähden tiedä, mihin kaikkia näitä verukkeita tarvitaan, ennenkuin rikolliset joutuvat rangaistuksen alaisiksi. Sallikaa ennemmin sen kohdata heitä paikalla kaikessa kovuudessaan. Se on minun tahtoni ja nykyisissä olosuhteissa on minun tahtoni lakina. Pahantekijöitä kun ovat, eivät he ansaitse säälimistä!"

Kenraali Demidoff, joka oli kasvanut toisten lakien ja olojen vallitessa, luuli voivansa käyttää samaa oikeutta Tåkliniä ja Annaa kohtaan kuin omaan palvelijainsa suhteen, eikä voinut käsittää eikä myöntää oikeaksi tuomioistuimen toimitusta.

Maaherra Lode oli kumminkin toista mieltä.

"Herra kenraali!" vastasi hän ja oikaisi ylevällä arvokkuudella, "lailla täytyy olla oma käyntinsä ja meillä on se ei ainoastaan syyttäjää vaan myös syytettyä varten. — Rikos rangaistaan — olkaa siitä varma, — mutta meidän tulee ensin kuulustella, mitä syytetyillä on lausuttavana puolustukseksensa, ettei tuomiomme näyttäisi väärältä ja ankaralta sekä nykyajassa että jälkimaailmassa."

"Ja minun tahtoani, minun arvoani ei oteta laisinkaan huomioon?" jupisi kenraali pöyhkeästi.

Maaherra Loden vilkas katse muuttui vakavaksi. "Tässä katoaa yksilö, kenraali", sanoi hän hiukan pilkallisesti, "ja laki mittelee arvelematta samalla mitalla kaikkia. En tahtoisi", jatkoi hän ja silmänsä hehkuivat tulisemmin, "olla päivääkään tässä rakkaassa isänmaassani, joll'ei laki turvaisi yhtä paljon halvimmän ja köyhimmän henkeä ja omaisuutta kuin ylhäisen, ja rikkaan."

"Sitten on paras alkaa tutkinto", sanoi kenraali kylmästi.

Maaherra Lode kumarsi ja istuutui sijallensa tuomarinpöydän ääreen; tutkinto alkoi vakavalla juhlallisuudella.

Anna Mörckiä huudettiin ja hän koetti nousta, mutta vaipui vavisten takaisin,

"Syytetyn pitäisi nousta seisomaan", sanoi maaherra, jota neidon nuoruus ja kauneus liikutti, vaikka hän ankaruudella tahtoi salata sääliänsä. Hänen hyvä sydämensä pääsi kumminkin pian voitolle ja kun Anna uudelleen koetti nousta, lisäsi hän:

"Ruumiilliseen heikkouteen nähden olisi se tällä kertaa tarpeeton kovuus. Syytetty saa sentähden istua paikallansa."

Anna vaipui takaisin. Hänen ihmeellisen syvät silmänsä olivat kuin harsolla verhotut. Musta samettipuku lisäsi hänen kasvojensa vaaleutta, joihin surut ja kärsimykset olivat painaneet ylevän kuvan. Sitäpaitsi oli hänessä jotakin niin lapsellista, suloista ja lempeää, niin täydellisesti soveltuvaa hänen voimattomaan ja arkaan käytökseensä, että moni läsnä-olijoista alkoi itsekseen epäillä, että tokkohan hän olikaan niin syyllinen kuin oli luultu.

"Onko syytetyn nimi Anna Mörck?" kysyi maaherra edelleen.

"On", vastasi Anna tuskin kuuluvasti, kumartaen päätään.

"Isän nimi ja sääty?" kuului jälleen tuomarin vakava ääni.

Vastausta ei seurannut; maaherra toisti kysymyksensä. Silloin aukenivat syytetyn huulet, mutta sanat raukenivat tuskalliseen huokaukseen. Rakkaan isän muistuttaminen poisti tyttö paralta viimeisetkin voimat. Hiukan maltittomasti vetosi maaherra Tåkliniin, joka sai luvan vastata syytetyn puolesta, ja tutkintoa jatkettiin.

"Teidän, neiti Mörck", sanoi maaherra, "on syytetty varastaneen suojelijaa kenraali Demidoffia, ja minä kysyn teiltä nyt kunnian ja omantunnon nimessä, kuinka olette voinut tehdä niin häpeällisen ja rikoksellisen työn?"

Anna katsoi hämillään ympärillensä, ja joka sydän tuossa avarassa oikeussalissa tykytti rauhattomasta odotuksesta. Mutta Tåklin kohoitti ylpeästi päänsä ja luoden tuomariin vilpittömän, vakavan katseen, vastasi hän harmistuneena:

"Nojautuen korkean oikeuden minulle antamaan lupaukseen puolustaa tätä turvatonta neitoa lausun minä täten syytöksen varkaudesta olevan häpeällistä valhetta, sillä kaikki mitä neiti Mörck on vienyt mukaansa, on hänen yksityistä, laillista omaisuuttaan, jota vielä melkoinen osa löytyy jäljellä syyttäjän

talossa."

Hämmästynyt maaherra tulkitsi vastauksen kenraalille, jonka viha kuohahti äärilleen.

"Kaikki mitä neiti Mörckillä on", puhkesi hän säihkyvin silmin sanomaan, "on hän saanut minulta. Minä olen sen antanut hänelle ja se on siis minun omaani."

Tämä pikainen vastaus teki tutkinnossa käänteen. Luonteeltaan hilpeä ja tulinen maaherra unohti tuomarin arvonsa ja hypähti ylös sijaltansa.

"Herra kenraali", sanoi hän, "maan voimassa olevien lakien mukaan on annettu lahja yksinomaisesti vastaanottajan oma eikä antajan. — Myöskin pyydän saada muistuttaa, että Suomen lait, jotka keisari Aleksander I on valallaan vahvistanut, turvaavat jokaisen rehellisen kansalaisen personaa ja omaisuutta. Mutta vastoin kaikkia lakeja olette te antanut kohdella näitä onnettomia kuin suurimpia pahantekijöitä. Mitä on teillä tätä vastaan sanomista?"

Maaherra Lode oli puhunut lämpimästi, Hän oli halpamielisyyden ja ilkeyden luonnollinen vastustaja ja oli nyt yhtäpaljon suutuksissaan kenraali Demidoffin käytökseen, kuin vähää ennen Anna Mörckin.

"Tarkoitus oli", sammalsi kenraali hämillään, "ettei minun lahjani niin täydellisesti olisi neiti Mörckin omat, että hän saisi niiden kanssa menetellä oman tahtonsa mukaan."

"Kenraali", sanoi maaherra, "te pahennatte näillä sanoilla yhä enemmän asiaanne, sillä ne todistavat teidän rikkoneen kaksinkertaisesti."

"Asia on menevä korkeampaan oikeuteen", jatkoi hän päättävällä äänellä, "ja jos lakia vielä käytetään, niin en minä vastaa, mimmoiset seuraukset teille ovat tulevat. — Minun ensimmäinen velvollisuuteni on lausua syytetyt viattomiksi ja vapauttaa heidät. Teidän taas, kenraali, tulee heti käskeä pois heitä vartioitseva kasakkajoukko. — Ja sitten, sitten riippuu se heistä itsestään, tahtovatko he teitä edesvastaukseen syyttömästä kärsimisestään ja siitä tahrasta, johon heidän nimensä teidän käytöksenne kautta on joutunut."

Tämä esitys peljästytti kenraalia. Hän koetti väitellä vastaan, mutta hänen täytyi itselleenkin myöntää joutuneensa tappiolle.

"Herra maaherra", sanoi hän nöyrästi hilliten tulista vihaansa, "minä olen, pyhä Nikolaus auttakoon, erehtynyt, outo kun olen täkäläisiin oloihin, mutta minä toivon sitä vielä voitavan korjata siten että pyydän anteeksi syytetyiltä."

Nuo viimeiset sanat lausui kenraali ylpeällä huolimattomuudella, mutta heti sen jälkeen oli hän taas kohtelias hovimies.

"Hyvä ystäväni", jatkoi hän maaherralle, "olkaa, hyvä ja sanokaa syytetyille, että he minun puolestani ovat vapaat."

"Teidän tulee tietää, kenraali", vastasi maaherra kylmästi, "että minulla tuomarina ollessani aina on tällainen oikeus, oikeus, johon tässä tapauksessa panen suuren arvon."

Hän lähestyi nyt Annaa lempeänä, kynnensilmin, joka ei suinkaan ollut häpeäksi tuolle urhoolliselle 1808 vuoden sotilaalle, ja virkkoi:

"Lapseni, asiat ovat kääntyneet aavistamatta teidän eduksenne. — Te olette vapaa ja saatte lähteä pois. Kiittäkää siitä Jumalaa ja muistakaa mitä sanon, ettei nimittäin mitään maailmassa ole pidettävä suuremmassa arvossa kuin puhdasta sydäntä ja hyvää omaatuntoa. — Menkää lapseni! Tämä kaikin puolin kunniallinen nuorukainen, kauppias Berndt Wilhelm Tåklin, on myöskin vapaa ja saa seurata teitä!"

Anna nousi, tosin heikkouttaan horjuen, mutta täydellisesti tunnossaan. Maaherran sanat olivat vaikuttaneet ihmeellisesti hänen; tarttuen tuohon käteen, joka ystävällisesti oli laskeutunut hänen pänsä päälle, suuteli hän sitä monet kerrat ja virtaavat kyneleet lievensivät hänen rintaansa.

"Kas niin, lapseni", sanoi hiukan tuikeasti maaherra, joka ei suvainnut pitkälistä tunteiden tulevaa, "pyyhkikää kyneleenne ja menkää sitten, sillä oikeussali ei ole teille sovelias paikka. — Herra Tåklin, tehkää velvollisuutenne tätä nuorta naista kohtaan!"

Mutta Tåklin ei ottanut sitä siltä kannalta kuuloon. Vietyään Annan syytettyjen penkiltä hänelle arvollisempaan paikkaan lausui hän pelkäämättä kovalla äänellä:

"Asia on päätetty. Niin luulee ainakin kanteentekijä, kenraali Demidoff, mutta se ei ole minun mielipiteeni, sillä minulla on muutamia valituskohtia esiintuotavana häntä vastaan. Kuulkaa niitä, hyvät

herrat! Ensimmäinen kuuluu: minä, kunniallinen porvari, olen ilman vähintäkään syyttä otettu yleisellä maantiellä kiinni ja minua kohdeltiin kuin halvinta pahantekijää. Edelleen on neiti Mörckiä, Suomen kansalaista, vastoin hänen tahtonsa pidetty kenraali Demidoffiin talossa ja rääkätty sekä vihdoin minun kerallani koko kaupungin väestön nähden kohdeltu kuni rikoksellista. — Minä olen ylpeä, että olen ottanut puolustaakseni sorrettua, ja vaadin sentähden kenraali Demidoffia edesvastaukseen."

Kinnas oli heitetty. Tällöinen puhe hämmästytti kaikkia, mutta enimmin kenraalia, joka yhä selvemmin käsitti, että asia saattoi tuottaa hänelle arveluttavia seurauksia.

"Minun täytyy päästä huomiota herättämättä tästä suututtavasta rettelöstä", sanoi hän rauhattomasti maaherralle. "Olkaa hyvä ja välittäkää sovintoa minun ja syytettyjen kesken ja antakaa minun kuulla mitä he vaativat. Minä olen valmis mihin hyvänsä."

Tuo muutoin niin pelkäämätön ja hirmuinen mies oli levoton ja myötenantava, mutta kun valta ja kunnia on vaarassa, kumartuu ylpeinkin.

"Tyytyykö herra Tåklin sovintoon?" kysyi maaherra.

Kauppias mietti. Kun ei häntä kumminkaan miellyttänyt sekaantua syvemmälle tuommoiseen riitaan ja kun hän kaikesta sydämestänsä toivoi asian päättymistä, sanoi hän olevansa valmis kuulemaan kenraalin ehtoja.

"Tiedän kyllä", arveli hän, "ettei tahrattua nimeä osteta takaisin kullalla, mutta kun syytös on väärä ja viattomuus todistettu, luulen minä voivani suostua sovintoon. Kumminkin on minusta nähden luonnollista, että neiti Mörck saa pitää kaikki mitä hän on kenraalilta lahjana saanut. Tällöistä sovintoa toivon minä nähdäkseni hänen tulevaisuutensa turvatuksi."

Kenraali Demidoff suostui kernaasti kaikkeen mitä häneltä pyydettiin ja luopui kirjallisesti kaikesta holhojanoikeudesta, tunnustaen neiti Mörckin vapaaksi ja hänestä riippumattomaksi. Hänen ei enään tarvitsisi palata hänen taloonsa ja hän saisi pitää yksityisenä omaisuutensa kaikki mitä hän häneltä oli saanut.

Tähän aikoihin kuuluisaan sovintoon liitti kenraali sitäpaitsi 120,000 ruplaa [pankinosoituksia] palkkioksi hänen kärsimyksistään ja turhaan vastusti Anna tätä auliutta.

Ensimmäisinä poistuivat Tåklin ja Anna, ja kaikki vastasivat kunnioittavaisesti heidän jäähyväistervehdykseensä ilmaisten myötätuntoisuuttansa ja iloansa.

Väentungoksessa ovensuussa saavutti kenraali Demidoff heidät ja kuiskasi hiljaa Annan korvaan:

"Ennenkuin me iäksi eroamme, Anna Mörck, niin älkää sanoko anteeksi-antavaista sanaa, mutta luvatkaa rukoilla pyhiä minun sieluni edestä."

Anna aikoi ensin kiiruhtaa eteenpäin, mutta pysähti sitten äkkiä askeleensa.

"Herra kenraali", kuiskasi hän sanomattoman lempeästi, ja jalo katse elähytti hänen silmänsä, "minä en ainoastaan anna teille anteeksi, vaan tahdon rukoillakin edestänne. — Armahtakoon Kaikkivaltias meitä kaikkia!"

Kenraalin pää vaipui alas.

Kenties nämä sovinnon sanat veivät vielä kerran tuon kadotetun ja syynalaisen pojan takaisin taivaallisen Armahtajan jalkain juureen. Me lausumme tämän toivon sanoessamme nyt ainiaaksi kenraali Demidoffille jäähyväiset.

Tuokion kuluttua oli Anna kadulla ilosta itkevän Brigitan sylissä, ja riemuiten kaikui kansan eläköön-huudot.

XVIII.

Hellästi irtautui Anna Brigitan sylistä, sillä riemuhuudot hänen ympärillään muistuttivat hänelle missä hän oli ja herättivät hänessä hartaan halun vetäytymään yksinäisyyteen kaikkien näkyvistä.

"Kuinka te olette onnellinen, Anna", kuiskasi Briitta muori, "tuo uhkaava seikkailu on päättynyt

aavistamattoman hyvin. Te olette vapaa ja rikas, ja voitte mennä mihin tahdotte."

Vapaa ja rikas! Anna ei ollut koskaan niin syvästi tuntenut mimmoista on olla ilman koditta. Hänen päätänsä huimasi ja jalkansa horjuivat. Silloin lähestyi häntä Berndt Wilhelm Tåklin keski-ikäisen, säveän näköisen miehen seurassa.

"Neiti Mörck", virkkoi hän, "tämä on veljeni, Gabriel Tåklin, oikea veljen esikuva. Hän tulee — — — vaan puhukoon itse asiansa!"

Kauppias Gabriel Tåklin kumarsi kömpelösti ja puristaen lujasti molemmin kourin Annan kättä sanoi hän:

"Minä tulen tarjoomaan teille, neiti Mörck, kodin talossani; se on yksinkertainen ja halpa, mutta veijari se on, joka paremman antaa kuin itsellään on."

"Sydämellisellä ilolla otan minä vastaan teidän tarjouksenne", vastasi Anna ja kiitollisuus loisti hänen silmistään.

"No sitten on kaikki hyvin", sanoi vanhempi Tåklin. "Riennä sinä, Berndt Wilhelm, edellä sanomaan vaimolleni, että hän saa vieraan, jonka vertaista hän ei vielä koskaan ole nähnyt."

Gabriel Tåklinin yksinkertaisessa olennessa oli jotakin sanomattoman rauhoittavaa, joka vaikutti terveellisesti Annassa, erittäinkin kun hän ei sanallakaan viitannut äskeisiin tapauksiin.

"Nyt, neiti Mörck", virkkoi hän, kun he vihdoinkin olivat perillä ja astuivat hänen talonsa rapulle, "saan minä meidän kesken sanoa, että vaimoni on herttainen ihminen ja ettei teidän tarvitse peljätä häntä, vaikka hän on vakavanpuolinen ja jäykkä käytöksessään, mutta hän onkin syntyisin aatelisnainen." Hän kohensihe ylpeästi ja lisäsi: "Minä olen aina antanut hänelle kuni heikommalle astialle arvonsa, ja tiedän teidänkin tekevän samoin."

Tuo "heikompi astia", ei kumminkaan näyttänyt vähääkään heikolta, kun hän heidän astuessa sisään nousi ylös nojatuoliltansa. Hän oli suuri ja roteva vartaloltaan, silmissä asui teeskennelty kylmyys ja suu oli tuikeasti rypyssä. Hän ei voinut koskaan unhoittaa, että hän oli häväissyt aateliskilpensä mennessään porvarin kanssa avioliittoon, mutta pitkään aikaan ei hän enää ollut muistanut, että tuo kunniallinen kelpo mies oli pelastanut hänet köyhyydestä ja puutteesta tarjotessaan hänelle kätensä.

"Ystäväni", aloitti Gabriel Tåklin, "tässä on eräs nuori neito, jonka minä jätän sinun hoitoosi. Hän on kärsinyt paljon ja tarvitsee naissydämen hellää kohtelua."

Ei yksikään juonne muuttunut rouvan kasvoissa. "Lanko Berndt Wilhelmillä ja sinulla on aina omat oikkunne", sanoi hän hitaasti.

"Mitä sinä, armaani, pidät oikkuna", sanoi hänen miehensä, "on ainoastaan ritarillista vaatimusta, jolle sinä, syntyisin aatelisnainen, kyllin ymmärrät antaa arvon."

Rouva näytti mielistyneeltä ja vastasi ystävällisemmin: "Gabriel, niin porvari kuin oletkin, tajuat sinä kumminkin joskus minua."

"Neiti Mörck", jatkoi hän Annalle, "kulmakamari on teitä varten niin kauan kuin haluatte."

Anna kiitti. "Jos ette mielellänne tahdo ottaa minua vastaan, hyvä rouva", sanoi hän, "tahi jos minä jollakin tavoin olen teille haitaksi, niin tahdon heti poistua."

"Ei suinkaan", lausui rouva päättäväisesti, "kulmakamari on teidän käytettävänä, kuten olen sanonut. Olkaa tervetullut!"

Gabriel Tåklin riemuitsi, mutta oli kyllin viisas pitääksensä salassa, että oli voittanut tuon "heikomman astian."

"Olenhan aina sanonut että sinä olet herttainen ihminen, eukkoseni", sanoi hän iloissaan.

Eukkoseni! Mikä porvarinsana! Rouva näytti loukatulta ja sanoen tarvittavan itseänsä kyökissä poistui hän.

"Rakas lapsi", sanoi Tåklin Annalle, kun he olivat jäänet yksin; "käykäämme nyt omaistamaan tuo siunattu kulmakamari, niin saatte levätä, sillä näytättehän kovin väsyneeltä."

Rauhallisesti kuluivat päivät Tåklinin kodissa, ja se vaikutti hyvää Annan sekä ruumiille että sielulle. Hän mietiskeli paljon tähän aikaan istuessaan yksin tuossa "siunatussa kulmakamarissa" ja lopuksi turvautui hän aina raamattuunsa. Sillä välin tuli hänen mielensä yhä kuuliaisemmaksi ja sydämensä

nöyremmäksi.

Berndt Wilhelm ei ollut paljon näkyvissä. Hän oli jälleen ryhtynyt ammattiinsa veljensä puodissa, mutta jos eivät laskut ennenkään olleet pitäneet paikkaansa, pitivät ne nyt vielä vähemmän kutiaan.

Hän alkoi taas sepustella runoja ja seiso useinkin katsoa tuijottamassa erästä akkunaa yhtä itsepäisesti kuin hän kerran postikonttorin kadulla oli miettinyt Annan vapautustuumia. Kun hän tiesi Annan taitavan tuota siihen aikaan varsin tavallista itämaista kukkaiskieltä, rupesi hän sillä ilmoittamaan hänelle yhä lämpimämpiä tunteita ja lähetti hänelle eräänä päivänä Brigitan myötä vuohenkukan, joka merkitse: "Te tulette päivä päivältä minulle rakkaammaksi!"

Milloin lähetti hän sikurinkorren, jonka Anna tiesi selittää: "Teidän kuvanne väikkyä aina edessäni", milloin taas orapihlajan kukan, joka ilmaisi: "ikuista rakkautta", ja vihdoinkin löysi Anna pöydältään kellokukan, lehmuksenlehden ja valkean lummekukan, joista kellokukka merkitsi: "Sydän tekee minut kaunopuheliaaksi ja rohkeaksi", lehmuksen lehti: "Etsinkö turhaan sinun rakkauttasi?" ja lummekukka: "Yhtykäämme, mutta missä?" Tämä pikku vihko oli kiedottu heinäkorrella, joka merkitsi: "Antakaa minulle vastaus!"

Anna joutui kovaan pulaan, mutta muutamaa tuntia myöhemmin ojensi hän Brigitalle yönorvokin, jonka hän pyysi hänen antamaan Berndt Wilhelmille.

Päätävä hetki oli tullut, sillä orvokissa oli vastaus: "Illan viileässä ma sua varron."

Lehtimajassa Tåklinin puutarhassa kohtasivat nuoret toisensa määrätyllä ajalla, Berndt Wilhelm tulipunaisena, Anna vaaleana kuin lumi.

Berndt Wilhelm ryästeli ja olisi aloittanut, mutta sanat takertuivat hänen kulkkuunsa. Minkätähden olikaan Anna käytöksessään aina niin tyyntä ja vakava häntä kohtaan! Hämällään rupesi hän pureksimaan heinäkorrettia.

"Herrani", virkkoi Anna suoraan ja teeskentelemättä, "te olette lähettämillänne lehdillä ja kukilla ilmaissut minulle aiheen tähän yhtymiseen."

Riemunsäde välähti Tåklinin silmistä. "Armas tyttö", sanoi hän rukoilevaisesti, "ettehän te vihastu siitä minuun?"

"Minä en unhoita, mitä olen velkaa miehelle, joka jalomielisesti uhrasi itsensä minun tähteni, ollessani onneton ja epätoivossa", vastasi Anna.

"Ettekä te vihastu rakkaudestanikaan?"

Anna peitti käsillään kasvonsa. "Minun sydämeni kuuluu ikuisesti ja yksinomaisesti kuolleelle", sanoi hän vapisevalla äänellä.

"Teillä ei ole siis minulle mitään antamista?" virkkoi Tåklin surullisesti.

"On, nimittäin sisaren harras uskollisuus ja suurin kunnioitukseni."

Anna katsahti ylös ja ojensi hänelle kätensä.

"Ja jos minä sanon olevani siihen tyytyväinen, jos minä en pyydäkään muuta kuin saada rakastaa ja armastella teitä, olla teidän tukenanne ja suojelijananne ja tarjota teille luonani tyynen kodin, jossa kaikkien myrskyjen perästä saatte lepoa ja rauhaa."

Anna oli liikutettu. "Jättäkää minut hetkeksi!" pyysi hän.

Kun Tåklinin puolen tunnin päästä palasi, löysi hän hänet itkeneenä, mutta tyynenä ja ystävällisenä.

"Todellista rakkautta", sanoi Anna, "en minä enään voi luvata teille, mutta jos olette tyytyväinen minun uskollisuuteeni ja kunnioitukseeni sekä kärsitte minun vikojani ja heikkouksiani, niin tahdon yhdistää kohtaloni teidän kohtalonne. Minä olen puhunut vilpittömästi. — Älkää olko malttamaton, vaan miettikää tarkoin, voitteko tulevaisuudessa tuntea itsenne tyytyväiseksi."

"Saada kutsua teitä, Anna, vaimokseni, on aina oleva korkein autuuteni. Enempää en pyydäkään."

Berndt Wilhelm oli hurmaantunut rakkaudesta ja onnesta.

"Siunatkoon sitten korkein meidän liittoamme", sanoi Anna, "ja antakoon minulle voimaa täyttääkseni

teidän vaimonanne rehellisesti velvollisuuteni. — Mutta yksi ehto on minulla — — —"

"Mikä? Kaikki mitä te haluatte tahdon minä täyttää."

"Että te sulhonani lähdette kanssani kotiini Ahvenanmaalle, sillä minä en voi sallia, että pappi yhdistää meidät, ennenkuin olen pyytänyt isältäni anteeksi."

"Miten vähää te pyydättekaan, armas tyttö", sanoi Tåklin hymyillen, "matkustakaamme vaikka jo huomenna."

"Älä usko", sanoi Anna Brigitalle, joka sydämestään toivotti hänelle onnea, "että olen luvannut mennä naimisiin Tåklinin kanssa ainoastaan saadakseni kodin ja suojelijan. Ei, niin itsekäs en kuitenkaan ole! Ainoa syy siihen on, etten tahdo osoittaita kiittämättömäksi rehellistä miestä kohtaan, joka on tehnyt minun tähteni niin paljon ja joka rakastaa minua niin suuresti. — Huomenna matkustamme me, muoriseni, Ahvenanmaalle. — Vihdoinkin on minulla tilaisuus ja rohkeutta lähestyä sinua, kallis isä!"

XIX.

Kesäinen loisto ja kauneus vallitsi Ahvenanmaan saaristossa. Ilta-aurinko valaisi Kastelholman vanhoja riutuvia raunioita ja yhä kirkkaammin kimmelsi meren hopealle hohtava ääri. Kalastajat laskivat verkkojaan laulellen iltavirttä, kaukana kuului paimen huhuilevan karjallensa ja Sundin kirkontornista kajahteli juhlallisesti iltakello.

Kaikki oli ulkoa nähden kuten muinenkin, mutta kuinka erilaiselta tuntui se nyt Annasta, hänen yksin astuessaan tuota tuttua polkua myöten, joka Kastelholman raunioilta vei pappilaan. Sulhasensa ja Briitta muorin oli hän jättänyt erääsen taloon odottamaan miten hänen yhtymisensä isän kanssa päättyisi. Yksin ja jalkaisin kuin kerjäläinen tahtoi hän saapua kotiinsa, kuni kerjäläinen poistuisikin hän sieltä, jos hänet hyljättäisiin.

Kun hän tultuansa metsän rannalle näki ristin kirkontornista ja puiden lomitse pilkoittavan pappilan, vaipui hän mielenliikutuksissaan mättäälle. Entä jos hänen isänsä ei enää eläisikään, jos ei hän saisikaan nähdä häntä! Tämä ajatus oli murtaa hänet.

Vihdoin nousi hän ja kiiruhti eteenpäin. Pihanportti narahti kun hän aukasi sen, ja ikäänkuin varas, joka säikähtää jokaista kolinaa, peljästyivät hänkin ja veti sen perässään kiinni niin hiljaa kuin taisi. Hän astui poikki viheriän pihan rapulle, eteiseen ja suoraan isänsä ovelle, mutta siihen hän pysähtyi.

Pastori Mörck istui kirjoituspöytänsä ääressä. Hän oli suuresti vanhentunut, tukka oli melkein valkea ja silmät olivat kuopallaan. Hänen vakavissa kasvoissaankaan ei asunut entinen tyyneys ja kirkkaus, päinvastoin ilmaisi jokainen ryppy taistelua, sotaa ja lakkaamatonta levottomuutta.

Avattu raamattu lepäsi hänen edesssänsä ja hänen katseensa oli järkähtämättömästi kiintynyt seuraavaisiin sanoihin: "*Lapsukaiseni, älkäämme rakastako sanalla ja kielellä, vaan työllä ja totuudella.*" Tätä rakkauden käskyä oli hän usein miettinyt, selittänyt sitä seurakunnallensa ja koettanut noudattaa sitä. Mutta hän oli yhä enemmän alkanut ymmärtää olevansa valehtelija, sillä jos tuo kaikki anteeksi-antava rakkaus todellakin olisi asunut hänen sydämessään, ei hän olisi voinut kirotta ainoata lastansa.

"Isä!" kuului kuin aaveen kuiskausta läpi huoneen.

Pastori Mörck oli usein ennen kuullut tämän äänen. Pimeässä yössä, kirkkaalla päivällä oli hänestä tuntunut kuin olisi Anna kutsunut häntä.

"Rakas isä!" kaikui jälleen rukoileva ääni.

Nyt kääntyi vanhus äkkiä ympäri.

"Isä!" rukoili Anna nöyrästi kynnyksellä polvillaan. "Poista se kirous, joka eroittaa minut sinusta. — Anna minulle anteeksi ja ota minut jälleen tyttärekseksi! — Kun tuhlaajapoika palasi isänsä tykö, ei tämä häntä hyljännyt. Oi, ethän sinäkään ole minua hylkäävä!"

Annan ääni tukahtui kyöneleihin. Pastori Mörck oli ollut suuri vihassaan ja kirouksessaan, mutta hän oli myös suuri rakkaudessaan, ja tekemättä mitään ehtoja riensi hän tyttärensä luokse, sulki hänet syliinsä, suuteli sanoin ja huulin kirouksen hänen otsaltaan ja antoi hänelle täydellisesti anteeksi, niinkuin ainoastaan rakastavan vanhemman sydän voi antaa.

Kauan lepäsi Anna isänsä sylissä ja tuskallisella liikutuksella kuunteli tämä, kun hän kertoi kärsimyksistään, olostaan kenraalin talossa, pakenemisestaan, syytöksestä, jonka alaiseksi hän oli joutunut, vapautuksestaan ja lopuksi lupauksestaan ruveta Tåklinin vaimoksi. Ja kun hän kysyi tahtoisiko isä antaa suostumustaan ja siunaustaan heidän liitollensa, vastasi tämä:

"Kernaasti minä ne annan, rakas lapsi, ja hyväksyn sinun päätöksesi. Minä olen jo vanhentunut sekä ruumiiltani että sielultani, ja kun työpäiväni lähenee loppuansa, on hyvä tietää, etten ole jättänyt sinua yksin, vaan että sinulla puolisosasi on ystävä ja suojelija, johon voit luottaa. Teidän kukoistavassa onnessanne olen minäkin tuleva onnelliseksi. Olkoon Jumala kanssasi nyt ja aina, rakas lapsi!"

Oli yö. Keveät varjot alkoivat hälvetä ja idässä kajasti päivänkoitto, mutta yhä vielä istui Anna akkunan luona kamarissaan. Kaikki oli niinkuin ennenkin, ja Anna ei ollut pitkään aikaan tuntenut itseänsä niin onnelliseksi kuin nyt; niin rauhaista ja hyvä oli taas olla tuossa rakkaassa kodissa. Aina oli isä hänen mielestään ollut suuri ja ihmeteltävä, mutta ei koskaan niin jalo ja ylevä kuin nyt. Ystävällisesti oli hän ottanut vastaan Tåklinin ja Brigitan, ja kiittäessään heitä kaikesta mitä he olivat tehneet hänen tyttärensä hyväksi, oli hän heltyä kyyneleihin asti. Ja tuommoisen isän luokse oli hän epäillyt lähteä!

Anna ei voinut panna maata, ennenkuin hän sai nähdä hänet ja tietää varmasti olevansa todellakin lähellä häntä. Hiljaa hiipi hän varpaillaan isän kamariin.

Pastori Mörck tahtoi mielellään yölläkin herätessään nähdä merta, jonka tähden akkunanuutimet eivät olleet lasketut alas, ja Anna saattoi siis selvästi nähdä hänet tuossa makaamassa iäkäs, ylevän kaunis, pää hiukan kallellaan. Silmät olivat ummessa, ja hän hengitti tasaisesti ja säännöllisesti.

Kauan seiso i Anna katsellen isäänsä; sitten kumartui hän polvilleen sängyn viereen. Pastori aukasi silmänsä.

"Sinäkö se olet, tyttäreni?" virkkoi hän tynesti. "Kaikkina näinä vuosina, joina olet ollut poissa, ajoi sanomaton tuska minut joka yö sinun kamariisi. Minä aioin sinne tänäkin iltana, vaan kun tiesin sinun jälleen olevan kattoni alla, tunsin itseni niin rauhalliseksi, että vaivuin äkkiluulematta uneen kuin hyvä lapsi. Se oli oikein että tulit, tyttäreni."

Pastori painoi Annan pään rintaansa vasten.

"Siunaa minua vielä kerran, isä!" rukoili tytär.

Vanhus nousi. "Herra siunatkoon sinua ja varjelkoon sinua", lausui hän juhlallisesti. "Herra kääntäköön kasvonsa sinun puoleesi ja antakoon sinulle ijankaikkisen rauhansa!"

"Ijankaikkisen rauhansa", nyyhkytti Anna.

Rusottavat pilvet kohosivat ylemmäksi taivaalle. Isä ja tytär erosivat.

XX.

Turussa Gabriel Tåklinin luona vietettiin Berndt Wilhelmin ja Annan häät. Pastori Mörck toimitti itse vihkimisen ja piti sen jälkeen liikutetulla sydämellä tavanmukaisen puheen noille nuorille. Hän puhui miehen ja vaimon velvollisuuksista, miten heidän tulee olla kärsivälliset toisillensa, ja neuvoi heitä kaikissa kohdissa, myötä- ja vastoinkäymisissä, surussa ja ilossa tuohon jumalalliseen rakkauteen, joka pysyy aina muuttumatta.

Ilo oli yleinen, maljoja juotiin ja Gabriel Tåklinkin piti useampia puheita, toisen toista pöyhkeämmän. Ihastuksissaan sepitti hän ensimmäisen kerran elämässään runonkin, jota hän vielä häiden jälkeenkin usein lueskeli, kun hän ei enään saanut iloita veljensä ja hänen nuoren vaimonsa läsnä-olosta. Sillä kun Turku äskeisten tapausten perästä ei voinut olla heille mieluinen olopaikka, muuttivat he näet ensi tilassa Poriin, jonne Berndt Wilhelm asettui kaupppamieheksi, päästyään rikkaaksi Annan omaisuudesta.

Raskas oli molemmin puolin pastori Mörckin ja hänen tyttärensä ero. He lupasivat käydä usein toisissaan ja vielä useimmin kirjoittaa toisillensa, mutta parhainta, mitä Anna sai myötään, olivat hänen isänsä siunaukset ja esirukoukset.

Sovittuaan isänsä kanssa tuns i Anna jälleen sovintoa elämässä ja nykyisessä asemassaan, vaikk'ei hän

sydämessään ollutkaan onnellinen.

* * * * *

Oli syyskuun ilta. Hämärästi paloi lamppu, Anna istui rukin ääressä kehräämässä, ja nopeasti kiepua hyristi pyörä. Väliin katsahti hän rullaan, joko päivän urakka olisi täysi, ja aloitti jälleen uudella vauhdilla, laulaa hyräillen puoliääneen.

Hän huokasi ja pyörä seisahti hetkeksi.

Brigitta, joka ei ollut koskaan luvannut luopua Annasta, istui huoneen nurkassa kutoen sukkaa, ja pidettyään kauan silmällä lemmikkiään, lähestyi hän häntä ja sanoi:

"Kas niin, lapseni, kyllä jo riittää täksi päiväksi! Te olette ollut ahkera kuin päiväläinen, ja kumminkin olette te rikas ja rouva talossa."

"Kyllä jo riittää, sanon kerran vieläkin."

Brigitta seisautti pyörän kädellään, mutta Anna väisti sen lempeästi pois ja vastasi:

"En tahdo olla huonompi muita, Briitta muori. Työ on sekä emännän että palvelijan kunnia."

"Mutta te ette ole tottunut", muistutti Brigitta, "raskaasen työhön aamusta iltaan saakka. Te ette malta enää koskaan piirustella, tehdä koruompeluksia, vielä vähemmän soittaa kanteletta."

Anna punehtui. "Minulla on tärkeämpiä velvollisuuksia täytettävänä", sanoi hän nopeasti. "Mieheni sanoo, ettei emäntä saa kuluttaa semmoisiin aikaansa, ja hän on ehkä oikeassa. Itsekin on hän lakannut runoilemasta."

"Hyvä Jumala on luonut kunkin erilaiseksi", arveli Brigitta. "Rumalla hämähäkillä, muurahaisella, visertelevällä linnulla ja monivärisellä kukalla, kaikilla heillä on oma tarkoituksensa luonnossa. Niinpä ihmisilläkin. Mikä sopii minulle ja monelle muulle, se ei sovi teille, hentoinen lemmenkukkani."

Brigitan ääni oli lempeä ja hellä, mutta Anna koetti tekeytyä vakavan näköiseksi.

"Brigitta, sinä puhuttelet minua kuin hemmoiteltua lasta. Siunattu olkoon halvinkin työ; se ei tee ketään pahemmaksi. Minä olen porvarin vaimo, muista se, äläkä houkuttele minua pois velvollisuuksistani."

Brigitta palasi ääneti nurkkaansa ja Anna kehräsi edelleen. Mutta vihdoin oli urakka täysi ja pyörä pysähtyi. Iloisesti hymyillen ja onnellisena kuin lapsi työnsi Anna rukin syrjään ja oli vapaa tekemään mitä itse tahtoi. Hän meni akkunan luo ja kohoitti hiljaa uutimia. Seutua valaisi mitä ihanin kuutamo ja houkutteli häntä ulos.

Astuessaan ulos portista, näki hän valon miehensä akkunasta. "Aina niin ahkerassa työssä", huokasi hän. "Hänellä ei ole enää aikaa oleksia vaimonsakaan kanssa."

Syksyinen leuto ilma leikkitteli hänen kuumilla kasvoillaan. Hän astui nopeasti joen rannalle ja seurasi kauan sen tulista kulkua.

Kuutamon lumoavassa valossa näyttivät kirkko ja sitä ympäröivät rakennukset suuremmilta ja kauniimmilta; puut korkeammilta ja tuuheammilta. Annasta tuntui kuin olisi hän kävellyt noidutussa puistossa. Hän pysähtyi erään jokeen pistävän kiven luokse, jota nimitettiin "neidon kiveksi." Tarina kertoo että eräs nuori tyttö, kaunis kuin prinsessa ja hyvä kuin enkeli, oli tässä lopettanut päivänsä syöksen alas pimeään syvyyteen.

Anna nousi neidon kivelle, johon hänen miehensä oli laittanut mukavan istumapaikan häntä varten. Ensimmäisinä aviovuosinaan olivat he näet usein tulleet tänne yhdessä lueskelemaan mainioita ruotsalaisia ja saksalaisia runoteoksia, joita koko maailma ylisti, mutta nämä miellyttävät jalon henkisen nautinnon hetket olivat äkkiä kadonneet palajamatta koskaan takaisin. Voitonhimo ja kauppapuuhat olivat piankin tehneet tuosta muinen haaveksivasta ja hajamielisestä Tåklistä miehen, joka menettämättä mitään ymmärsi aineellisessa suhteessa voittaa kaikki ja jonka mielestä ei vaimo tehnyt koskaan tarpeeksi työtä.

Sitä ajatteli Anna ja huokasi. "Oi kuinka keveä olisi velvollisuus, kun se perustuisi rakkauteen, mutta kuinka raskaalta se ilman sitä tuntuu! Kuitenkaan en vaadi elämältä paljoa, vaan tyydyn sallimukseeni", virkkoi hän.

Anna silmäili virtaa, joka näytti entistään kolkommalta, kun pilvi hetkeksi peitti kuun.

"Sallimus", jatkoi hän ajatuksissaan, "kuinka kylmältä ja toivottomalta se kuuluu! Vaan ei! Sallimus se ei ole, vaan Jumalan rakkaus, jota minä näen kaikkialla."

Hän otti esiin Mustofiniltä saamansa ristin, jota hän aina kantoi kaulassaan ja katseli sitä vakavasti. Silloin heräsivät hänessä kaikki vanhat muistot ja tietämättään oli hän juuri itkusilmin nostamaisillaan tuon ristin huulillensa, kun eräs käsi pidätti häntä ja tempasi sen häneltä pois.

Huudahtaen hypähti Anna ylös ja näki miehensä edessään. Kädet ristissä katseli tämä häntä ja synkän näköisenä virkkoi:

"Luulenpa sinun ruvenneen palvelemaan kuvia! — Milloinkahan sinä vihdoinkin unohdat kaikki entiset haaveet ja käsität ettei elämä enää ole mikään romaani?"

"Voi, suo anteeksi heikkouteni", rukoili Anna. "Minä olen taistellut sitä vastaan, ja juuri kun luulen päässeeni voitolle, tunnen minä jälleen itseni voitetuksi. Mutta jos sinä, Berndt Wilhelm, tahtoisit olla kärsivällinen ja sallisit minun käydä omaa tietäni, niin muuttuisi kenties kaikki vielä hyväksi."

"Vaimo ei saa käydä toista tietä kuin hänen miehensä", sanoi tämä. — "Sinä riemuitset menneissä muistoissasi, etkä pidä velvollisuutenasi karkoittaa väliltämme noita varjoja. Minä puolestani tahdon aluksi uhrata perheellisen onnemme edestä tämän ristin allamme kuohuvaan veteen." Vielä kerran välähti tuo pieni amuletti hänen kädessään ja katosi syvyyteen.

Alla päin kävelivät puoliset ääneti kotia kohden. Kun Tåklinin mieli tyyntyi, rupesi hän käsittämään, että hän oli ollut kova ja kohtuuton Annalle, joka aina oli kohdellut häntä suurimmalla hyvyydellä ja kärsivällisyydellä. Katumus tuli, mutta hän oli liian ylpeä myöntääksensä sitä.

Annan jalo sydän antoi hänelle pian anteeksi, sen näki siitä komeasta kukkaisvihosta, jonka mies seuraavana aamuna löysi kirjoituspöydältään. Liikutetulla sydämellä katseli hän vihkoa, johon oli pistetty aloenkukka, ja jonka hän tiesi merkitsevän: "Sinä loukkaat minua mustasukkaisuudellasi."

"Niin, tosiahan se on että olen mustasukkainen, vieläpä kuolleelle", huokasi hän. — "Lapsi parka, minä en voi tehdä sinua onnelliseksi!"

* * * * *

"Kun vanhat pohjolan viikingit hautasivat itsensä kumpuun", kirjoitti pastori Mörck tyttärellensä, "tapahtui se illalla auringon laskiessa. Tavallisesti asettuivat he kasvot länttä kohden voidaksensa seurata päivän viimeistä sädettä ja huokeammin eroittaa valon ja varjojen vaihtelua, josta he luulivat lukevansa kansansa ja maansa tulevaisuuden.

"Minäkin olen kääntynyt länteen päin; aurinko laskee, varjot pitenevät, ja ajattellessani menneitä ja nykyisiä, kuvastuu tästä kaoksesta selvimmin sielussani: maani, äitisi ja sinä.

"Olen nähnyt ensinmainitun veressä ja kyynelissä. Viljelemättä on isiltä peritty vainio ja tannertuu vihollisjoukon jaloissa. — Mutta matalista mökeistä astuu esiin urhoollinen kansa vastustamaan vihollista. Mikä ihana näky! Sankarin voima ja nuoruuden into yhdistyvät puoltamaan kotia ja isänmaata.

"Vihanta nurmi verhoo pian hurmeella kostutetun maan, tallattu vainio kynnetään, runottaret heräävät eloon, tiedemiehet palajavat uudella innolla Auran oppisaleihin ja kaikkialla pukeutuu salomaa kukkasiin. Ja tämä on rauhan siunaus. Vähäinen ja heikko on tosin tuo taimi, mutta tulevaisuudessa on siitä kasvava ihana puu. — Niin, kasvaos kansasi rakkaudessa, kallis isänmaa, kasvaos Korkeimman turvissa valon ja totuuden palvelukseen.

"Auringon säde paistaa tuohon valkoiseen ristiin, joka seisoo äitisi haudalla. Suloiset rauhan ja onnen päivät kulkevat ohitseni. — Sitten näen taas äitisi lempeän haamun paarilla, ja surullisiin öihin vaihtuvat onnelliset päivät. Kuitenkin on Jumala armollinen: sinä, tyttäreni, tulit valonsäteeksi minun elämälleni.

"Ja nyt jäähyväis-sanani sinulle, tyttäreni. Älä pelkää purjehtiessasi myrskyistä merta, sillä Korkein seisoo peräsimen luona. Sotien ja taistelujen kautta kulkee tie tyyneen satamaan ja siihen rauhaan, joka ei koskaan katoa — — —"

Se oli pastori Mörckin viimeinen kirje hänen tyttärellensä. Tåklin oli tällä kertaa myöntynväinen ja salli vaimonsa matkustaa Ahvenanmaalle. Anna joutui ajoissa, ja hänen sylissään veti pastori Mörck viimeisen huokauksensa.

* * * * *

Berndt Wilhelm Tåklin istui papereilla täytetyn kirjoituspöytänsä ääressä. Hänen edessään oli suuri kasa laskuja, joita hän erittäin innokkaasti tarkasteli. Vihdoin pani hän tyytyväisen näköisenä kynän pois luotaan.

"Tuntuupa kumminkin suloiselta olla rikkaana!" mutisi hän itsekseen ja ojensihe mukavassa nojatuolissaan. "Toista on istua jalat oman pöydän alla, kuin surra jokaista killinkiä ja palvella muita. — Ja kumminkin oli tälläkin ajalla sulonsa, kun huoletonna kuin lintu sai antautua omiin huvituksiinsa."

Rikkauksista siirtyivät hänen ajatuksensa Annaan, jonka näkeminen oli herättänyt hänen parhaat tunteensa. Silloin oli hän pitänyt elämänsä tehtävänä puolustaa viattomuutta ja taistella oikeuden ja totuuden edestä, mutta mihin olivat nämä jalot aatteet kadonneet? Sillä poissa ne olivat! Annaa ei hän voinut siitä syyttää, olihan se edelleen samanlainen, yhtä jalomielinen kuin ennenkin ja olihan se urhoollisesti ponnistellut, joskin turhaan, pelastaakseen häntä elämän ihanteellisille valloille.

Eikä hän ollut koettanut tehdä onnelliseksi häntäkään, jota hän oli luvannut rakastaa ja suojella, vaan oli kiusannut häntä mustasukkaisuudellaan ja osoittanut hänelle niin vähän suopeutta ja hyvyttä kuin mahdollista.

Kuumeenväristys ravisti Tåklinin jäseniä ja sielun sekä ruumiin tuskissa väänteli hän itseään tuolissaan, voimatta nousta ylös. Hän oli näkevinään Annan läheisyydessänsä. Seisoen eräällä piedestaalilla osoitti se kädellään korkeuteen ja katseli häntä sääliväisesti ja hellästi. Hän tahtoi rientää hänen jalkainsa juureen, mutta oli kuin tuhannet pienet koukut olisivat pidättäneet häntä, ja voi, voi! kaikki nuo pistävät ja polttavat koukut olivat puhtaasta kullasta!

Tuskissaan päästi hän hirveän, sydämestä lähtevän huudon.

Kun hän avasi silmänsä, seisoi Anna hänen vieressään silleen jähdyttävällä kädellään hänen polttavaa otsaansa ja katsellen häntä sääliväisyydellä ja levottomuudella.

"Mitä — sinä — tahdot?" läähätti Tåklin.

"Ystäväni, sinä olet kaiketi sairas", vastasi Anna, "kätesi on kylmä ja kasvosi hehkuvat."

"Luulen sinun olevan oikeassa", mutisi Tåklin. "Miten nuo kultaiset koukut vaivaavatkaan minua! — Älä jätä minua, Anna, älä jätä minua!"

"En koskaan", sanoi Anna liikuttuna, "en koskaan!"

Ennenkuin tunti oli kulunut, makasi Tåklin julmimmissa kuumeenhoureissa. Ymmärtämättä hänen puheitaan hyväili Anna lempeästi hänen käsiään ja puhutteli häntä kuin pientä lasta.

"Rouvani", sanoi lääkäri, joka oli kutsuttu paikalle, "minun luuloni mukaan tulee mieheenne rokko. Teidän täytyy olla varovainen ja niin vähän kuin suinkin oleksia tässä huoneessa."

Anna vaaleni. "Rokko! Suuri Jumala!" huudahti hän. "Hyvä herra", lisäsi hän sitten ylevästi, "kelpo sotamies ei luovu koskaan paikaltaan. Minun paikkani on tässä, vaikka kaikki muut pakenisivatkin."

Lääkäri oli arvannut oikein. Tuo kauhea tauti oli tavannut Tåklinin ja kahlehti hänet tulisilla raudoillaan.

Tuskin silmänräpäyksikään lähti Anna näinä pitkinä kärsimyksen päivinä sairaan luota. Yhdellä sanallaan saattoi hän rauhoittaa häntä julmimmissakin houreissa ja hänen lempeä äänensä vaikutti usein tehokkaammin kuin parhain lääke. Mutta hän ei pitänyt huolta ainoastaan hänen maallisesta tomustaan, vaan koetti myös ylentää hänen sieluansa taivaasen ja vuodattaa siihen toivoa ja uskoa.

* * * * *

Vaikka sairas nauttikin erinomaisen hellää hoitoa, kävi kuolon enkeli kumminkin Tåklinin kodissa ja Anna Mörck oli yhdenkolmatta vuoden iässä leski. Pian rehoitti nurmi hänen miehensä haudalla, mutta ne kauniit kukat, jotka siellä keväisin puhkesivat, todistivat ettei se ollut unhoitettu.

XXI.

Muutamia vuosia miehensä kuoleman jälkeen tapaamme Annan purjehtimassa omalla laivallaan

Kronstadtin, josta matkasta hän toivoi sekä hyötyä että huvitusta ja jolle hän oli lähtenyt kauppaasiainsa tähden. Moni oli kehoittanut häntä lopettamaan kauppaliikettään, mutta hän ei ollut seurannut tätä neuvoa, käsittäessään, että ahkera työ paremmin kuin mikään muu saattoi pelastaa hänet siitä alakuloisuudesta, johon hän usein pyrki vaipumaan.

Ettei mikään mielenhaaveksiminen ollut hänessä saanut valtaa, näki koko hänen olennostaan, kun hän eräänä kesäkuun aamuna istui kuunari "Onnen" peräkannella hengittäen raitista meri-ilmaa, sillä vaikka hänen suunsa ympärillä väikkyikin vielä surumielinen juonne, oli hänessä voimaa ja elämänvirkeyttä, johon tuo häntä miellyttävä merielämä ei suinkaan ollut vähimpänä syynä. Hänen viime vuosina vaalistuneita kasvojaan peitti nyt helakka puna, ja nuo mustat, haaveksivaiset silmät olivat taas kirkkaat ja säteilevät. Hänen kauneutensa oli saanut uuden loiston menettämättä entistä ihanteellista luonnettaan.

"Luulenpa tuulen kiihtyvän", sanoi Anna Brigitalle, joka myöskin oli hänen kanssaan matkalla Kronstadtin. Sairastettuaan viime yön meritautia istui hänkin nyt laivan kannella vahvistaen itseään Kolmodinin "Hengellisillä Kyyhkysisäänillä", jotka kaikissa elämän vaiheissa olivat hänen lujat ystävänsä ja neuvonantajansa. Kirja putosi Brigitalta ja säikähtäen huudahti hän: "Uh! Luuletteko todellakin niin, lapsi?"

"Ole varoillasi, Briitta muori", sanoi Anna hymyillen, "äläkä huuda noin. Minä pelkään että joudut merimiesten nauruksi."

Hän laski kätensä vanhan ystävänsä kaulaan ja katsoi hellästi hänen silmiinsä, ja kuta kauemmin hän häntä katseli, sitä enemmän tuli hän liikutetuksi.

"Tuo ryppy on minun tähteni", ajatteli hän, "ja niin on tuokin. — Uskollinen sydän, miten palkitsen minä sinut!"

"Mitä te ajattelette?" kysyi Brigitta lempeästi.

Anna veti pois kätensä. "Ajattelin", vastasi hän, "ettei meitä enää ole kuin kaksi, jotka riipumme toisissamme. Ajattelinpa myöskin, mitä sinä, Brigitta, olet minulle ollut."

"Älkää siitä koskaan puhuko!" sanoi Brigitta torjuvaisesti, "ja luvatkaa ett'ette unhoita minua, jos vielä milloin saisitte hyvän ystävä, tahi että ainakin saan uskollisen koiran tavoin levätä teidän jaloissanne."

"Kuinka sinä, Brigitta, puhutkaan! Semmoiselta kannaltako sinä minut tunnet? Ja minkäpä ystävä minä sitä paitsi enää voisin saada?"

"Te olette vielä nuori, Anna, eikä sitä voi tietää, mitä tulevaisuus tuopi sylissään", sanoi Brigitta painavasti.

"Älä aseta minun ennustuspeiliäni enää maallisia varten", sanoi Anna.

Hymy katosi hänen huuliltaan, ajatuksiinsa vaipuneena nojasi hän päänsä kättänsä vasten ja näkyi vaan katselevan välkkyviä laineita, kunnes Brigitta päätti herättää hänet noista mietteistä ja alkoi kertoa ainakin jo sadannetta kertaa tuota kaunista kertomusta Joukahaisen nuoresta sisaresta, kauniista Ainosta, joka ennemmin rupesi sisareksi Siikasille kuin vaimoksi vanhalle Väinämöiselle.

Näin kului nopeasti aika, ja pian alkoivat korkeat laivanmastot Kronstadtin sataman suulla kuvastua vasten selkeää taivaan rantaa.

Merimatkan vaivaloisuudet unohtuivat ja tyytyväisyydestä säteilivät kaikkien silmät. Laivan kansi puhdistettiin ja liput järjestettiin, että oikein arvokkaalla tavalla tultaisi satamaan.

Kun "Onni"-kuunari muutamaa tuntia myöhemmin lepäsi kiinnitettynä noiden lukuisien kauppalaivojen rivissä, jotka erihaaroilta olivat tulleet tänne välittämään maailmankauppaa, vallitsi laivalla sekä erinomainen somuus että iloinen mieliala, ikäänkuin eivät vastatuulet, sumut tahi vaarat koskaan olisi olleet kysymyksessä. Merimiehet saivat hetkisen levähtää, ja kokkikin kömpi nokisena ja tulipunaisena esiin laivakeittiöstä.

Kiikari kädessä seisoi Anna korkean köysikiepun päällä. Lujasti linnoitettu kaupunki, kanuunoilla varustetut suuret sota-alukset, kauppalaivat liehuvine lippuineen, aaltoileva meri, tavattoman vilkas elämä, kaikki tuo yhdistyi kirkkaan auringon valossa niin ihanaksi näkyalaksi, ett'ei ollut ihmekään, jos Anna ei tahtonut kääntää siitä katsettaan pois. Brigitta, joka oli tyytynyt turvallisempaan paikkaan laivan kannella, oli hämmästyksissään kuin lapsi eikä tiennyt rohkenisiko hän lähemmin katsellakaan ympärilleen, sillä joka hetki pelkäsi hän, että nuo irvistelevät kanuunansuut tähdättäisiin juuri häntä kohden.

Tämä hänen lapsellinen pelkonsa puhkesi ilmi, kun he tulivat kaupunkiinkin. Riippuen kiinni Annan vaatteissa ei hän tohtinut käydä askeltakaan ilman hänettä, ja suurimmalla kauhulla katseli hän jokaista rehellistä venäläistä, kuvaillen mielessään, että häntä varastettaisi tahi murhattaisi. Lukuisat sotilaat, tavattomat puvut ja vieraat kielet muistuttivat hänelle lakkaamatta täällä oudolla maalla, että hän oli jättänyt synnyinmaansa, ja "oma maa mansikka, muu maa mustikka" toisti hän tuontuostakin.

Kun molemmat naiset eräänä päivänä palasivat kävelemästä ja aikoivat kääntyä asuntoonsa, näkivät he kaukaa erään miehen lähestyvän, joka herätti heissä erinäistä huomiota. Hän astui hitain, tasaisin askelin ja näytti olevan omiin ajatuksiinsa niin vaipuneena, että tuskin hän havaitsi, mitä hänen ympärillään tapahtui. Hänen älykkäitä, kalpeita kasvojaan himmensi salaisen surun varjo, ja rypyt hänen korkealla otsallaan ilmaisivat tarkalle katsojalle, että hänen elämällään oli ollut vaivoja ja taisteluita.

"Olen vaan nähnyt yhden ainoan", ajatteli Anna itsekseen, "jonka ulkomuoto on ollut kaikin puolin noin kaunis ja säännöllinen. — Todellakin, ainoastaan yhden olen nähnyt katselevan tuolla tavalla." Hän huokasi syvään.

"Joll'en tietäisi kapteeni Mustofinin jo aikoja sitten lepäävän esi-isiensä luona", ajatteli puolestaan Brigitta, "niin luulisin näkeväni hänen tulevan vastaamme."

Mutta Anna pysähtyi, nojautuen raskaasti Brigitan käsivarteen.

"Taivaan armot", kuiskasi hän kauhistuneen näköisenä, "antaako hauta takaisin kuolleensa, vai onko tämä petollinen harhanäky, joka pian on katoava revittyään jälleen auki sydämeni haavat! Brigitta, hyvä Brigitta, sano minun erehtyvän, sano minun olevan heureissa, sillä minä en voi ymmärtää, että vielä täällä maailmassa saisin nähdä nuoruuteni sulhon, kaivatun Vladimiriini."

"Rauhoittukaa, lapseni", kuiskasi palvelija, "antakaamme hänen tulla lähemmäksi ja päättäkäämme sitten, kuka meillä on edessämme."

Tulija pysähtyi nyt, pyyhkäsi kädellään silmiään ja katsoi sitten taas terävästi ja tutkivaisesti noita kahta naista. Mutta pian seiso i hän heidän luonaan. Brigitan ontuva käynti oli ensin vetänyt puoleensa hänen huomionsa, ja tunnettuaan hänet oli hänen katseensa kääntynyt Annaan, jota hän oli niin suuresti rakastanut eikä koskaan voinut unhoittaa.

Vieras ei näet ollut kukaan muu kuin Vladimir Mustofin, jonka sattumus oli tuonut Kronstadtin. Hän tarttui Annan jääkylmiin käsiin ja tuolla suloisella äänensoinnulla, jota tämä niin usein oli kuullut, virkkoi hän:

"Anna Mörck, me näemme siis jälleen toisemme. Minä luulin sen tapahtuvan vasta paremmassa maailmassa, mutta kiitetyt olkoot pyhät, että se vielä tässä elämässä toteutui. Armas tyttö, puhu, sano että vielä minua muistat, että vielä tunnet minut."

Myrskyisistä tunteista oli Mustofinin sydän pakahtua, hänen huulensa vapisivat ja silmänsä kostuivat kyynelien odottaessaan Annan vastausta, mutta tämä, joka miehuullisesti oli kestänyt niin monta surua, ei tahtonut voida käsittää tätä äkillistä iloa.

Vihdoin aukenivat hänen huulensa, ja Mustofinin täytyi kumartua kuullakseen mitä hän sanoi.

"Vladimir Mustofin", kuiskasi hän hiljaa ja katkonaisesti, "minä en ole voinut koskaan sinua unhoittaa — enkä ole — sitä milloinkaan — tekevä — niin kauan kuin — elän."

Nämä sanat täyttivät Mustofinin suurimmalla ilolla, mutta hänellä ei ollut tilaisuutta pitempiin puheisiin, sillä Brigitta, joka jo oli ehtinyt vuodattaa virroittain kyynelitä osanottavaisuudesta ja riemusta, teki päätöksen asiassa, virkkoen:

"Jos viivymme kauemmin täällä ulkona kadulla, niin kokoontuu pian Kronstadtin koko väestö ympärillemme. Välttääksemme tätä luulen minä parhaaksi että lähdemme mitä pikemmin siihen ravintolaan, jossa me asumme. Ettekö tekin ole samaa mieltä, lapset?"

Mustofin hymyili myöntäväisesti ja vaikk'ei tuo käytännöllinen järki juuri ollut tässä kohden hänen mielestään tervetullut, katsoi hän kumminkin parhaaksi seurata Brigitan kehoitusta. Hän tarjosi sentähden käsivartensa Annalle, jonka jälkeen tuo pieni seurue lähti liikkeelle.

Brigitta, joka yhä edelleen kauheasti pelkäsi varastettavan tahi murhattavan itseänsä, oli heidän päästyänsä perille kyllin tunnollinen jättääkseen nuo rakastavaiset kahden kesken, jotka moninaisten vaihteitten perästä vuosien kuluttua jälleen olivat löytäneet toisensa.

"Katsoessani sinun armaisin kasvohisi ja kuullessani äänesi sointua", sanoi Mustofin suudellen kunnioituksella Annan itkeentyneitä silmiä, "tuntuu minusta kuin kaikki menneet tapaukset olisivat olleet unennäköä."

"Mutta julmaa, kauheaa unennäköä, Vladimir", sanoi Anna. "Oi, minä olen luvannut antaa anteeksi, mutta tällä hetkellä on se minulle vaikeaa."

Anna värisytti. "Kelle on sinun vaikea antaa anteeksi?" sanoi Mustofin.

"Kenraali Demidoffille!" sammalsi Anna.

Mustofin säpsähti. "Enolleni! Eikö hän ollut sinulle kelvollinen suojelija?"

"Ja sinä ehkä kirjoitit minulle usein?" sanoi Anna vastaamatta kysymykseen.

"Niin usein kuin vaan voin, armaani, mutta minä en saanut sinulta koskaan riviäkään vastaukseksi, kunnes vihdoin tuo onneton kirje saapui."

"Mikä kirje?"

"Kirje, jonka sain illalla ennen Borodinon tappelua, ja jossa sanoma sinun kuolemastasi yhdellä iskulla mursi kaikki maallisen onneni toiveet. Kaikki näkyy kumminkin riippuneen selittämättömästä erhetyksestä — mutta, Annani, miksi vapisee sinun kätesi, miksi ovat lempeät silmäsi kalman kankeat?"

"Nyt ei ole minulle enään mikään hämää ja selittämätöntä", huudahti Anna. "Löytyykö todellakin niin paljon ilkeyttä maailmassa! Sitä en olisi voinut uskoa. — Niinpä kuule sitten, Vladimir: enosi ei ole ainoastaan salannut meidän kirjeemme, sillä ei sinultakaan ole tullut yhtäkään riviä minun käsiini, vaan on hän vielä lisännyt syntivelkaansa ilmoittaessaan meille kummallekin, että toinen oli kuollut."

"Jopa vihdoin selkenee tuo konna minulle!" huudahti Mustofin vimmastuneena. "Otaksuin hänet rehelliseksi mieheksi jättäessäni sinut hänen haltuunsa, sen jälkeen olen minä häntä epäillyt ja sitten taas luottanut häneen. — Vaan kerro, armaani, kaikki, äläkä salaa mitään."

Eikä Anna salannutkaan häneltä mitään, vaan kertoi kaikki mitä oli tapahtunut siitä päivin, kun he olivat eronneet.

"Pahin on vielä jäljellä", sanoi Anna lopuksi. "Voi, Vladimir, saatuasi kuulla sen, hyljät sinä kenties minut etkä katso minun enään ansaitsevan sinun rakkauttasi; — vaan käyköön miten tahansa, totuuden tahdon minä sanoa, tietäen tehneeni parhaan vakuutukseni mukaan."

Anna seiso kalpeana, mutta tynenä Mustofinin edessä. "Vladimir", sanoi hän, "minulla ei ole enään nimenä Mörck — — —"

Oli kuin Mustofin olisi saanut tikarin sydämeensä. "Älä laske leikkiä, Anna! Sinä olet naimisissa", läähätti hän. "Naiset uhraavat mielellään itsensä. Sinä menit kiitollisuudesta naimisiin pelastajasi kanssa!"

"Niin, sinun johtopäätöksesi ovat oikeat, mutta hän on — kuollut!"

Mustofin hengähti keveämmin. "En tahdo iloita toisen kuolemalle", sanoi hän, "mutta minä en tiedä mitä olisin tehnyt, jos olisin tavannut sinut naimisissa toisen kanssa ilman rakkautta."

Anna peitti käsillä kasvonsa. "Jumala on säästänyt meiltä tämän hirveän koetuksen", sanoi hän liikuttetuna — "mutta minä tahdon jatkaa."

Paljon ei ollutkaan lisättävää. Lyhyesti mainitsi hän viimeisten vuosien vaiheet, ja sitten oli Mustofinin vuoro kertoa.

"Saatuani tiedon", aloitti hän, "että sinä, Annani, olit kuollut, tunsin minä ääretöntä tuskaa ja toivottomuutta. Minusta tuntui kuin elämä olisi kadottanut kaiken arvonsa enkä minä kiihoittuneessa mielentilassani muusta tiennyt, kuin että halusin lopettaa elämäni. Eräs historian verisimpiä päiviä alkoi. Missä sota hurjimmin riehui, siellä olin minäkin. Kauan näyttikin siltä kuin vihollisen luodit olisivat välttäneet minua, kunnes illalla äkkiä tunsin kupeeni lävistetyksi ja kaaduini. En tiedä miten kauan lienen ollut tunnotonna, mutta kun heräsin, näin minä olevani eräässä huonossa korsussa, ympärilläni kaksi välskäreä ja uskollinen Feodorini, tuo kelpo poika, joka oli tulla ilosta hurjaksi, kun minä avasin silmäni. — Tahdon jättää mainitsematta sitä seuraavan ajan. Usein napisin minä Sallimukselle, joka ei ollut antanut minun kuolla sotilaan mainehikkaalla kuolemalla, ja vasta vähitellen opin minä taipumaan Jumalan tahdon alle ja ymmärtämään, että joskus tarvitsemme suurempaa rohkeutta elääksemme kuin kuollaksemme.

"Kun vihdoin tulini terveeksi, oli sota melkein loppunut. Minut nimitettiin evestiksi ja sain paljon kunniamerkkejä, mutta mikään ei minua enään huvittanut. Sentähden vetäysin minä takaisin tilalleni lähelle Pietaria, elääkseni alammaisteni hyväksi ja kohoittaakseni heitä henkisestä unteluudestansa. Siellä syrjäisessä sopessa olen minä koettanut tulla kelvolliseksi kohtaamaan kerran sinua, nuoruuteni morsianta, Anna!"

Mustofin ojensi kätensä ja Anna lepäsi taas kuten muinoin vasten hänen sydäntään, vasten tuota uskollista, hellää sydäntä, joka ei koskaan ollut voinut unhoittaa ensimmäistä ja ainoata rakkauttaan.

Kun Brigitta tuokion kuluttua astui sisään, asui noiden rakastavaisten kasvoissa vielä kirkas hohde. Katuen että olivat liian kauan ajatelleet itseään, riensivät he häntä vastaan, ja evestikin — niin kertoi Brigitta sitten usein ylpeästi, — syleili ja kiitti häntä siitä uskollisesta palveluksesta, jota hän oli tehnyt Annalle, heidän yhteiselle lemmikilleen.

Mustofin ja Anna puhuivat yhdellä haavaa. He kertoivat hänelle illoan, onneaan ja vastaisia tuumiaan.

Brigitta sai tietää, että Mustofin lähtisi heidän kanssaan Suomeen, ja että Anna lopettaisi kauppaliikkeensä ja seuraisi Mustofinia hänen tilallensa Venäjänmaahan, sitten kun kirkko ensin oli yhdistänyt heidät.

"Mitä sanot, Briitta muori", sanoi Anna, "jos iäksi lähtisit kotimaastasi ja edelleen saisit olla taskuvarkaiden ja murhamiesten parissa?"

"Akka tieltä kesken kääntyy, mutt'ei mies sinä ikänä", kuului hetkisen perästä hänen järkevä vastauksensa. "Minä olen vaimo, mutta tahdon toimia kuin mies. — Ilossa ja surussa olen minä seurannut teitä, lapsi, enkä pyydäkään korkeampaa kuin saada olla luonanne."

Liikutuksella puristivat Mustofin ja Anna uskollisen palvelijan käsiä. Ulkona vallitsi lämpöinen kesä ja niinpä oli heidän kiitollisissa sydämissäänkin.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SORRETUN VOITTO: HISTORIALLINEN KERTOMUS

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is

owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.